

BIBLIOTECA CENTRALA
A
UNIVERSITAȚII
DIN
BUCUREȘTI

Nº Curent. 50239 Format

Nº Inventar. 18993 Anul

Secția Depozit III Raftul

CULEGERE

POLITICĂ — RELIGIUNE DUEL

DE PRINȚUL

GHEORGHIIE BIBESCU

BUCURESCI

TIPOGRAFIA CURȚII REGALE, PROPRIETARI, F. GÖBL FIU

12, PASSAGIUL ROMÂN 12.

1888.

Domnului C. Mădăres
Ministru al Războiului
cu o strângere de mână

George Bibescu

CULEGERE

POLITICĂ—RELIGIUNE
DUEL

1942

De acelaș autor :

Campania din 1870 : *Belfort, Reims, Sedan*, al 7-ea corp din armată de la Rhin (în franțuzește), 1 frumos volum în-8° însoțit de trei hărți. — Paris, E. Plon, Nourrit și C-ie, editori, str. Garancière, 10.

Istoria unei fruntarii, România pe malul drept al Dunării, (în franțuzește) un frumos volum în-8°, însoțit de două hărți.— Paris, E. Plon, Nourrit și C-nie editori, str. Garancière, 10.

Istoria unei fruntarii, edițiune românească, la toate librăriile : 5 fr.

În Mexic, în 1862, Luptele și retragerea celor șese mii, un frumos volum în-8° ilustrat cu 23 deseme ale lui P. Jazet și 4 hărți. — Paris, E. Plon, Nourrit et C-nie, editori, str. Garancière, 10. *Operă încununată de Academia franceză (Premiul Bordin)*

573911

Jud. 18991

CULEGERE

POLITICĂ — RELIGIUNE DUEL

DE PRINȚUL

GHEORGHE BIBESCU

Donațiunea Măriei

BUCUREȘCI

TIPOGRAFA CURȚII REGALE, PROPRIETĂRI, F. GÖBL FII

12, PASSAGIUL ROMÂN 12.

1888.

32 (083.4) (04)

2

343.142.5 (083.4) (04)

.613

50 900

CONTROL 1953

Biblioteca Centrală Universitară
"Carol I" - București
Cota 50239

RC 36/10

B.C.U. "Carol I" - Bucuresti

C50900

FIULUI MEÛ

GHEORGHE VALENTIN

«Neamurile viitoare, dragul meu copil, judecă pe om după scrierile, după faptele lui; ele îl învinuesc sau îl laudă, dupe cum, în brasda ce a tras el printre piedicile vieţii, va fi produs numai neghină, sau va fi făcut să crească un seceriş sănătos.

Scrierile însă şi faptele părinţilor fiind averea familiei, o moştenire tot-d'a-una însemnată pentru copii, cred că, de este onorabilă această moştenire, cei care o lasă dupe dênşii aũ de datorie să predee moştenitorilor ori-ce scriere, ori-ce document ce ar putea să fie luat de martor la anume timp sau ceas.

Iată ce simţimînt m'a îndemnat să 'ţi consacru această culegere.

Ai să vezi într'ênsa ades readuse vorbele de

Religie, de Oștire, de Onoare și de Patrie, armonioasă cântare ce se sue din inimă pe buze, și a căror reîntorcere tot-d'a-una face să ne bată inima.

De le reamintesc adesea, e că Religiunea, — această mare mângâietóre a vieței, — a fost neamului nostru de cea mai folositóre, de cea mai puternică ajutorință în luptele lui în contra năvălitorilor barbari, al căror nomol așa de des a copleșit pământul românesc; e că oștirea este meterezul ce cată mai ânteiu să-l dobóre ori cine ar vrea să lovescă România în piept; e că este dînsa simbolul voiniciei și al gloriei; e că Onórea este sufletul oștirea, că este prinsă în inima ei ca un diamant în aur curat, și că a ei flacăra trece neperitóre din neam în neam; e că Patria, centru ce trăește al instituțiunilor nóstre, și care ne cere ori-ce jertfă, ori-ce abnegare, este pământul plămădit cu sângele strămoșilor noștri.

Cu chipul ei întipărit în fundul inimei, luptat-am eú pe câmpurile de bătălie în care m'a călăuzit steaua mea cea bună; privind cu ochii ale ei dureri, luptat-am în contra dușmanilor ei.

Veí face ca mine, copilul meu. De ți se ivește în drum calomnia, o veí nimici prin condeiú, sau o veí pedepsi prin spadă, dar, nu te

vei lăsa să fii sguduit și 'ți vei urma calea în nainte.

De vei fi întrebat care sunt zeii în al căror nume te lupți, cată să poți răspunde : « *Datoria mea, dreptul meu, onórea.* »

PARTEA ȚINTEIA

POLITICĂ

SCRISÓREA ANTĚIA

R E F O R M A

REFORMA

București 24 februarie 1884.

«**Jos regimul corupțiunei și al minciunei.**» Eată cuvîntul prin care se încheie un energetic apel îndreptat către toți ómenii cinstiți de un om de bine, Dumitru Brătianu.

Fostul președinte al Camerei dá un strigăt de deșteptare, în care răsună patriotismul și îngrozirea, și ne chiamă să apărăm tot ce este amenințat în nenorocita noastră patrie, adică tot ce are drept la iubirea și slăvirea noastră : țara mai înteiū, apoi cinstea noastră, bunurile noastre, mormîntul părinților și filor noștri.

Nimic nu lipsește priveliștei înfiorătoare a stărei noastre; nici corupțiunea înălțată la

culmea unui principiū, nici sdruncinarea a tuturilor instituțiunilor nóstre, nici înjosirea în care a cădūt regatul nostru față cu străinul, nici singurătatea în care se află el în mijlocul Europei. Răul este lămurit: ținta de lovit neted arătată; un singur punct, după socotința mea, cată să fie complectat și precizat: pregătirea de înaintea luptei.

D. Dumitru Brătianu conjură partidele opozițiunei să ie parte la acéstă luptă, orî care le ar fi opiniunile politice.

Fie-care grup sub stindardul său, scrie d-sa. Cu cât mi-ar fi mai drag să ȃicū: toți sub acelaș stindard cu un singur cap.

Soldat devotat, mi-aș lua cel d'ântêiū locul meu subt acest stindard.

De nu ajungem însă la acest sfîrșit, e de tot neapărat să ne apropiăm de dînsul pe cât vom putea mai mult, ca să asigurăm direcțiunei o unitate de mijlóce, pe cât se va putea mai mare. In acest scop, *conservatorii și liberalii cu Catargiu, Cogălniceanu și Vernescu să nu mai alcătueze de cât o singură partidă, să nu mai aibă de cât un singur cap.*

Primejdia este îndestul de mare, patriotis-

mul celor care pășesc în fruntea opozițiunei este îndestul de înalt, ca să fie, fără greutate, atins acest sfîrșit.

Strânsa unire între aceste grupurî ale opozițiunei ar fi de sigur cel mai mare pas înainte în calea acestei mari și trebuincioșe unități în făptuire. Și de ar fi acéstă unire pe loc urmată de priimirea a unuia și acelaș nume de familie, ea ar dobândi o nouă vîrtoșie.

Dar ce nume? — acel de *conservatorî-liberalî*, căci nu se află vre unul mai adevêrat nici mai elocinte pentru a înfătoșa opiniunea opozițiunei-unite.

Voî, liberalilor, nu luptați voi ôre pentru *conservarea* drepturilor vóstre în care a făcut spărturî suflarea revoluționară; — pentru a proprietășilor vóstre la care se și dă asalt; — pentru a legilor vóstre zilnic siluite; — pentru a templurilor vóstre ce se crapă d'a cădea; — pentru a bisericeî vóstre amenințate; — pentru a neatârnărei țărei vóstre, neatârnare de erî născută și chiar de acum supusă la denegări; — pentru a școlelor vóstre într'atât de decăzute, în cât pornirea privată este nevoită să-și pue năzuințele sale în locul datoriilor guvernului? — Și voi *conservatorilor*, încetat-ați vre-o dată de a fi liberalî? Este ôre

vre un act mare de libertate la care să nu fi subscris sau a căruî inițiativă să nu o fi luat voi? — N'ați votat ore măsurile cele mai liberale din Constituțiunea noastră? In sfârșit, în țara noastră, cine ȳice conservator, nu ȳice ore și liberal?

In acest minut de grea cumpănă, cată să ne pătrundem bine, cu toții, de acest adevăr, că, *fără disciplină, fără lepădare de sine, fără unitate în direcțiune*, nu este nimeni în drept să se aștepte nici la vr'o tărie, nici la vr'o isbândă. Să nu perdem din vedere relele ce s'aũ și ivit din pricina desbinării. Mai întâiũ, ea a dat guvernanților prilejul să depărteze opozițiunea de la putere, tot spunând într'una că opozițiunea nu fințeză. Apoi ea a pricinuit slăbiciunea, moleșirea, dosirea și perderea bărbății, cari, crescând puțin câte puțin în sînul opozițiunei, aũ asigurat triumful acestora pe care d. Dumitru Brătianu îi numește *o adunătură de ómeni fără conștiință și fără rușine, căpătuiți cu uă teșcherea de nepedepsire*.

Intr'adevăr, mulțumită acestei nepedepsiri, ei aũ putut străbate, — cu tot strigătul public, — un ocean de scandaluri, din care cel mai mic ar fi fost de ajuns, în ori care altă

țară, ca să le hotărască căderea. Ei aū putut, când cu perderea Basarabiei, să lase să scape, nepedepsiți, — și numai fiind-că politica lor n'avea orizont, — marile compensațiuni la care avea drept România, și pe care Rusia era gata să ni le dea; — ei nu s'aū temut să priimască Dobrogea în condițiuni de plâns; — ei aū cutezat, — orbiți de un simțimânt de zădărnice pentru partida lor, — să se lege în cestiunea Dunărei, să facă Austro-Ungariei, — în schimbul unei coróne regești, — niște concesiuni a căror greutate ei n'aū știut să o pricépa, și la urma urmelor să compromită această cestiune vitală pentru România.

Apoi a început acel șir de umiliri, până în zioa de azi necunoscute Românilor, și pe care Țara și Coróna a trebuit să le îndure, fie cu prilejul discursului tronului în 1881, fie când cu tratatul de la Londra, fie când cu discursul Grădișteanu de la Iași, fie în neînțelegerile de la Ițcani și de la Vulcan. În sfârșit, fuserăm martori la acea fază tot de odată de plâns și caraghiosă, căreia numirile de Bordeni, de Bacău, de Buzău, și ale lui Strâmbeanu, lui Goetz, numiri dintre care unele răsună a clopote de morți, — îi asigură acestei faze, în

istorie o pagină neștersă, alătura cu cabinetul actual.

Până chiar și discursul destrămat, ciopărit, batjocoritor, adânc întristător într'un cuvânt, al primului ministru asupra politiceii esteriore, este și el o dovadă de nepăsare, de nedestoinicie politică saũ de aiurare. Pentru cea d'ântêia óră, ne a fost dat să vedem acéstă priveliște ne mai pomenită, ca un prim ministru al unui Stat mic, asupra căruia recade datoria de a păstra cu puterile vecine relațiunile cele mai prietenóse, să amenințe pe una din ele, dându-se fățiș cu politica celei-l-alte.

Ei bine! D. Dumitru Brătianu are dreptate; măsura e cu vêrf, și noi trebuie toți să ne închinăm naintea inimosului sêu strigăt de deșeptare, repetându-l, și lucrând fie-care în marginea puterilor nóstre, cu curățenie și fără gânduri ascunse, la reforma unei stări de lucruri care mână țara la prăpastie, și compromite Coróna.

Strâns unit, partidul nostru va găsi 'naintea priveliștei Patriei în primejdie, vârtoșie, devotament, abnegațiunii de celea cari asigură triumful cauzelor celor bune!

Să n'avem de cât un glas, de óre ce nu avem de cât acelaș avânt, de óre ce nu întâl-

nim de cât aceeași piedică. Să pășim neștrămutat, și cu ajutorul lui Dumnezeu, spre viitorul ce răsbună și vindecă.

A DOUA SCRISÓRE

ACELOR CARE MINT ȘI CALOMNIAZĂ

CĂTRE CEI CARE MINT ȘI CALOMNIAZĂ

București 7 martie 1884.

Étă zece zile de când, în colónele ziarului nemțesc *Bucarester Tagblatt*, ale ziarului francez *La Gazette de Roumanie*, și ziarului românesc *Telegraful*, foî ce sunt slugile guvernului românesc, vă îmbătați de calomniî și de minciuni ce aũ rămas fără de răspuns.

Dragostea mea *interesată* pentru Franța, simpatiile mele tainice pentru Rusia, *pretinsa mea ură* pentru Austria și Germania, *scopurile mele ambițioase, năzuințele mele la tronul Romăniei, înțelegerile mele cu străinul, simpatia* ce mi s'a arătat în 1878, când cu numirea prințului Bulgariei, în sfârșit scriso-

rea mea de la 12/24 februarie, scrisă în franțuzește, étă armele cu care porniți războiul în contra-mi. Salut această deslănțuire a turbării, ce în zadar cercați să o ascundeți sub masca voastră de neadeverată ironie, căci această deslănțuire învedereză cu prisos țării adevărul învinuirilor noastre.

Afirmați că, de iubesc Franța și Rusia, o fac dintr'un *interes personal*, și pretindeți că *urăsc* Austria și Germania.

E adevărat : iubesc Franța, ș'o iubesc din adâncul inimei ; ea mi-a adăpostit copilăria și tinerețea ; ea m'a priimit ca pe un fiu sub stindardul său, și, îngăduindu-mi să iaș parte la războiele sale, ea m'a făcut om. Étă de ce iubesc Franța.

Da, am simpatii pentru Rusia, fiind-că nu pot uita că scumpa noastră patrie a putut să străbată zilele de restriște de altă dată, fără a fi scufundată, mulțumită numai ocrotirei stăruitoare a puternicii împărății de la Nord.

Dar de la aceste simțiminte până la încumețirea de a spune că urăsc Austria și Germania, se află tocmai depărtarea ce este între minciună și adevăr. Adevărul este că simț aceași veselie recunoscătoare când îmi reamintesc înalta bună-voință al cărui obiect fu

tatăl meu,— după abdicarea sa,— din partea cavalerescului împărat Francisc-Iosif și când nu dau uitării că, în 1870-71, în timpul celor șase luni în care am fost captiv, la Coblenz, mi-a arătat guvernul german o considerațiune și o deferență de tot fără seamăn. Nu cunoșteți d-vóstră simțimintele mele de recunoștință către Austria și Germania; sunt foarte mulțumit că am putut să vă dau știre de dênsele.

Dar se póte óre zice că legile recunoștinții ar putea jicni împlinirea datoriilor mele către Țară? Nici de cum; țara trece înainte de tóte; cată să o apărăm chiar în contra celor în contra cărora n'am vrea să luptăm vr'o dată. Și cred că acest principiu l'am afirmat în modul cel mai de netăgăduit în *Istoria mea a unei fruntari*, combătând politica Franței în cestiunea Dunărei și a Israelitilor, pe a Austro-Ungariei și a Rusiei în cestiunea Arab-Tabiei și Silistrei.

Mă învinovățiți ca de o vină că n'am luat parte la războiul din 1877, și dați să se înțelégă că am rămas nepăsător în fața primejdiilor care au amenințat țara mea?

Dar toți ómenii de bună credință știu că

mai multe luni înaintea răsboiului, îmi oferisem spada pentru apărarea patriei mele ¹⁾

E de prisos de a mai stărui.

Ținta ce urmăresc, ca simplu soldat, fără a dori în nici un fel să iaș locul altuia, și pentru a spune tot, calea cea dréptă ce urmez, vă turbură; nu vă vine să credeți că o urmez, și înțeleg lesne de ce nu o credeți: e că politica voastră nu sémănă întru nimic cu dênșa. Într'o zi, insultați Germania în persóna reprezentantului ei, și sunteți siliți, a doua zi, ca pedépsă, să-i depuneți la picióre demisiunea voastră. Într'altă zi, vătămăți amorul propriu al Austro-Ungarii; a doua zi, ministrul aface-

¹⁾ Copiă după scrisórea adresată Prințului Domnitor în ziua de 26 Ianuarie 1877:

Măria Ta,

Față cu neisbânda la care a ajuns Conferința europeană întrunită la Constantinopol, nimeni n'ar putea afirma că pacea Orientului nu va fi adânc turburată, și că România, — cu toate sfortările sale de a păstra neutralitatea, nu va fi constrânsă să recurgă la arme spre a-și apăra teritoriul.

Dacă scumpa mea țară ar ajunge la acéstă nevoie, aș crede o onóre pentru mine să contribuiesc și eu la apărarea ei pe cât mă ajută mijlócele.

Rog pe Înălțimea Vóstră Serenísima să bine-voescă a-și aminti, — când va suna ceasul de primejdie, — că póte dispune de spada mea pentru serviciul patriei.

Sunt, Măria Ta, cu respect al Înălțimii Vóstre Serenisime.

Devotat
Gheorghe Bibescu.

rilor străine, d. Dim. Sturza, îi face scuzele cele mai umilite. Apoi e rîndul Rusii și al Franței; față cu cea d'ântêia, — fiind că o presupuneți în încurcătură, și o credeți amenințată, vă încumețiți să luați o înfățișare, și un ton înfruntător; față cu cea d'a doua, — fiind-că este departe, — afirmați pe tótă zioa, o ură ce ne dă măsura politiciii vóstre fără de orizonte și fără de nerecunoștință.

În ochii voștri, faptele mele milóse n'ar fi de cât conspirațiunii în contra corónei; strigătul meu de deșteptare dat în contra guvernului vostru vrednic de plâns, n'ar fi de cât ecoul unei lozince date din afară!

Și de ce? Dcrința de a doborî un guvern care, o repet, împinge țara în prăpastie și compromite Coróna, nu este óre destul de mare prin ea însăși! Și nu simțiți óre că administrația voastră este într'atât de putredă, în cât clădirea puterei vóstre se surpă pe fie ce zi, fără ca, — slavă Domnului! — să mai fie nevoie, pentru săvârșirea operei, de o altă înrîurire de cât a ómenilor cinstiți?

Mă mai întreb încă, ce amestec are candidatura mea la tronul Bulgariei, — pusă înainte de unele puteri, — cu cestiunea de față, și în

ce micșoréză ea óre îngrozítórele adevéruri din manifestul d-lui Dimitrie Brătianu?

Dacă, numai pentru plăcerea de a minți, — afirmați voi că o broșură scrisă, în 1878, în limba bulgară, fără participarea mea, fără semnătura mea, și reproducând unele documente publicate în 1874 de *Pantheonul Legiunii de onóre*, este un manifest al prințului G. Bibescu către Bulgari, — dacă faceți acésta numai spre a lua în rîs pe un român că a avut norocirea d'a primi doveđi de așa mare stimă din partea puterilor; — de bună sémă, ați scăpat un prilej priincios de a pune în practică înțelepta zicétóre: *Tăcerea e de aur*.

Vroiți să vă amintesc care a fost în acel moment, simțimêntul opiniunei publice în România? Nu voiú cita de cât un singur mare organ de publicitate din țară, *Românul* ¹⁾. Acéstă fôe constata cu interes, „căldurósa iubire ce România a isbutit să'si câștige în „Europa; o iubire atât de pronunțată, în cât „succesul unui candidat Român la Tronul „Bulgariiei este privit ce o garanție de pace „pentru Peninsula Balcanică și ca un titlu „pentru Bulgaria la simpatia Occidentului.“

Bun simț, tact politic, simțire națională,

¹⁾ Veđi *Românul* din 30 Decembre 1878.

iată ce se găsește în aceste câte-va rînduri ale *Românului*. Fie-vă de folos lecțiunea ce vă dă D. Rosetti.

Dar pretindeți că conspir.

Ei bine! da, conspir, însă zioa 'n amiaza mare iar nu în întuneric ca voi, conspir pentru a scăpa tot ce amenințați voi cu distrugerea; conspir cu credința nestrămutată că,— de nu este d'acum răul fără leac,— voi fi față la nimicirea corupțiunii, care strivește țara până a o înăbuși; conspir, în sfîrșit, pe căi legale, că toți acei care-și iubesc patria, spre a scăpa țara și pe Rege de dictatura vóstră ce a devenit urîciósă.

Dee Domnul ca Maestatea Sa să dobîndescă convingerea, cum a dobîndit' o la 1857 Leopold I-iú cel Mare, că Ministerul, de are Camere care-i sunt devotate, n'are însă majoritatea în țară; și că tot ce se face în aceste Camere, de când s'a retras opozițiunea, este o primejdie pentru viitor!

Dee Domnul ca Ea, întocmai ca Marele Leopold, să impue ministrilor să se retragă și să compue un cabinet cu bărbați aleși dintre tóte grupurile opozițiunei, pentru ca să se pótă proceda la alegeri libere, conform cu legea electorală azi în ființă, lege pe care actualele Camere n'ar putea-o revizui fără a viola constituțiunea.

N'am nevoie să stăruiesc asupra învinuirii că-mi ar plăcea mai mult să scriu în franțuzește de cât în românește; poți, în orî ce limbă să-ți aperi țara, precum i poți aduce cinste, luptând pe orî ce câmp de bătălie.

Orî cum, e de o mie de orî mai bine să vorbești leal în franțuzește, — în acea limbă a tratatelor, în acea limbă de isvor latinesc pe care toți o vorbim și o iubim, de cât să calomniez și să minț în limba românească sau în cea nemțescă.

Și acum vreți să știți cu ce drept am eșit din rezerva în care mă aflam, cu ce drept iaș cuvântul? Cu acela al omului, care, cât de depărtat să fi fost de țara lui, și-a păstrat neperitoare iubirea pământului în care s'a născut, care, în 1864, n'a vrut să primescă naturalizarea cea mare ce-i ofera Guvernul Francez, și a respins un viitor plin de făgăduințele cele mai frumoșe, ca să rămâe Român, care, pe toate câmpurile de bătălie în care s'a luptat n'a perdut nici o dată din vedere chipul patriei absente, cu dreptul în sfîrșit ce avem toți să luptăm în contra celor care conspiră în potriva odihnei, demnității, măririi și scăpării României.

UN RĂSPUNS

UNIREA PARTIDELOR

Răspuns la articolul din *L'Indépendance roumaine* de la $1/_{13}$ Martie de „Un conservator“ sub titlul: *Partida Conservatorilor*.

UNIREA PARTIDELOR

București, 2/_{14} martie 1888.

Scrisoarea publicată erî 13 Martie de *L'Indépendance* și semnată „Un conservator“, departe de a însufla încrederea de care cu toții avem nevoie, în acest moment de organizare, a aruncat turburarea în cugete, și a ridicat cestiuni prea timpurii.

Ea ne pare rău venită tocmai fiind-că vine într'un asemenea moment, — de și nu precede de la capul partidului conservator, care

singur are dreptul să vorbescă în numele partidului său.

N'a fost nici o-dată vorba de contopirea cu partidul conservator a partidului liberal pe care 'l reîntregește acum d. D. Brătianu.

Eū însu-mi, răspundēnd la căldurosa și patriotica chemare a d-lui D. Brătianu, și scriind aceste cuvinte : „Cât mī-ar plăcea „maī bine să zic : toți sub același stindard, „cu un singur cap!“ nu mē amăgeam de sigur despre putința unei contopiri. De aceia și adăogam îndată : „De nu ajungem însă la a- „cest sfirșit, e de tot neapărat să ne apropiām „de dēnsul, *în marginele putinței, ca să „asigurăm direcțiunii o unitate de mijlōce „pe cât se va putea maī mare*“. Și maī departe : „Să cerem *strānsa unire a grupu- „rilor* opozițiunei, și să declarām *neapărată „unitatea lor de acțiune*.“ Aci e adevērul. In cât despre acele *mārgini ale putinței*, iată-le : de nu se contopește cu conservatori grupul Vernescu, el saū va urma să mērgă și să lupte alături cu dēnșii, saū se va despărți de ei pentru a se uni cu partidul pe care 'l reîntrăgește d. D. Brătianu.

Să se întēple una saū alta, îndată ce se vor fi format partidele, caută să fie unirea

între dênsele strâns legată. Fie-care își va păstra stindardul și credințele: foarte bine; dar e neapărat ca toți să caute, să priimască și să-și impue „*Unitatea de direcțiune*“, care singură pôte asigura „*Unitatea de acțiune*.“

Prin unitatea de direcțiune, caută să nțelegem lucrarea împreună a reprezentanților celor mai fruntași ai partidului liberal și ai partidului conservator. Acești reprezentanți, acești delegați ar forma un comitet central care și-ar avea președintele său, și în al cărui sîn cestiunile ar fi discutate în ultim resort și decisiunile luate cu majoritatea voturilor, în mod lămurit și fără pierdere de vreme.

Făcându-se altmintrelea, nu pôte fi mers sigur, nu pôte fi cu puțință isbânda.

Să lămurim însă de acum durata acestei uniri, să-i hotărîm marginele, să cerem pentru conservatori ca un drept moștenirea partidului ce este actual la putere, cred că tóte acestea sunt cestiuni prea timpurii pe care nu-i bine să le atingem în colónele unui ziar.

Momentul de a le trata va sosi. Trebuie să știm să așteptăm, și să ne încredem în lealitatea foarte bine cunoscută a capilor partidului liberal și celui conservator, ca să fie ele regulate dupe drepturile fie-căruia.

Ceasul însă de a vorbi de aceste drepturi n'a bătut : cel de față este întreg al datoriilor către țară. Printre aceste datorii, să nu uităm că sunt două ce se pun în rândul d'ântâiū : ascultarea și lepădarea de sine.

A TREIA SCRISÓRE

UN MINISTRU ROMÂN

IN ANUL DE GRAȚIE 1884

«Ați văzut, Domnilor, că eu, cu toate neorânduiele ce s'au făcut, —asasinate,— procese scandalóse — am tăcut și am luat totă răspunderea, numai cu speranța că se va face revisuirea, fiind că era o cestiune de viitor pentru țară.»

IOAN BRĂTIANU, Președintele Consiliului de Miniștrii al României.

Sedința adunării din 26 martie 1884
Monitorul Oficial din 28 Martie 1884.

București, 10 aprilie 1884.

„*Omnia serviliter pro dominatione.*“ — Puterea plătită prin slugărnicie. — Nicî odată cuvîntul lui Tacit nu se pôte să se fi nemerit mai bine vre-unui regim de cât acelui care de opt anî de zile ne sugrumă libertățile, tolerază și îmbărbătează coruperea și crima.

Cât drum n'a făcut ôre România pe alunecuşul decăderii și al anarhiei, într'o scurgere de vreme mai mică de cât un pătrar de veac!

Sunt acum două-zeci și două de anî, — era, în zioa de 8 iunie 1862, — un mare Român Barbu Catargi, președintele Consiliului de miniștri, denunțând Camereî pornirile otrăvitoare ale liberalilor celor neadevărați, striga, într'un admirabil avînt de elocință : „Pacea, Domnilor, pacea și odihna sunt scăparea Țărei ; și orî când mai bine mî-ar plăcea să fiu sdrobot de cât să îngăduiî să fie siluită această li-

niște : ori când mî-ar plăcea mai bine să mor de cât să calc saũ să las să fie călcată în picioare vre-una din instituțiunile țării mele“ ¹⁾).

La salvele triumfale ce priimiră pe Barbu Catargiu , ce se scoborea de la tribună, răspunse, după câte-va minute, lovitura de foc a unui asasin, care pîndea pe apărătorul libertăților nóstre!

La 8 iunie, Barbu Catargiu cădea trăsnit sub zidurile Mitropoliei, la câți-va pași de acea tribună care de curând răsunase la accentele patriotice ale puternicei sale voci, și România plîngea într'ânsul pe un voinic, pe un fiu de temut.

De atunci, s'aũ scurs aprópe douē-zeci și doui de ani; iată-ne la 26 Martie 1884 ! D. Ion Brătianu este și el președinte al consiliului de ministrii ; și dēnsul vorbește de la aceiași tribună, de instituțiunile nóstre, dar n'o face de cât ca să mărturisescă înaintea țării, că le-a lăsat să fie întinate de „neorândueli și asasinatē.“

Ca în 1862, un strigăt ese din ori-ce piept cinstit de Român ; dar astă-zí acest strigăt este al legitimei indignări cu care este primită

¹⁾ *Monitorul* din 1862, No. 124.

mărturisirea primului ministru și la durerea ce simțim se amestecă și rușinea.

De altmintreli, ascultați și judecați :

În ziua de 26 Martie 1884, — tristă dată pentru analele parlamentare ale României, — președintele consiliului de miniștri, d. Ion Brătianu, necăjit de opunerea ce 'ntâlnea într'o cameră numită de dânsul și pân' aci tot-d'auna supusă la poruncile lui, își dă demisiunea, după o mărturisire ne mai pomenită în viața unui om politic.

„Ați văzut, D-lor, — zise el, — că eu, cu toate neorânduețele ce s'aũ făcut, — asasinate, procese scandalóse, — am tăcut și am luat totă răspunderea, numai cu speranța că se va face revizuirea, fiind-că era o cestiune de viitor pentru țară. Dar acum sunt nevoit să recunosc că, cu mine, nu se poate face revizuirea ; eu nu mai sunt expresiunea majorității Camerei. — Am să depun demisiunea, d'impreună cu colegii mei, în mânele Regelui, și las să vină un minister care să ia răspunderea situațiunei și agitațiunei în care se află țara, să ia răspunderea revizuirei constituțiunei.“

Acésta este versiunea, revăzută, corectată, îndulcită, a *Monitorului* cu data din 28

Martie 1884. Dar iată cuvintele Primului-ministru, ast-fel cum le-aŭ reprodus tóte ziarele din capitală, în séra acestei memorabile ședinți, și a doua zi :

„Am îndurată atâtea abuzuri, mi-am încercat conștiința cu asasinate, am suferit procese scandalóse, tóte le-am răbdat, numai și numai pentru a ajunge să facem revizuirea. Azi véz că revizuirea nu se póte face cum voiŭ eŭ; deci sunt sătul și n'am rațiune d'a mai sta la putere. Vê declar că sunt decis a merge la Majestatea Sa Regele, să depuiŭ demisiunea mea și a colegilor mei și să las altora răspunderea situațiunei.“

În urma acestor mărturisiri D. Ion Brătianu își dedea demisiunea sa și a cabinetului, în mânele Regelui, iar dupe 24 ore și o lua înapoi.

Ce se petrecuse ?

După cum par a se înfățișa lucrurile, primul ministru n'ar fi vrut să lase să-î scape acest prilej, orî cât de șubred, să ațâțe în folosul său o demonstrație sgomotósă a Camereii, care să facă să crezá Cabinetele străine, la care creditul său începuse să scază, că atât țara cât și adunările legiuitoare nu con-

teniseră de a-i fi devotate, și ca să dea Pute-
rilor o chiezășie de simțimintele sale oportu-
niste-conservatōre, prōspăt scōse la iveală.

De altmintrelī, puțin ne pasă de cauza care
l'a împins : un fapt brutal predomnește, isbe-
ște, se impune, paraliséză ore-cum priceperea
orī-cărei minți sănătōse ; — étă acest fapt :
primul ministru al unui regat face, dinaintea
Țărei, o *sposedanie*, care este sinuciderea sea
morală și politică ; el mărturisește neorân-
duelile, asasinatele, scandalūrele partidului
sēu își mărturisește cofăptuirea ; și când, a
doua zi dupe aceste mărturisiri, Națiunea
crede că vede înaintea-ī un vinovat dat pe
mâna judecătorilor sēi, regăsește din contra
pe ministerul din ajun mai cutezētor de cât
orī când.

Și nu-ī tot ! A trebuit ca un membru al
Senatului, D. Stătescu, să vină chiar a doua
zi după sposedania D-lui Ion Brătianu, să-l
tămâescă ast-fel : „D. Ion Brătianu are tōtă
încrederea nu numai a marii maiorități a
Corpurilor Legiuitorē, dar încă aprōpe a una-
nimității Țărei ;..... aflarea D-sale la cīrma
afacerilor Statului este nu numai o chiezășie
puternică pentru păstrarea ordinei și înfrina-
rea agitațiunilor, dar și pentru făptuirea trep-

tată și înțeleptă a tuturilor propășirilor în ordinea politică și în cea economică ¹⁾“

Și nu încetase încă să răsune dintr'un capăt la cel-alt al României spovedania primului ministru!

Ei fie! Mă învoesc, și vroi chiar să nădăjduesc pentru Țara mea că D. Ion Brătianu ar fi singurul în stare să facă ca națiunea să înainteze pe calea propășirii și a civilizațiunei, — așa cum le înțelege D-sea; când însă cuteză cine-va să afirme, după zioa de 26 Martie, că majoritatea acelora dintre Români care simt că le bate ceva în piept, este cu D. Ion Brătianu, zic că iară-și se insultă această nefericită țară, care e nevoită să sufere durerile și rușinele ce-î vin de la partidul care de opt ani e la putere; și această insultă, nu o las eū să trecă.

Nu, nu este adevărat că Țara ar fi cu D. Ion Brătianu, căci Țara nu este părtașă a celor care „iaū răspunderea neorândueleur, asasinatelor și proceselor scandalóse.“

Nu este adevărat că aceste Camere ar fi expresiunea Țarei, de óre ce ele sunt rezultatul numai al corupțiunei și al siluirei. Proba?

¹⁾ *Monitorul* din 30 Martie 1884.

Ar da-o mâine națiunea, de ar îndrăzni D. Ion Brătianu să-și părăsască portofoliul, de ar numi Regele un cabinet luat din toate nuanțele opozițiunei.— care ar pune să se facă alegeri noi, după legea în ființă, și ar asigura libertatea votului.

Țara nu se lasă să fie înșelată de D. Ion Brătianu. Știe totă lumea că sunt făcute Camerele de acum ca să i se supue. Un semn, o încruntare de sprânceană, o amenințare din partea stăpânului, sunt de ajuns pentru ca, într'o zi, cincî-zeci și patru de deputați să uite că s'aũ *legat* în scris, către un coleg al primului ministru, să voteze un proiect de lege ¹⁾ pentru ca, într'o altă zi, Parlamentul să *res-tabiléscă cu unanimitate* Școla de medicină de la Iași, pe care în *ajun o ștersese, cu unanimitate, după propunerea președintelui Camerei!*— pentru ca, astă-zi, acelaș Parlament, *mai în întregul său*, să se fi pus la discrețiunea D-lui Ion Brătianu, și să-i fi făgăduit să voteze revizuirea cum i va plăcea D-sale, pe când, erî, dintr'o sută cincî votanți, cincî-zeci și opt de deputați i se opuneau!—pentru că, în sfîrșit, după porunca stăpânului, „să fi

¹⁾ Afacerea drumurilor de fer. — Liniî înguste. — 82 de deputați se legaseră să voteze construcțiunea a liniilor largi.

violat legea, să fi sugrumat libertatea cuvântului,—sunt chiar termenii din protestațiunea D-lui Rosetti,— și să fi votat articolul 58 al Constituțiunii lui Brătianu.

D. Brătianu se amăgește chiar foarte ciudat, închipuindu-și că înșală pe puterile cele mari, și punând temeiū pe formele de curtenie ce sunt de poruncelă. Cine ne spune că în momentul acesta, Europa nu cumpănește moralitatea circumstanțelor atenuante ce le-a invocat primul ministru al României; când a dat drept scuză „*a desordinilor, asasinatelor, proceselor scandalóse, pe care le-a tăcut*“, necesitatea revizuirii Constituțiunii!

N'ar trebui să se crează că moralitatea unui Cabinet este fără înrîurire asupra relațiunilor diplomatice, nici să se pėrdă din vedere că, ori cât de mare libertate ar avea o Țară ca să se guverneze după cum i place, Statele nu cumpănesc, printr'un control serios al unelor asupra altora, politica lor interióră, cu scopul de a se feri unul pe altul de curenții nesănătoși la care i-ar putea expune purtarea fără principii, fără busolă, fără rușine a vr'unui guvern vecin.

Se naște întrebarea : ce încredere ar putea astă-zī să dea Europa unui ministru care a

făcut de curând în public spoveduirea de la 26 martie, și și-a luat, drept deviză : „Scopul scuză mijlocele ?“ Și ce mijloce, Dómnne Sfinte! „*Neorânduelile, asasinatele, procesele scandaloase.*“ Și cu ce scop ! Acel de a face revizuirea Constituțiunei, — operă netimpurie, primejdiósă și vinovată.

Netimpurie :— fiind-că Țara nu cere libertăți noi, ci stărue numai să fie lăsată să se bucure, — bucurie ce n'o are, — de libertățile înscrise în Constituțiunea de la 1866 : licența nu este libertatea; — fiind-că nimeni n'are dreptul să zică că o lege e rea, înainte de a o fi aplicat *cinstit.* a o viola nu este a o aplica.

Primejdiósă;— fiind-că revizuirea nu este în dorințele țarei, ci numai în voințele d-lui I. Brătianu, și că, de s'ar face, n'ar oferi nici o cheazășuire de durată;— fiind-că, în ce privește legea electorală, în loc de a pune sincer principiul sufragiului universal, precum îl pune d. Rosetti, primul ministru ajunge aprópe la acelaș scop cu sistemul său de trei colegiuri, care nu țintește de cât a adormi conștiințele cele slabe de ângerî;— fiind-că legea d-lui Brătianu nu tinde de loc la moralizarea alegerilor, ci le face din potrivă de tot atêrnate de guvern, și îneacă cel d'ântăiú cole-

giu, — singurul în care mijlocele sale de guvern, — cu tot răul ce i l'a făcut pân'acuma, — mai întâmpină încă o opunere ce-l supără; — fiind-că, cu scopul de a-și spori numărul susțitorilor săi, mai înmulțește încă numărul, deja prea mare, al deputaților și al senatorilor; fiind că dă pescheș acestor din urmă o indemnitate, și încarcă ast-fel budgetul cu o sumă anuală de aprópe 1,500,000 franci ¹⁾.

¹⁾ Cu legea actuală în vigoare România are, pentru o populațiune cam la 5 milioane de suflete, 72 senatori (adică 1 la 69,444 locuitori) și 160 deputați (adică 1 la 31,250 locuitori). După Grecia, care numără un număr extraordinar de deputați, număr care s'ar putea justifica prin lipsa unui Senat, România este țara din Europa care, după proporțiunea populațiunii sale, are mai mulți senatori și deputați. Intr'adevăr :

Belgia	numără 1 senator la	83,888 loc. și 1 dep. la	41,936 loc.
Olanda	» 1 » »	114,117 » » 1 » »	46,216 »
Francia	» 1 » »	123,119 » » 1 » »	67,191 »
Italia	» 1 » »	81,248 » » 1 » »	55,938 »
Marea Brit.	» 1 pair »	170,493 » » 1 » »	53,566 »
Prusia	» — — —	— 1 » »	63,933 »
Austro-Ung.	» — — —	— 1 » »	106,905 »

Dacă trecem și în Lumea-cea-Nouă vedem că Statele-Unite numără 1 senator la 659,606 locuitori și 1 deputat la 171,755.

Din tabloul acesta reiese că, din toate țările cari au o Cameră și un Senat, România numără mai mulți deputați și senatori. Ceea ce ar putea să justifice la noi acest exces de reprezentanți, ar fi dezvoltarea culturii noastre intelectuale. Dar cine nu scie óre că dezvoltarea acesta lasă mult de dorit, ast-fel că d'abia a țecea parte a țerei scie să citească și să scrie.

E dar învederat că n'ua lege, care ar mai mări încă numărul deputaților și al senatorilor, n'ar avea altă urmare pentru d. Ion Bră-

Vinovată, în sfârșit, — fiind-că constituțiunea din 1866, pe care voesc s'o revizuască, este pactul fundamental al țării, pact la care s'au învoit toate partidele, pe care l'a jurat Regele, și fiind că opera cu care d. Ion Brătianu are pretențiunea să o înlocuască, n'are să fie alt-ceva vr'o dată de cât o scamatorie.

Va putea primul-ministru să înzestreze națiunea cu o constituție, dar acest prunc al vestitei *colectivități*, nici-o-dată nu va fi *Constituțiunea României*.

Și la urma urmelor, ce-î pasă d-lui! Ce-î trebuie, e puterea cu orî-ce preț. Ca să o păstreze, d. Ion Brătianu a îngăduit toate; pentru a se menține la putere, vrea d-lui revizuirea; pentru a se face vecinic la putere, se preface d-lui că se lepădă de credințele unei vieți întregi, că intră în curentul ideilor conservatrice pe care le presupune că sunt azi bine vădute de cabinetele europene, și de asta a strigat de la tribună, vorbind de sine însu-și și de partidul său : „*Noi suntem azi parti-*

tianu, stăpânul absolut al țării și al alegerilor, de cât acea de a-i spori numărul instrumentelor ce are. Intr'adevăr, cu cât mai mare va fi numărul reprezentanților, cu atâta mai mare va fi acela al ómenilor ce-l vor datori situație și avere, și pe al căror concurs va putea să se bizuie.

dul conservator. “ *Omnia serviliter pro dominatione!* ”

Noi credem că-î prea târziu! Sunt unele preschimbări pe care le pôte încerca un om tînăr, și tot lasă, făcîndu-le, o fișie din demnitatea sa, — dar la care nu se mai încumetește, — fără să facă să se nască surîsul, omul al cărui cap s'a albit de zăpada anilor.

Erî încă ar fi putut să zică cine-va: pôte? atît de lesne farmecul puterii împrăstie scrupurile conștiinței! — dar astăzi, înc'o-dată, e prea târziu!

Dacă, Dómnne ferește! s'ar găsi ómenî, care, bucurîndu-se de deplina lor neatîrnare, s'ar învoi să-î redea d-luî Ion Brătianu, — răs-pundător „de neorînduelî, de asasinate și de procese scandalóse,” — o feciorie politică cu prețul propriei lor considerațiuni, ar trebui să plîngem asupra lor, ar trebui să plîngem asupra nóstră.

Ah! sârmana mea țară, nici când, în viața ta, n'ai fost mai greú amenințată în neatîrnarea, în odihna ta, în reinălțarea ta morală, intelectuală și materială! Nici când, din vremile cele mai urîcióse ale tiraniei, n'a fost vr'o societate civilizată mai nevrednic batjocorită de guvernul sêu de cât a ta; și dacă

nici-o-dată n'a întâlnit îndrăsnéla mai multă îngăduință, nici-o-dată asemenea neîngrijirea și sfruntarea nu ți-au călcat în picioare, cu mai multă siguranță și în mod mai despotic, drepturile și libertățile sale! Nici-o-dată, în sfârșit, represintațiunea națională n'a dat țării probe mai jălitóre și mai revoltátóre a înjosirei, — ca să nu zic a atrofiei — simțului moral!

Cine óre te va reinălța, pământ slăvit al lui Radu Negru, al lui Mircea-cel-Bětrân, al lui Ștefan-cel-Mare, al lui Mihaiü Vitézul, al Basarabilor! Cine?..... Mâna lui Dumnezeü, dacă în inima celor cinstiți dintre fii tăi, se deșteptă în sfârșit dragostea de numele tăü, ura a tutulor crimelor, îndrăsnéla a tutulor jertfelor.

A PATRA SCRISÓRE

IARĂȘI

ARAB-TABIA ȘI GUVERNUL ROMÂN

Suum cuique.

Se zice că în sinul comisiunei care s'a întrunit de curînd în scopul de a hotărî definitiv traseul hotarului dintre România și Bulgaria, D. delegat bulgar, care ar fi Prințul Hilkof, general rus, ar fi arătat o copie a hărții din scrierea mea *Istoria unei Fruntării*, în locul textului original :— se adaogă că pe guvernul român l'ar fi mișcat acest fapt. Harta mea în mâinele unui general rus! A fost destul asta pentru ca organul președintelui Consiliului să mă învinuască în fața cititorilor săi, de pretinsele mele tendinți slave! Ascultați-l :

„Comisiunea însărcinată cu delimitarea hotarelor româno-bulgare, și-a întrerupt lucrările pe motivul că delegatul Bulgariei, un Rus, „a cerut să se iee de bază o *schită* de delimitare, estrasă din cartea Prințului George Bibescu, *Istoria unei Fruntării*, nefavorabilă

„României. Iată ce interese slujesc scrisorile
„și faptele ilustrului prinț!“

Și ore de ce această mișcare? Pentru un traseu ce n'are nici un caracter oficial, pe care l'am condeiat într'un mod aproximativ, după un document scris, — a cărui linie de delimitare trebuie să concorde într'un mod simțitor cu schița orginală,—de a fost traseul hotarului făcut cu grijă, — și a cărui țintă a fost numai să arate punctele de căpetenie și să 'nvedereze exact punctul terminal, Arab-Tabia și Medjidie-Tabia !

Să vedem *ce interese slujesc scrierile și faptele mele*; ca să o știm, să punem de-baterea pe un ast-fel de tărîm încât țara care nu mai are nevoie să-și facă o opiniune despre *Istoria unei fruntari*, să-și pótă da socotéla de reaua credință saú de neștiința, și în tot cazul de politica vrednică de plâns a acestui trist guvern.

Ce cată să știm? Anume dacă traseul Austro-Ungariei, care îndreptéază traseul celor două comisiuni europene din 1878 și 1879,— a fost în interesul României, saú dacă aduce o îngreuiare pentru dénsa; dacă a îmbunătățit starea nóstră dincolo de Dunăre, saú dacă ne-a înrăit'o; dacă aprețiarile d-lui I. C. Brătianu

despre această delimitare sunt bune sau greșite ?

D. I. Brătianu, președintele Consiliului de miniștri, declară înaintea Camerilor, la 2 Martie 1882, că „după comunicările ce i s'au făcut, „cestiunea Arab-Tabiei s'a hotărât în favoarea „noastră.“

Dar atunci de ce ore d. ministru al afacerilor străine al ministerului Brătianu vorbea, în 1880, de tot altmintrelea în scrisoarea sa către d. baron de Haymerle, din ¹²/₂₄ Ianuarie 1880 :

„După acest traseu, scrie D. Boerescu, po- „dul și chiar o simplă comunicare sunt peste „putință. La cea mai mică mărire a apelor „Dunărei, tot tărîmul coprins între punctul „terminal al hotarului și punctul din fața in- „sulelor Hopo, este într'atît de înecat încât „trecerea este de tot întreruptă, și, în fapt, „hotarul s'ar găsi dat înapoi cu mai multe „kilometre.

„De se mai sue încă inundația, înecarea se „póte lăți până la un mare lac permaninte, „ce stă în vecinătate, și se va mări dar în „aceasi măsură neputința de a comunica in- „tre cele două maluri.“

Iată cea ce d. președinte al consiliului nu- mește „o chestiune hotărâtă în favoarea „noastră!“

Patriotismul d-lui I. Brătianu și al prietenilor d-sale se declară mulțumit; fie, dar al meu cere mai mult. Iată de ce azi, ca și în 1883, voi spune iarăși că chiar congresul de la Berlin ne compromisese hotarul, respingând numai pentru România un traseu strategic pe care-l hărăzise tuturilor celorlalte state fără excepție; și că comisiunile europene nu făcuseră acest hotar mai bun de priimit hotărînd locul „pოდului menit să întrunească cele două maluri „românești, adică să stabilească o comunicare „neapărat trebuincioasă între teritoriul ce ne „era dat și malul stîng al Dunărei, la 800 de „metre de bateriile Silistrei, sub tunurile de la „Medjidie-Tabia, fără mijloc de apărare, și în „voea orî-cui!“

Reaminteam în 1883 că toate hotarele Statelor interesate aș fost preschimbate de tratatul de la Berlin, și că în congres s'a apărut, în privința fie-cărui hotar, puntele strategice necesare fie-cărui Stat nou. „Este însă vorba „de România pe Dunăre? Atunci nu se mai „pomeneste de linie strategică! — Să nu se „crează că este acesta faptul unei uitări din în- „tâmplare; nu, este ceva ca un principiu, ca „o declarațiune în toate formele și accentuată „dintru început“. Și adăogam: „Numai des-

„legarea propusă de d. d. Waddington și Corti,
„—a închide Silistria și înălțimile ei în hota-
„rul românesc, — corăspundea cu interesele
„Europei ca și cu ale ei. Dar prin înrîuri-
„rea cuvintelor dibace ale reprezentanților
„Rusiei, s'a produs în înalta adunare ceva
„ca un miragiu, și propunerea plenipontenția-
„rilor Franței și Italiei, către care închinau
„vedit toate cele-l'alte puteri, nu fu, ca să vor-
„bim sincer, nici votată, nici respinsă, ci, mai
„bine, dată înlăturî, părăsită pentru o alta pe
„care Rusia avu dibăcia să o pue înainte și
„să o facă să fie priimită de congres. De aci
„neputința de a deslega această afacere a ho-
„tarului, întocmai după spiritul și textul tra-
„tatului de la Berlin.

„Proectul la care s'a oprit cabinetul din
„Viena,— în dorința'i să vază această afacere
„isprăvită,— nu este ceva nouă : este priimi-
„rea propunerii Rusiei, readusă la o conclu-
„ziune pe cât se pôte de îndulcită; dar, crî
„cât de îndulcită ar fi, deslegarea propusă
„este o îngreuiare; România perde prin ea
„mai multe kilometre la hotare, și nu mai
„pôte fi legată cu noua provincie ce i-a fost
„hotărîtă ca o despăgubire a Basarabiei¹⁾.

¹⁾ *Istoria unei fruntariî a României pe malul drept al Dunării,*

Ea păstrează Arab-Tabia, dar..... numai de formă, fiind-că va trebui să o delase la slobozirea celui d'ântêiū tun ce se va descărca în Orient; și atunci ministrul va fi expus, de a doua oră, trofeele de curând câștigate de voinicii noștri soldați.

Iată dar *rêul ce am făcut* intereselor țării mele. Mai este ore încă nevoie de vr'o probă pentru a sili la tăcere fôia guvernului român? *Le Journal des Débats* 'și a luat sarcina să n'o dea:

„Opera intitulată: *Istoria unei Fruntarii*, „zice marele organ al presei franceze, pe care „de curênd a publicat'o prințul George Bibescu, a dovedit până la ce punct Europei „i-a lipsit tot de-o-dată equitatea și preve- „derea, când n'a vrut să dea Statului român, „a cărui neatârnaire tocmai o proclamase, „punctele strategice cele de mai neapărată „trebuință pentru siguranța teritoriului sêu.“

Ei dar! în ce vă privește, ce lupte ați dat d-vóstră pentru apărarea drepturilor nóstre? Ați început prin a ne face o vrăjmașă din Rusia, prin purtarea d-vóstră, purtare ce nu

de prințul G. Bibescu. Paris, E. Plon și C-ie, tipografit-editori, str. Garancière 10, 1883; și în București textul românesc la tóte librăriile.

se p^ote califica, de la congresul din Berlin. Apoi, „v'ați supus *curat și lămurit* la sen-
„tința ce privea hotarul de la Răsărit, deși
„*ea nu corăspundea pe deplin cu dorințele*
„*României!*...“ Acésta, o aduce la cunoștința
guvernului s^eu contele Hoyos, prin depeșa sa
din București, cu data de 22 Iuniu 1880. D-v^ostră ați priimit hotarul acesta, precum
ați priimit și în 1879 să clădiți un pod peste
Dunăre, drept sub focurile Silistriei și Med-
jidie-Tabiei; și de ați putut mai târziu să
scăpați de robirea de a clădi acest pod, n'ați
putut'o face de cât luând ca prilej traseul cel
nou al cabinetului din Viena, care, declarați
D-v^ostră în Iunie 1880 contelui Hoyos „*că*
„*nu v^e mulțumește*“ și pe care, în Martie
1883, era să v^e vie la îndemână să'l priviți
înaintea Camerilor, ca „*favorabil României.*“

Ce n'ați făcut d-v^ostră pentru ca să dobîn-
diți Arab-Tabia, pe care nu o puteți ocupa,
de óre-ce Arab-Tabia este o pozițiune, iar nu
o cetate, și pe care nu o puteți apăra, de óre-
ce tractatul din Berlin — articolul 52 — zice
expres „că nu se vor ridica noii cetăți de-a
„lungul Dunărei de la Porțile-de-fer până la
„gurele ei!“

D-v^ostră n'ați voit să înțelegeți că pe sub

zidurile Megidiei, care stă deasupra câmpii, divisiunile rusesă și bulgăresă venind din interior, ar putea să se concentreze, fără nici să aveți cunoscință de mișcările lor și să se năpustescă asupra Dobrogiei; ca această Dobrogie nu este cu putință să fie apărată fără stăpânirea Silistrei și a pozițiilor care sunt cheia ei; că podul proiectat la Cernavoda, și care va fi gata într'un timp nehotărît n'are să fie de ajuns în cas de război, și că, cazul întâmplător al unei lupte este pentru țară o primejdie fără margini, de vă v'ar surprinde în mijlocul lucrării de organizare, fără pod peste Dunăre, fără comunicațiuni asigurate între Capitală și Dobrovia, ivindu-se d'odată iarna, Dunărea rostogolindu-și sloiurile de gheață, despărțind desăvârșit cele două maluri și blocându-ne soldații pe cel drept.

Un asemenea hotar, D-vóstră l'ați priimit, precum ați priimit, că tóte că vă lepădați și de asta; Dobrovia în *schimbul* Basarabiei.

Acest schimb, l'ați făcut; și probă este că în loc de a respinge priimirea Dobrogiei, în loc de a lăsa pe puteri să vă impue oferirea lor, ați discutat această priimire, ați reclamat, ați cerut să fiți reprezentați în comisiuni; le-ați

făcut pe tóte, pe tóte, — afară numai de ceia ce erați datori să faceți.

Ceia ce erați datori să faceți, să v'o spun eu: de vreme ce știați că Basarabia nu era să vi se dea îndărăt, — și Prințul de Bismarck luase ostenéla să nu vă lase nici o iluziune în acéstă privință, — datoria D-vóstră către Țară era să căutați să trageți folosul cel mai mare din acéstă situațiune, să dobîndiți de la aliata D-vóstră din ajun, dispusă la tóte concesionile Silistria cu înălțimile ei, o despăgubire de resboi și cele 16 milioane ce România a plătit pentru drumul de fer de la Cernavoda la Kiu-stenge! V'a plăcut mai bine să jertfiți viitorul țerei vóstre și să nu vă compromiteți popularitatea făcând un act care de aprópe saú de departe, ar fi putut semăna cu o cedare a Basarabiei; ați voit în sfîrșit, să păstrați cu orî-ce preț puterea! „*Omnia serviliter pro dominatione!*“

Cavur nu stătu la îndoială, el, când fu vorba să dea Țerei sale mărirea și puterea! El își înăbuși durerea; cedă Nizza și Savoia, légă-nul casei suverane; apoi se coborî de la putere dar se coborî mărit prin acéstă jertfă!

Exemplu îl aveați: era ușor de urmat; însă ar fi trebuit un Cavur !...

Un ultim cuvânt. E tot-d'a-una neplăcut să vorbescă cine-va de sine însuși, dar trebuie să scie a învinge această jicnire când calomnia se agață de dînsul și când e în stare să o strivescă sub picióre.

Când apăru cartea mea „*Istoria unei Fruntariî*“, am adresat lucrarea mea la reprezentanții puterilor celor mari la Londra și la președinții diferitelor Cabinete, și m'am slujit de prilejul ce mi-era dat, ca să însoțesc cu o scrisóre cartea ce trimiteam, și să deștept, pe cât îmi îngăduiaü restrânsele mele puteri,— simpatia celor puternici în favórea patriei mele.

Din tóte aceste scrisori, nu vreaü să citez de cât trei, cea către lordul Granville, cea către prințul de Bismarck și cea către d. Challamel-Lacour. Nu le-aș fi publicat nici-odată, dacă de curând n'aș fi fost din nouă chemat la luptă, și de mă hotărăsc să le scot la iveală, e că ele constitue fapte grăitoare, în fața căror rămân neputinciose calomniile dușmanilor mei.

Către lordul Granville.

Milord,

Am avut onórea de a face să vi se adreseze din

Paris, unde s'a publicat, cartea mea „Istoria unei Fruntariï“.

Bărbații de Stat englezi au apărut în Congresul din Berlin așteptările legitime ale României cu o simpatie prea vădită, cu o prea însemnată înălțime de vederi, pentru ca să nu mă cred îndrituit să nădăjduesc că lucrarea mea va fi priimită cu favoare de către capul eminent al departamentului afacerilor străine al Mării Britanii.

M'aș simți fericit, Milord, dacă Excelența Văstră ar găsi un moment ca să citescă unele din aceste pagini. Ele l'ar lumina asupra scopului publicațiunei mele.

Nu e prea târziu pentru ca Puterile cele mari ale Occidentului să bine-voiască să iee în considerație situația grea și primejdiosă creată României prin Tractatul din Berlin, și să caute să ocolască primejdiile care amenință Orientul și pe care le face și mai grele starea de slăbiciune a fruntariilor țării mele.

Recomand „Istoria unei Fruntariï“ înaltei bune-voinți a Senoriei Văstre și o rog să primescă espresiunea prea înaltei mele considerații.

A. S. prințului de Bismarck, mare cancelar al imperiului German

Principe,

Am luat libertatea de a face să vi se adreseze direct „Istoria unei Fruntariï“, studiū ce am publicat de curēnd.

Alteța Vóstră a arătat atât de bine lumii cum trebuie să'și iubéscă și să'și apere cineva țara, în cât va înțelege, sunt sigur, ca eũ să fi încercat să apăr și eũ pe a mea, pe cât imi îngăduesc puterile.

Imi urez ferbinte, Principe, ca Alteța Vóstră să nu facă o primire rea acestuĩ prunc al meu.

Primiți, Principe, etc.

Excelenței sale, ministrului afacerilor străine al
Franciei, d-nul Challemeil-Lacour

Domnule Ministru,

Veți fi primit, cred, chiar de a doua zi după publicarea ei, cartea mea „*Istoria unei Fruntariĩ.*“

M'așu socoti fericit dacã ministrul afacerilor străine al Franciei, ar găsi timpul să rãsfoéscă acest volum, în care sunt tratate cestiunile supuse acum Conferinței din Londra.

Citind „*Istoria unei Fruntariĩ*“, Excelența Vóstră se va convinge ușor că situația făcută României, în Orient, este astăzi plină de primejdii. Acest stătuleț este rămas în aer, fără apărare contra atacurilor înlesnite din tóte părțile. Dar óre trebuiva să înceteze el să fie postul înaintat al continentului occidental, însărcinat să păstreze libertatea, neutralitatea, siguranța, — în partea ei cea mai de căpetenie, — a acestei căi comerciale a Centrului și a Sud-Estului Europei?

Sciũ că politica are grozave cerinți; dar dacã acésta s'ar întâmpla, Europa occidentală ar avea

de bună sémă o părere de rău într'o zi, dar prea târziu, póte!

În situația în care ne aflăm, domnule ministru, păstrez nădejdea că Franția nu va părăsi Țara mea. Ea este vai! delăsată, singură, dar trăește, este voinică, este în stare să aducă servicii folositoare Europei.

Primiți, etc.

Iată *scrierile și faptele mele* din zioa ce a urmat cea în care voi perdeți Basarabia și precupețeați Dunărea!

A CINCEA SCRISÓRE

RĚSPUNS D-LUI E. COSTINESCU

București 20 7-bre 1885

La sosirea-mi în București mi se arată o scrisore, adresată de d. Costinescu către *L'Indépendance Roumaine*, la 18 August trecut, care 'mi scăpase din vedere. In această scrisore privitoare la noua răscolă a țăranilor contra proprietarilor din Grădiștea, d. Em. Costinescu deplânge pe larg propaganda nesănătósă făcută către țăranii, și ațîțarea lor „de către „niște mișei“, cum și „de către unii avocați cari-i exploatează fără de milă“, și sfirșește cu aceste cuvinte: „*Intrebați pe prințul George Bibescu, cât 'i-aui costat pe țăranii de la Breaza nedreptele revendicări ce au urmărit în curs de anii întregi, grație îndemmurilor celor ce pretindeau că le apără drepturile.*“

D. Costinescu chiamă în sprijinul său o mărturie pe care nu 'i o pot refuza; — i răspund dar că „*nedreptele revendicări ale țăranilor*

de la Breaza“ pe dênşii nu 'i-a costat un ban măcar, pe când pe proprietar ele l'aũ costat venitul al 1400 pogóne, pe cari țeraniĩ le-aũ luat cu d'a sila, și cari aũ fost lăsate în mâinele lor 10 ani de vreme: adică o sumă de mai bine de 240,000 de lei. Nu voiũ vorbi despre tóte jertfele cele-l'alte făcute de către proprietar pentru ca să-și apere drepturile, căroro guvernul n'a consimțit să le asigure respectul: ele dispar dinaintea rezultatelor ce le-a avut pentru nenorocita țară, actul de la Breaza, sêvêrșit cu complicitatea guvernului și cu concursul administrațiunii sale. Afacerea de la Breaza a fost într'adevêr pentru povățuitorii la rêu ai țeranilor ca o probă de ceea ce ar putea ei să încerce mai la urmă nepedepsiți.

Unde se póte căuta cauza acestui rêu? D. Costinescu, de când s'a făcut proprietar, a putut'o atinge cu degetul, și d-sa constată cu des-nădejde, că *„ea stă în trista educațiune ce se dă țeranului, către care se uită tocmai ceea ce ar contribui mai mult la ridicarea sa, căruia i se tot vorbește de drepturile sale, de revendicările ce trebuie să le pretindă.... ale căruĩ calități saũ rol în societate se exaltéză. fără a i se aminti vre-odată și despre datoriĩ; pe care nu-l povățuește*

nimeni nici să muncască nici să fie credincios la tot ce s'a legat, ci cu totul din contra pe care l'aŭ stricat și înjosit prin acest mijloc în loc de a'l ridica;“ scurt „*pe care nu l' cresc la șcôla datoriei, a dreptului și a propășirii.*“

Minunat a grăit, și niște asemenea declarațiuni, isvorând de la un amic devotat al guvernului sunt netăgăduit de prețioase.

Rațiunea? este că în fapt e datoria guvernului să dea educație țeranului, în sarcina guvernului cade să'l instruiască, să'l moralizeze, să'i îmbunătățească sôrta;— și de se cuvine să facem să cadă asupra cuiva răspunderea acestor „*revendicări nedrepte*“ a căror victimă este astăzi d. Costinescu, trebuie să'i sufere tótă greutatea aceia care de mult timp pretind că aŭ monopolul unei îngrijiri particulare pentru muncitorul de pământ, aceia cari aŭ pus mâna pe dânsul, l'aŭ inspirat și l'aŭ mînat cum o zice autorul scrisorii, „*la înjosire, la miserie și la turbare.*“

Noul proprietar al Grădiștei este uimit că țeraniŭ aŭ pus mâna,—pe pământul său și cu d'a sila,— pe 135 pogóne, în loc de ale fi revendicat dinaintea tribunalelor. Dar cată să fim noi uimiți de uimirea d-sale ; căci în sfâr-

șit, unde óre ar fi învățat țăranul, în cei nuoe ani de guvern al d. I. Brătianu, că există legi și că ele nu se violéză nepedepsit. Afacerea de la Breaza, care dă bună diminéța intrăreii la afaceri a d-lui I. Brătianu și a amicilor sêi, este óre ea alt-ceva de cât un act de anarhie, un început de desagregațiune a țării? nu a făcut ea școlă? și ceea ce s'a petrecut în multe puncturi ale României, cum și s'a întâmplat de curênd în județul Vlașca, nu este óre urmarea logică a ceea ce pretind acești domni a fi o politică *liberală-națională*?

Reviu la afacerea de la Breaza: — am zis că ea s'a făptuit cu complicitatea guvernului și cu concursul administrației sale. Cred că este folositor să probez acésta prin arătarea repede a faptelor și a actelor.

Țăranul român are mult spirit de dreptate, cât timp nu este abătut din calea bună, de ațîțări nesănătóse și de toleranțele interesate ale autorității. Decî, în 1865, pe când se aplica legea rurală, țăranii de la Breaza se mărturisaseră mulțamiți pe hotărnicia făcută între pământurile lor și ale Casei Brâncovenesci. Își primiseră într'adevăr ceea-ce li se cuvenea și chiar ceva mai mult. Cu tóte aste, acésta stare liniștită contrariă proiectele unora, pismași de

fire, hrănind ură din calcul și care, încă de mult, porniseră războiul pe sub ascuns contra celor cu nume și cu averi. Omenii aceștia făcuseră atâtea și atâtea în cât deșteptară în țărani tot felul de poftă, îi îmbătară cu tot felul de vinovate făgădueli, îi hotărîră să se declare vătămăți și să revendice, cu ori-ce preț, bunul altuia, până ce va sosi momentul de a-i mîna să ia cu sila bunul acesta. În zadar proprietarul își dete osteneala de a face toate constatările reclamate; în zadar avură ele drept rezultat de a demonstra cât de temeinică îi era apărarea; în zadar în sfârșit, alergă el la împăcaciune: — țărani întăritați de către cei ce îi purtau de nas, se încăpățînară în „*nedreptele revendicări*.”

Ast-fel stătea lucrurile când cei ce se numesc înșiși „liberali-naționali” ajunseră la putere în 1876. Câte-va zile în urmă într-o discuțiune în care erau de față sub-prefectul de Cămpina, d-nii G. Duca, inginer al Statului, Birnstingen, inginer al Casei Brâncoveanu și primarul de la Breaza de jos, acest din urmă, mare favorit al guvernului, se năpusti în vorbe cu furie asupra „acelor parveniți pe „care, zise el, vom ști foarte bine să-i gonim „din casa lor.” Era vorba de proprietarii ei

mari ai țării. Făptuirea urmă de aproape amenințarea.

Intr'o bună dimineță, în capul consiliului său municipal și al țăranilor comunei, funcționarul guvernului puse mâna pe 1400 de pogóne (cam la 700 de hectare) ce făceau parte din marea proprietate de la Breaza. Fapta era dă o îndrăsnelă ne mai pomenită ; așa în cât, bătrânii satului nuși putură ascunde temerea lor despre urmările unui asemenea act. Dar, „Eși ! li s'a răspuns, nu sunt óre amicii noștri la putere ? și nu aveți óre chiezășuirea că n'o să fiți nici urmăriți, nici constrinși de către guvern să întórceți bunul ce ați luat ? Cât ? pentru procesul care vi se póte face și cheltuelile ce va costa, de ce să vă neliniștiți. Mai înteiú, de va fi proces, a să curgă multă apă pe Prahova până să i se vază sfișitul ; iar cât despre cheltueli, a să le plătiți din venitul celor 1400 pogóne ale vóstre, venituri pe care de sigur că nici o-dată și orí-ce s'ar întâmpla, nu a să fiți siliți să le dați îndărăt.“

Se va vedea până la ce punct faptele aú consfințit limbagiul acesta plin de învătă-minte.

Proprietarul înștiințat pe loc despre con-

tropirea proprietății sale, se adresează la judecătorul de pace, care 'și declină orice competență ; la sub-prefect, care se recuză ; apoi la prefect, care-l îndreptă la ministerul de interne. Acesta trimise la fața locului pe d. cap de divisiune, Persiceanu, cu misiunea de a-și da seama lămurit despre afacere. Trimisul ministerial se puse la lucru, își făcu constatarea și adresează capului său un raport prin care afirma :

1. *Că proprietatea a dat locuitorilor în total întreaga cântătime de pământ la care au drept după legea rurală ;*

2. *Că în adevăr locuitorii împroprietăriți și au însușit din pământurile casei Brâncoveanu cam la 1,400 de pogone de livezi pe cari le vin cu sila ;*

3. *Că D-l primar Morărescu, în loc să opréscă usurparea, a provocat-o și a încurajat-o, punându-se în fruntea usurpatorilor ; și*

4. *Că D-l sub-prefect, în loc s'o potoléscă a apărat-o și-a susținut-o.*

După un asemenea raport, care controla și confirma toate cele mai de sus, s'ar fi putut cine-va aștepta la aplicarea imediat a legii, lăsată în suferință de două ani ! Cu toate acestea ministrul de interne D. A. C. Rosetti se

puse și el la adăpost sub privilegiul încurcăturilor ce o represiune ar fi creat Cabinetului, care d'abia de puțin timp era în funcțiune, se scusă cu cea mai mare politeță că nu pôte interveni, făcu apel „*la generositatea bine cunoscută a familiei Brâncoveanu*“ și, în cele din urmă, îi dete și povața să mérégă la tribunale.

Țăranii rămaseră dar stăpâni pe bunul ce și'l însușise cu de a sila; — povețuitorilor nu fuseră nici urmăriți, nici pedepsiți; consiliul comunal și primarul său fuseră mănținuți în funcțiunile lor și cel din urmă deveni mai mult de cât ori-când obiectul buneivoințe a președintelui consiliului de ministrii, D. I. Brătianu, care întâlnindu'l după cât-va timp, la gara Cămpina îi strânse mâna cu căldură. Ast-fel treceau în fapte făgăduiele făcute țărănilor; — ceea care privea venitul a celor 1,400 de pogóne era să se împlinésă ca și cele-l'alte.

Intr'adevăr, proprietarul silit să se adreseze la justițiă, ceruse prin avocatul său, ca venitul în cestiune să fie depus la casa de depuneri și consemnațiuni, pentru că, la sevîrșirea procesului, să se dee celui în drept. I se respinse cererea, iar venitul se lasă co-

tropitorilor proprietății. Ast-fel se dedea acestora mijlocul de a face veșnic procesul și de a întreține, — din niște bani ce puteau să fie osîndiți într'o zi a'i restitui, — stat-majorul lor de ezploatori. Orî cum, afacerea de la Breaza dură zece ani, în cursul căroră țăraniî perdură înaintea tuturor instanțelor, și d'abia după acest timp proprietarul dobîndia hotărârea prin care reintra în proprietatea de care fusese despoiat.

Unui guvern *de ordine*, 'i-ar fi fost de ajuns patru-zeci și opt de ore ca să ajungă la același rezultat, și acésta fără greutate, fără să ajungă mai cu sémă la monstruósele torturî de la Bordenî. Trebuia numai să o voiască. Adevêrat este că atunci „*mișcilor*“ și „*advocațiilor*“ de cari vorbește D. Costinescu, acésta nu le-ar fi venit la socotélă; însă din intervenirea imediat a guvernului și din pedepsirea culpabililor ar fi dobîndit educațiune țăranul nostru; ar fi învățat că există o lege care ocrotește proprietatea și o autoritate care face să fie respectată acéstă lege.

Cât pentru țară, ea ar fi câștigat dă nu 'i s'ar fi mai adăogat, pe lêngă grijele ce'i insuflă primejdiile cari 'i amenință viitorul și neatâr-

narea, supărăciósa grijă a unei cestiuni sociale, ceî compromise odihna.

Țăranul nostru eră blând, cinstit, muncitor pe cât 'i cerea trebuințele, cumpetat și voinic, lesne de crescut moralicește și vrednic ca să se facă, pentru îmbunătățirea sórtei sale, tot ce e drept și cu putință. Ce a făcut pentru dênsul regimul actual? Unde sunt rezultatele frumóselor făgăduinți cu cari l'aũ legănat? Faptele rěspund lámurit: ei aũ înșelat pe țăran; 'i-aũ abătut spre politică puterile ce el le punea la lucru; l'aũ ațâțat în contra proprietarului cel mare; i l'aũ arėtat că pe un dușman, pe când el îi este aliatul firesc, sprijinul și mântuitorul lui când miseria și bóla se lasă peste căminul lui; — l'aũ smuls fără remușcare, prin făgăduinți amăgitóre, pe acest muncitor de la plugul sėu, de la liniștea muncii sale cinstite și a cunoștinții sale, ca să'și facă dintr'ênsul un aliat și la trebuință, o armă, fără a-și bate capul, — de cât numai de formă, — de trebuințele lui materiale și intelectuale. S'aũ creat Creditele Agricole, este adevėrat, însă ele aũ slujit mai cu sémă la desvoltarea funcționarismului, acéstă pată de unt-de-lemn ce se întinde peste România astfel în cât să'i astupe tóte casele vieții, a aces-

tui funcționarism la ale cărui speculațiuni se lasă fără scrupul de pradă, neștiința poporului. I s'a dat asemenea dreptul de a vota, însă libertatea votului i s'a înlănțuit, de vreme ce sunt puși să-l mâne la urne sub-prefecții, agenții administrației și la trebuință să-i facă alaiu cete de ciomăgași și de geandarmî. S'a proclamat în fine învățământul obligator, dar școlile se surpă, învățătorii lipsesc și direcțiunea este la acest nivel cu toate cele-alte.

Lăsatu-i-s'a cel puțin, acestei nenorocite jertfe a unei politici anti-naționale și anti-creștine, legea lui, credințele sale, ce dă tărie în luptă, și mângăere în restriște? Nicî de cum. Neîncetat îl învață că omul numai are nevoie de toate ale : clerul de jos este în mizerie, numărul cel mai mare de bisericî cade în ruină ; și mai tot-d'a-una cată ca proprietarii mari ai țării să le întrețină sau să le ridice din nou !

Iată cum țeranul, după chiar expresiunile d-lui Costinescu „*a fost adus la înjosire, la miserie, la desnădejde.*“ Iată opera celor ce dețin puterea de aproape zece ani, între care d. Costinescu este unul din capi ; cari, în loc de a apăra pe țeran, orî când plângerea e dréptă, fie contra unui proprietar,—fie contra

Statului, — în loc de a face să se execute cu religiozitate legea, au socotit mai potrivit cu interesele lor, să nu ție seamă de dânsa, și să arunce asupra proprietarilor, în genere, răspunderea unei situațiuni pe care ei au creat'o, înbărbătând și ocrotind toate esecesele.

Liberi sunt să-și laude binefacerile lor către poporul român; însă suntem și noi liberi să aducem la iveală reamintirile de la Breaza, de la Bordeni, de la Ungureni, de la Bălești.

Câte nume, atâtea flori ale acelei cununii neperitoare ce și-a țintuit'o pe frunte d. Ion Brătianu în acel minut memorabil de la 8 aprilie 1884, când de la înălțimea tribunei parlamentare, împins de o forță nebiruită, făcu națiunii mărturisirea „complicității sale „în desordinele, procesele-scandalóse și asasinamentele guvernului său!“

Și d. I. Brătianu este tot președintele Consiliului de Miniștri al Regatului României!

De când am scris aceste linii, afacerea de la Breaza a trecut printr'o fază nu mai puțin scandalóasă de cât cele de înainte. Acéstă ce-

stiune înfățișând, din punctul de vedere al moralității acestui regim o însemnătate de căpetenie, cred folositor să arăt faptele întâmplate de când sentința Curții de Casație a hotărît ca familia Brâncovan să reia posesiunea bunurilor de care a fost despuiată. Pentru acesta, las cuvântul d-lui Pană Pencovici, care, fiind-că și-a petrecut două-zeci și cinci de ani în administrație, cunoște mai bine de cât orî-cine tóte abuzurile făptuite saú îngăduite de chiar acei care sunt datorî să ne dea ajutor și ocrotire.

Citim în ziarul *România* de la 28 februarie 1884 :

„La 22 februarie 1884 s'a cerut aducerea la îndeplinire a hotărîrii Curții de apel, investită cu titlu executoriú. Pentru acesta la 6 martie din acelaș an, Epitropia a trebuit să intervie pe lêngă ministerul de interne ca să obție ca consiliul comunei Breaza să înceteze de a se opune să se facă procesul-verbal de predarea somațiunii și numai după intervenirea primului procuror s'a făcut acest proces-verbal.

În urmă, judecătorul însărcinat cu esecutarea, a fixat ziua de 30 martie, ca să mERGă pentru aducerea la îndeplinire la fața locului,

cu ajutorul grefierului, șefului portăreilor și d-lui inginer I. M. Rîmniceanu.

Judecătorul însărcinat cu esecutarea hotărîrei Curții, supunându-se poruncilor ce primea de la colectivitatea¹⁾ centrală, sub diferite prilejiuri amîna de șase orî, în tot cursul anului 1884, mergerea sa la fața locului.

În anul următor 1885, după neconținute stăruințe, s'a dus la fața locului judecătorul, procurorul, prefectul și inginerul, și în ziua de 23 maiu s'a adus la îndeplinire hotărîrea Curții, dându-se în primirea arendașului pămîntul usurpat fără nici o opunere sau protestare din partea locuitorilor. Arendașul în cursul anului 1885 a luat dar rodul celor 700 de ectare ce se usurpase. În 1886, colectivitatea centrală, regretând pierderea beneficiilor ce trăgea din proprietatea usurpată, ațîță din nouă colectivitatea locală care rescula pe locuitori, cosi fînul și bătu pe ómenii arendașului. Se reclama la autorități, se arestéză turburătorii, dar d. prefect Furduescu, nepotul d-lui I. Brătianu, pentru hatîrul soției d-lui subprefect de la Cîmpina, le dete drumul.

La 21 iuliu 1887, ómenii arendașului aũ

¹⁾ Colectivitate, însușiitorii D-lui Ion Brătianu.

fost iarăși opriți de a face secerișul. Logofeții au fost bătuti, legați și dați în rîpă. Faptul s'a constatat de primul procuror de Prahova, care a arestat șapte din principalii vinovați. Administrația însă a lăsat pe usurpători să ridice și să își însușescă finul de pe pămîntul ce nu era al lor.

Din cele ce preced rezultă în resumat că încă din anul venirei la putere a D-lui I. C. Brătianu, 1876, s'a hrăpit cu sila din stăpînirea proprietății Breaza (județul Prahova) 700 de hectare, că produsul acestor 700 de hectare usurpate a fost împărțit între colectiviști. Dovadă despre cele ce spunem se găsește chiar în cancelaria comunei Breaza care posedă socotéla dată de Ion Morărescu, delegatul sătenilor, de sumele întrebuintate în anul 1881. Acéstă socotélă, ca tóte socotelile colectiviștilor, nu coprinde sumele intrate de la pogónele luate, coprinde însă amănunțit câți bani s'au dat avocatului, sub-prefectului ca să facă să se întârzie constatările, prefectului și directorului ministerului ca să facă să dispară un dosar.

Ast-fel, de mai bine de doui-spre-zece ani colectiviștii centrali și cei auxiliari își întrețin forțele vitale cu 20,000 lei produsul pe fie

care an a 1400 pogóne usurpate. Osebit de acești 20,000 de fr. mai priimesc diferite contribuțiuni în banî și în natură, de la mai bine de 1000 nenorociți sătenî aduși în cea mai desăvêrșită sărăcie de D. I. C. Brătianu, de nepotul sêu D. Furduescu, de sub-prefectul de Cămpina și de primarul comunei, un adevêrat colectivist sânge curat ce este dat judecătii pentru falsificare, a quitanțelor de percepere.

Și tóte acestea se petrec de douî-spre-zece anî la piciórele Castelului Peleş.

A ȘASEA SCRISÓRE

D-luî Ciurcu

Directorele ziarului L'Indépendance Roumanie.

București ³/₁₅ iulie 1885.

Citii tocmai acum în *L'Indépendance Roumaine* o epistolă scrisă de generalul Lecca, ca răspuns la scrisórea ce D. Emil Mavrocordat i-o adresase la 16 iunie trecut. Scrisórea generalului, făcând apel la *opiniunea publică*, ne dă tutulor dreptul să răspundem. Mă slujesc de acest drept, sigur fiind că 'mă împlinesc o datorie.

Să fi găsit bun generalul Lecca să rostéscă de la tribună, — cu prilejul palmei dată D-lui Voinov de către D. E. Mavrocordat, — cuvinte jicnitóre pentru acest din urmă ;— să nu-î fi venit la socotélă generalului Lecca să-și retragă cuvêntul, nici să dea D-lui E. Mavrocordat o satisfacere prin arme ;— să se fi expus generalul, prin acest îndoit refuz, să se vază tratat de *mișel* de D. E. Mavrocordat, într'o scrisóre ce s'a publicat ; — să se fi mulțumit în sfîrșit, să răspunză la acéstă rușine pățită,

numai prin insulte; — asta-î tréba D-sale, și a acelora de care atîrnă.

Când însă generalul Lecca caută să-și sprijinască refuzul de a se bate pe pretențiunea că „*disprețul public va fi pedeapsa protivnicului său*“, se pune cu nesocotință pe un tărîm care este *al nostru*; înjosește simțimintele de dreptate și de onestitate al acestuî public din care fac parte și eû, — și iată de ce iaû cuvêntul.

Opiniunea publică în România, ca și în Franța, Germania și Rusia, ca și pretutindenî, — pusă în față cu doi protivnici, — unul general, cel-alt fost magistrat, care se bucură de stima tuturilor persónelor de bine, și face parte dintr'o familie care a dat țării mai mulți suverani, — nu va îngădui nicî odată ca agresorul care a refuzat orî-ce satisfacere protivnicului sêu, și a pățit de la dênsul o rușine, să aibă îndresnéla să lase disprețuluî public grija de a-l răs'buna.

De ar fi priimită acéstă teorie, și de ar isbuti, susținută fiind de un general, să se înrădăcineze în armată, — acest adăpost al lealițății și al onórei în timpurile cele mai turburate ale istoriei nóstre, ar trebui să desnădăjduim

de națiunea noastră. Slavă Domnului ! n'am ajuns încă acolo.

Aceste principii, care destăinuesc o atrofie morală de jălit, pot constitui apanagiul unui mic număr de desmoșteniți, dar sunt osândite de armată și de partea sănătósă a țării, — o spun sus și tare și fără temere de a fi desmințit de acei a căror inimă bate încă și a căror spadă tresare încă la acest singur cuvânt „*Onórea*“.

A ȘAPTEA SCRISÓRE

CONVENȚIUNEA COMERCIALĂ

INTRE

AUSTRO-UNGARIA ȘI ROMÂNIA

Estras din *Nouvelle-Revue* de la 1 Februarie 1885.

București, 4 ianuarie 1885.

I.

Convențiunea Comercială închiăiată între Austro-Ungaria și România, la 22 iuniu 1875, ratificată la 20 maiu 1876, și pusă în aplicare la 1 iuliu al aceluiaș an, expiră la 20 maiu 1886. Articolul XXXI stipulează că: „în cas „când nici una din Inaltele Părți contractante „nu ar fi notificat, cu două-spre-zece luni înainte de finitul perioadei de 10 ani, intențiunea „sa de a face să-i înceteze efectele, ea va rămâne obligătoare până la expirarea unui an, „din ziua în care una sau cea-laltă din cele „douë Inalte Părți contractante o va fi denunțat.“

Așa dar patru luni numai ne desparte de termenul Convențiunii. Care sunt intențiunile guvernului. Intr'acéstă privință nu s'a șoptit nimic pozitiv până acum. Tăcerea chiar acéstă ce se păstrează cu îndărătnicie asupra unei

cestiuni atât de vitale pentru țară, este făcută să neliniștescă foarte serios opiniunea publică. Intr'adevăr guvernul, în cas când ar avea de gând să denunțe Convențiunea și să propue în locu-i o altă nouă, ar vrea să facă acésta fără vr'un studiū de mai 'nainte, și s'ar putea óre face acest studiū fără să iee parte la densusul bărbații specialī, nici Camerele de Comerciū, în sfirșit fără o îndelungată și seriósă pregătire, care dupe noi căta să și fi fost începută ?

E adevărat, că în urma interpelărilor făcute în aceste din urmă zile în Cameră și Senat, în privința Convențiunei comerciale, guvernul român nu s'a arătat opus la numirea unei comisiuni care ar avea sarcina să studieze acésta Convențiune, și să arate „relele ce decurg dintr'ênsa și lécul ce s'ar putea aduce în timp priincios..“ Cată însă să conchidem, din acésta învoire dată la moțiunea Camerelor, c'ar fi hotărît guvernul să pue capăt la o stare de lucruri atât de dănuitoare intereseilor țării? Și dacă ómenii politici azi la putere sunt aceiași ce altă dată au făcut convențiunei. opunerea cea mai aprigă, este óre acésta destul pentru ca să credem că vor rămânea credincioși principiilor pentru care luptau atunci ?

Din nenorocire, prea s'a învederat că posesiunea puterii are întristătorea însușire să facă pe un om să vază cestiunile cele mai puțin îndoelnice, de tot altmintrelea de cât le privea ca simplu mandatar al națiunei. Iată de ce credem cuminte lucru să așteptăm, — înainte de a ne rosti în acéstă privință, — să fim lămurii despre situațiunea ce la urma urmelor va lua guvernul român.

„Se scie—zicea D. Cogălniceanu, în raportul „său către consiliul de miniștrii, din 28 mai „1876,— că tractatele și convențiunile de „comerciū, într'un cuvânt tóte actele internațio- „nale care tractéză despre interesele mate- „riale ale unei țări, cer un studiū mai adîncit „de cât înseși tractatele politice ; căci, în cele „d'ânteiū, se póte ca un singur cuvânt ce n'ar „fi pus la locul său, să hotărască de sórta „unei industrii, a unei ramuri de comerciū, să „distrugă chiar un element de avuțiă națio- „nală. Și de aceea, în cele-l'alte țeri, tractatele „de comerciū sunt studiate și proiectele re- „dactate de către administrațiunile agricul- „turei, comerciului, vămei,—ministerul aface- „rilor Străine păstrându-și pe sémă numai „grijea să dea acestor instrumente forma „diplomatică. Mai mult încă : obicînuit, aceste

„tractate sunt apărate în adunările parlamen-
„tare de către ministrul Financelor și de
„către al Comerciului, precum s'a și făcut, în
„ce privește Convențiunea noastră, la Viena,
„și la Pesta, unde miniștrii Comerciului și
„Financelor au apărât singuri acest act inter-
„național.

„La noi lucrul n'a mers așa. Totul s'a pro-
„iectat, totul s'a închiăiat de către ministrul
„nostru al afacerilor Străine, fără să iee de loc
„parte miniștrii Financelor și Comerciului.

„Ministerul afacerilor Străine a făcut un
„proiect; a priimit apoi un contra-proiect al
„guvernului Austro-Ungar; acest contra-pro-
„iect a fost supus Consiliului Miniștrilor și
„din acéastă lucrare grăbită la care n'au luat
„parte nici Camerele de Comerciū, nici măcar
„o comisiune de Comercianți, de Industriași,
„într'un cuvânt de bărbați speciali, a isvorit
„Convențiunea, ce cată a dirige pe timp de
„zece ani, interesele comerciale ale României!“

Orî cum ar fi, termenul defipt pentru de-
nunțarea Convențiunei din 1876 este apropiat
și se pôte lesne înțelege că România e grăbită
să vază denunțată acéastă Convențiune, ce are
o nevoe neapărată de a fi revizuită.

II.

Se vedem care era *mișcarea generală a comerțului înainte de Convențiune*.

În cursul celor șase ani, cari au trecut înainte de punerea în vigoare a Convențiunii mișcarea comercială a României a dat cifrele următoare :

	EXPORT	IMPORT
1871	Lei 176,130,064	82,927,288
1872	„ 166,557,104	109,327,780
1873	„ 157,570,732	97,867,167
1874	„ 134,713,818	122,794,114
1875	„ 144,962,079	100,834,164
1876	„ 235,256,286	165,933,503
Totaluri	1,015,190,083	679,684,016

Așa dar în decursul acestui period, exporturile au fost neîncetat mai pre sus de importuri, și țara a beneficiat de deosebire, adică de **335,506,067 lei**, ceea ce dă pe tot anul o mijlociă de aproape **56 milioane**.

Se vedem ce se face această mișcare comercială de la 1877 încoace. S'a aplicat Convențiunea Comercială : îndată, ca printr'un farmec, situațiunea se schimbă cu totul ; din

fôrte bună, precum era, se face rea. Iată și proba :

	EXPORT	IMPORT
1877 Lei	141,081,100	335,548,999
1878 „	217,041,727	306,582,302
1879 „	238,650,006	254,482,629
1880 „	218,918,878	255,336,415
1881 „	206,518,317	274,757,458
1882 „	244,730,199	268,851,921
1883 „	220,650,279	359,907,178
Total	1,487,590.506	2,055,466,902

Deci, în decursul acestui al doilea period, importul a fost neîncetat mai pre sus de cât exportul, ast-fel în cât, *la capătul acestor 7 ani, cumpăna* ¹⁾ *în dauna țării a fost de 567,876,396 lei*, adică pe tot anul o mijlocie de 81,125,199 lei !

¹⁾ Se va mira cine-va pôte să găsească, în această lucrare, mențiunea repetată a *Balanței Comerciului* și pôte că se va întreba : de nu cum-va cei de pe malurile Dunării sunt în nesciință, că această vestită teorie a balanței Comerciului a fost luată în răspăr de către Economisții moderni și că n'au mai păstrat nimic dintr'însa cei inițiați, de când cu spiritualele sarcasme ale lui Frederic Bastiat. Inșă fie ori-cine liniștit ; se știe și la București, ca și pe aiurea, că exportare și importare sunt numai numiri deosebite, ale uneia și aceleasi operațiuni, schimbul produselor. Ori-că cineva vinde, ori că cumpără, cu alte cuvinte ori că exporteză, ori că importeză, nu face de cât un schimb de produse. E lucru

Țara a putut să plătească această sumă peste măsură de mare cu economiile ei din anii de mai nainte, dar, de s'ar prelungi situațiunea această, de unde ore ar lua România mijlocele neapărate, spre a împlini deosebirea dintre importul și exportul ei? Cestiunea din cele mai grele, și care pune în joc tot viitorul economic al țarei.

Este adevărat că, de la anul 1878 încoace, exportul României s'a sporit în mod simțitor; vine însă această creștere numai și numai din faptul că bielșugul producțiunii agricole a silit în realitate exportul ei. Despre aceasta e

lămurit. Și pe cât timp sunt schimburi, schimburi multe, toate merg pentru bine un popor, economicește vorbind. Inșă, în viața economică a Națiunilor, sunt cu puțință multe variațiuni despre care mărturisește statistica, care arată că un popor se ridică sau scade din punctul de vedere al puterii producătoare. Deci *Balanța Comerțului*, așa de blestemată de către teoricienii cei fără de păcate, are totuși folosul că ține sēma de aceste variațiuni și că înfățișează cu vioiciune înaintea ochilor această mișcare în sus sau în jos a vieții industriale a unui popor. Să ni se dee voie dar să ne servim întru cât-va de acest vechiū criterium; el are cel puțin meritul că e înțeles de public care e deprins cu dēnsul, și nu toți economiștii se lepădă de dēnsul, chiar dintre cei mai moderni. „In regula generală, zice unul din ei, excendentul acesta de importuri, mai cu sēma când se prelungește, este semn de suferință, de neastâmpăr sau de decădere industrială, și cată să țintescă asupra-și băgarea de sēma a legiitorului.“ D. Hervé Bazin. Tractat elementar de Economie Politică. Paris 1885.

lesne să'și dea cineva sémă după tabloul ce urmează :

Export de Cereale.

De la 1871 până la 1877

1871	144,897,222	saū	82,23%	a ex. general
1872	117,104,956	"	70,18	" "
1873	119,096,845	"	75,62	" "
1874	99,216,402	"	73,65	" "
1875	105,212,696	"	72,58	" "
1876	165,159,621	"	70	" "
	<u>750,687,742</u>			lei

De la 1877 până la 1883

1877	78,524,406	saū	55,65%	a ex. general
1878	142,028,238	"	65,44	" "
1879	173,160,085	"	72,60	" "
1880	167,799,823	"	76,65	" "
1881	157,255,757	"	76,68	" "
1882	197,920,416	"	80,96	" "
1883	172,557,012	"	63,90	" "
	<u>1,089,245,737</u>			lei

Al doilea period dă dar un spor de 338,557,995 lei. Proporțiunea acestui export, în raport cu exportul general, a dat pentru cei șase ani d'ânteiū, o mijlocie de 73,04%, iar pentru cei 7 din urmă o mijlociă de 69,59%. De este acéstă din urmă cifră mai slabă, pri-

cina e că anul 1877, opoca resboiului rusoturc, a dat export puțin, fiind că partea cea mai mare a cerealelor s'a întrebuințat spre alimentarea armatelor rusesci. Fără această împrejurare, mijlocia aflată pentru periodul al doilea ar fi fost mai presus de cât aceia a celui d'ânteiu. Insa Convențiunea Comercială, o repetăm, n'are nimic a face cu acest rezultat; chiar fără dînsa România n'ar fi produs o chilă de cereale mai puțin.

De altă parte, există o ramură de bogăție națională, care fusese tot-d'a-una foarte mănósă pentru România; voim să vorbim *de vite și de productele animale*. Dar, producțiunea acesta a încetat d'odată de a mai prospera, și merge tot scăzënd, precum se va vedea din cifrele ce urmază :

1871	26,418,717	Lei	1877	28,551,167	Lei
1872	34,741,602	"	1878	24,544,039	"
1873	30,915,872	"	1879	23,641,266	"
1874	27,094,730	"	1880	19,829,942	"
1875	25,523,479	"	1881	21,510,768	"
1876	29,671,368	"	1882	14,757,702	"
	<u>174,365,768</u>			<u>132,834,884</u>	

Scăderea dar a fost, pentru cei șase ani din urmă, de 41,530,884 lei, adică cam de 7,000,000 lei pe an, și această deosebire pri-

vește mai cu sémă exportul nostru cu Ungaria.

Unde să aflăm pricina acestei scăderi? După d. ministru al afacerilor Străine ar trebui să o atribuim epizootiei, care ar fi oare-cum la noi în stare permanentă. După d. Cogălnicénu, vătămarea adusă comerciului nostru de vite ar fi rezultatul neobservării tractatului de Comerciú de către autoritățile unguresci. „Aceste autorități, dice d. Cogălnicénu, *închid fruntaria sistematic vitelor noastre.*“ După d. Aurelian, ministru în ultimul cabinet Brătianu, s'ar fi petrecut fapte ca acesta: neguțătorii noștri trec fruntaria și sosesc chiar la Pesta cu turmele lor de porci. Dar acolo nisce comisiuni de veterinară descoper că vitele lor aú *tot felul de bóle*; — bóle de picioare, bóle de piele; așa în cât, aflându-se în neputință d'a se întoarce cu turmele lor în țară, neguțătorii se vęd siliți să-'și vëndă marfa pe preț de nimic. Se înțelege ca în asemenea împrejurări neguțătorii români să stee în nedomirire de mai trebuie să mai îndrăsnescă să trecă dincolo de fruntarii, și lesne își póte da sémă orí cine despre daunele ce rezultă din acéstă stare de lucruri pentru una din ramurile cele mai mánóse ale comerciului nostru.

Explicațiunea acésta probéză cel puțin că nu din pricina Convențiunei Comerciale perde România explótarea unuia din produsele ei cele mai bogate. Intr'adevăr exportul grânelor sale se umflă la suflarea unor împrejurări excepționali, care multă vreme nu se vor mai reproduce póte; însă tóte cele-lalte produse ale sale agricole ajung la o adevărată dărăpănare.

III.

Cui a profitat óre acéstă revoluțiune în mișcarea comercială a României? Aprópe exclusiv Austro-Ungariei ale cărei importațiuni au luat d'odată o desvoltare ce nu s'a mai oprit.

Judece-se despre acésta :

Comerciul României cu Austro-Ungaria

	EXPORTURI	IMPORTURI
1871 Lei .	49,415,218	37,028,629
1872 „	81,688,383	38,773,290
1873 „	68,768,568	39,348,143
1874 „	55,476,370	48,308,102
1875 „	38,735,496	40,206,059
1876 „	73,790,878	78.885,051
Lei .	<u>367,874,913</u>	<u>282,549,274</u>

	EXPORTURI	IMPORTURI
1877 Lei .	90,134,238	179,782,782
1878 „	67,273,674	168,043,027
1879 „	68,856,820	124,754,860
1880 „	82,958,681	126,401,465
1881 „	72,131,702	134,963,201
1882 „	74,706,217	134,514,529
1883 „	71,478,385	153,972,506
Lei .	<u>527,539,717</u>	<u>1,022,432,370</u>

Așa dar, de la 1871 până la 1877, România i-a vândut Austro-Ungariei mai mult de cât a cumpărat de la dînsa, iar deosebirea în câștigul ei este de 85,325,639 lei, sau o mijlociă de 14,220,939 lei pe an.— De la 1877 până la 1884 cumpăna este în dauna țerei cu suma peste măsură de mare de 494,892,653 lei, care dă o mijlociă anuală de 70,698,950 lei, și, de comparăm suma acésta de 494,892,653 lei, excedent al importului în mișcarea comercială dintre România și Austro-Ungaria, cu suma de 567,876,396,—excedentul indicat al importului asupra exportului comerțiului general al României, constatăm că de acest de mai sus *excedent, mai în întregul seii, s'a folosit Austro-Ungaria.*

În fața acestor rezultate, nu este ôre înve-

derat că, de se reînnoește convențiunea de la 1875, va trebui să se cêră garanții particulare pentru exportarea vitelor nôstre ?

Să intrăm în unele amănunte și să vedem care sunt articolele austro-ungare a căror importare în România a luat o mai mare întindere.

Piei tăbăcite și piei.— În 1876, importul acestor articole era de 8,698,536, lei (din care 3,000,000 pentru încălțăminte); în 1877 el se urcă la 14,881,994 lei (din cari 8,193.886 p. încălțăminte); în 1878 ajunge la 37,291,005 lei (din cari 11,245,500 p. încălțăminte); în 1879 la 22,649,760 lei, (din cari 6,312,000 p. încălțăminte); în 1880, la 22,867,622 lei, (din cari 7,415,000 p. încălțăminte); în 1881, la 23,311,538 lei, (din cari 10,500,474 p. încălțăminte); în 1882, la 25,095,528 lei, (din cari 13,388,832 lei p. încălțăminte). Importul dar al acestor articole s'a întreit și mai bine.

Materii textile și industrii derivate.— În 1876, importul a fost de 15,973,525 lei, (din cari 2,978,368 pentru îmbrăcăminte). — În 1877 el se urcă la 36,494,523 lei, (din cari 8,986,320 p. îmbrăcăminte); în 1878, la 44,093,036 lei, (din cari 7,401,496 lei, p. îmbrăcăminte); în 1879, la 33,400,885 lei, (din cari 6,836,158 p. îmbrăcăminte); în 1880, la

35,583,919 lei, (din cari 7,642,452 p. îmbrăcăminte); în 1881, la 39,376,398 lei, (din cari 7,772,091 p. îmbrăcăminte); în 1882, la 35,13,4452 lei, (din cari 8,121,676 lei p. îmbrăcăminte). — Acésta importare s'a îndoit dar, și mai bine.

Lemnărie și industrii derivate. — Importul a fost de 8,178,675 lei, în 1876; de 18,611,933 lei, în 1877; de 11,440,995 lei, în 1880; de 12,347,459 lei, în 1881; de 13,673,918 lei, în 1882. Ca termen mijlociul el s'a îndoit.

Metaluri și fabricațiuni metalice. — Importul a fost de 9,425,369 lei, în 1876; de 48,325,197 lei, în 1877; de 23,055,519 lei, în 1878; de 20,520,637 lei, în 1879; de 20,128,738 lei, în 1880; de 20,044,613 lei, în 1881; de 18,503,226 lei, în 1882. Ca termen mijlociul, el s'a întreit aprópe.

Față cu un mers atât spre sus al exportului ei în România, Austro-Ungaria se va resemna óre să pérđă un câmp de exploatare așa de vast sau măcar să-l vadă micșorându-se? Respunsul la acésta cestiune, este lăsat iscusinței, dorinței de bine a Guvernului român.

IV.

Se va putea, cu tóte acestea, spune că și

exportul din România în Austro-Ungaria a sporit în decursul acestor ani din urmă. E adevărat; însă sporul acesta, precum am mai avut prilejul să o constatăm, vorbind de comerțul general, este în neatîrnare de Convențiune; el vine numai și numai din belșugul producțiunii de cereale; și s'ar fi produs în orî care împregiurare și fără Convențiune.

Intr'adevăr de la 1871 până la 1877 România a exportat în Austro-Ungaria de 367,874,913 lei; de la 1877 până la 1884 de 527,539,717 lei: spor: 159,664,804 lei. Exportul de cereale a dat cifrele următoare:

1871	17,866,171	adică	36,15%	din ex. gen.
1872	45,724,815	„	52,36	„
1873	35,811,838	„	52,22	„
1874	30,317,521	„	54,65	„
1875	17,428,754	„	44,47	„
1876	<u>29,810,773</u>	„	40,37	„
Total	176,959,872			

O mijlocie de 46,37 la sută din exportul general.

1877	46,414,397	adică	51,49%	din ex. gen.
1878	39,430,134	„	58,61	„
1879	<u>37,566,455</u>	„	55,98	„
Total	123,410,986			

1880	54,066,411	adică	61,55%	din ex. gen.
1881	45,080,412	„	62,49	„
1882	50,080,412	„	67,03	„
1883	<u>53,450,000</u>	„	74,65	„
Total	326,088,221			

O mijlocie de 55,97 la sută din exportul general.

Deosebirea între cele două totaluri este de 149,128,349. Ast-fel exportul general arată în periodul din urmă, un spor de 159,664,804 lei; adică o deosebire de 10,526,455 lei, de lei; al cerealelor, un spor de 149,128,349 osebire prea slabă în folosul celor-l'altor ramuri ale exportului ¹⁾.

În ceia ce privește animalele și derivatele lor, exportul în Austro-Ungaria, care de la 1871 până la 1877 se legăna între 25 și 30 milioane, s'a scoborît din ce în ce până a nu mai fi de cât de 9,507,699 lei, în 1882. Am arătat mai sus pricinele acestei mișcări scoborîtoare.

Alte două obiecte însemnate de export, lănurile și peile, se vîd și ele în scădere. Într'adevăr, cele d'întîi au produs de la 1871

¹⁾ Acest spor de 10,526,455 lei,—în șapte ani,— se datorește unor categorii ca : fructe, legume, combustibile și altele.

până la 1877 lei 32,120,498, iar de la 1877 până la 1883 suma de 25,698,714 lei: o scădere de 6,421,784 lei; cele d'al doilea au dat, de la 1871 până la 1877, suma de 19,359,621 lei, iar de la 1877 până 1883 suma de 14,682,500 lei: o scădere de 4,679,101 lei.

Ast-fel, în afară de cereale, rodnicia industriei române în curs de șapte ani, de la data Convențiunii Comerciale, s'a oprit în dezvoltarea sa. Ea a căzut într'un fel de lângezélă și de marasm,—simptomă foarte gravă,—căci a nu propăși este a peri. Ore de acésta să fie amenințată în scurt timp industria Română? Da, de se va proroga Convențiunea Comercială așa cum e făcută.

V.

Aceste rezultate bine constatate, e lucru de căpetenie, să ne întrebăm cum se face că Convențiunea Comercială să fi avut o înrîurire atât de rău făcătoare asupra mișcării economice a țerei? E ore cu putință să presupunem că, dintr'un an în altul, trebuințele în România să fi ajuns în stare să desvolte o consumație înduoită și întreită? Să sporéscă pe fie-care an trebuințele, nu este lucru surprindător; fenomenul este firesc, și tóte

tóte popórele i sunt supuse, potrivit cu înaintarea lor pe calea propășirei și a civilizațiunii. Inșă fenomenul acesta nu s'ar fi ivit așa d'odată, și în nisce proporțiuni atât de uimitóre, fără o pricină exterióră, și pricina e că : Convențiunea Comercială, prin scutirea de drepturi ce o dă unor produse austro-ungare, prin scăderea tarifelor de care face să se foloséscă alte produse, le a favorisat într'atâta intrarea în țară, în cât industria națională s'a aflat în neputință să lupte în contra unei asemenea concurențe. Diferitele industrii în ființă aũ încetat de a mai produce un mare număr din articolele ce îndestulau consumația interióră, de óre-ce Austro-Ungaria le da mai eftin ; diferite alte industrii, a căror aședare în țară se vestea, aũ luat'o de la început pe cale rea saũ nu s'aũ putut înființa tot pentru același motiv, adică fiind că produsele lor nu s'ar fi putut da pe prețul produselor austriace. Nu ne va fi greũ să sprijinim, cu probe, cele ce înaintăm.

Imbrăcămintea și încălțămintea, intră în importul Austro-Ungariei din 1882, pentru suma cam de 20 milióne. Dar România n'ar putea óre să se îndestuleze ea însăși pe sine cu aceste douë articole ? Ea posedă tóte ma-

teriele prime trebuincioase; lucrătorul român este îndemănat, destoinic la tot felul de lucrare, și produsele ce-î ies din mâini pot să ție pept cu cele mai bune produse austro-ungare, însă el e silit să le dea pe un preț mai mare. A fost un timp în care fabrice însemnate de postav erau în ființă în România: a D-lui Kogălniceanu la Neamțu; a D-lui N. Băleanu la Dragomiresci; a D-lui Simu la București; în care fie-care familie de țărani, fie-care mănăstire fabrica stofe de haine, stofe solide și cari n'aveau mörte, în care o încălțăminte bună și țepănă se lucra de lucrători români. De dorea locuitorii de la orașe cu gusturi mai rafinate, să 'și procure stofe și încălțăminte de fantăsie produse ale industriei streine, ei totuși nu lepădaă produsele industriei naționale; cât pentru locuitorii de la țară, nici nu întrebunțaă altele.

Astă-ză lucrul numai merge ast-fel: Austro-Ungaria ne a adus articolele sale, de calitate mediocră, este adevărat, dar avënd meritul eftinătății; favorisată prin tarife reduse, în scurtă vreme ea a înecat țara cu produsele sale, de la casa omului de oraș până la coliba țeranului. Iată de ce fabricațiunea națională merge mereu spre peire, cu tóte năzuințele cu

tot zelul, mai presus de orî ce laudă, al asociațiunei dómnelor Românce, de a rădica industria scórțelor, pânzelor și stofelor de lână, *Furnica* este numele acestei societăți, al cării suflet inteligent și devotat este Presidenta, d-na Elena Cornescu.

România este una din țerile cele mai păduroșe ale Europei; ea posedă în pădurile sale tot felul de lemne; cu tóte acestea ea cumpără pe fie-care an, de la Austro-Ungaria, lemne de construcție, de 12 până la 15 milioane. De ce? Fiind-că acest articol este scutit de orî-ce plată la intrarea-i în România. Iar dogăria, care odată era atât de înfloritóre, pere astă-zî ucisă de produsele Brașovului.

România posedă isvóre nesecate de petrol; cu tóte acestea îi mai dă și Austro-Ungaria. De ce? Fiind-că nici acest articol nu plătesce vamă.

Am putea să mai cităm multe alte exemple; dar cele pe care le-am citat ne par destul de convingătóre.

VI.

Mult timp lumea a fost pătrunsă, în România, de ideia că în țara acésta agricultura cată să fie tot, iar industria nimic, sau puțin lucru.

A-și da silința de a produce cât mai multe cereale se va putea pare să fie singura țintă a gândirei tutului. Toți pornesc de la ideia acésta, că cele-lalte țări vor avea tot-d'a-una trebuință de cereale, și că România va fi tot-d'a-una sigură să-și treacă pe ale sale. Fără să voim a ține socotélă de diferitele împrejurări, cari pot vătăma secerișul așa în cât să'l micșoreze fôrte mult, noi credem că Românul nu trebuie să uite, că ceea ce putea fi adevérat, până la ôre-care punct, acum 20 de ani, nu mai este de loc adevérat azi, când vedem marea întindere ce a luat în câți-va ani, producțiunea cerealelor din America, din India, din Australia. Nu trebuie să se pearză din vedere că în părțile acelea se produce cu fôrte puțină chiel-tuală, că costul transportului din Asia, Australia și America în Europa, este mai scăđut de cât acela din interiorul continentului European; că acéstă deosebire nu va scădea curênd, și că în fine grâul American, Indian sau Australian, dobândit prin tôte perfecționările aduse agriculturêi, este de o calitate mai bună. In condițiile aceستا, negândindu-se cine-va de cât la agricultură și ne căutând să desvolte industria, cade într'o mare greșală.

Să ne spunem totă cugetarea. Nu pôte fi vr'o cugetare mai neadeverată și mai vătămătore de cât aceea a producții de un singur soiū numai. Cea d'ânteiū gândire a unui popor care doresce să 'și asigure existența, este să aibă întrunite la dēnsul pe teritoriul sēū, tôte lucrurile neapărat de trebuință traiului, înarmărei și întreținerii puterei sale armate; să nu atirne pentru nici unul din aceste lucruri de tot trebuinciēse de relațiile comerciale, ce pôte avea cu vecinii sēi. Numai în condiția acēsta un popor va fi sigur că are o bună stare economică și că va fi cu putință să îngrijescă, de ar fi atacat, de cele ce-ī sunt de nevoie ca să se apere.

Ceva mai mult: un popor dedat numai cu o singură industrie,—orī cât de mănósă ar fi ea,—se face în mod firesc tributarul celor-alte popóre pentru tot ce nu produce el. Și cu mare greutate se va da în lături de acēstă atirnare, care îl lasă jertfă al bunului plac al vecinilor sēi; căci industria de un singur soiū la care se vor fi dat lucrători sēi, făcēnd óre-cum dintr'ânșii nisce unelte formate prin deprindere, neîndemănateci la orī-ce altă muncă; va lipsi tot-d'a-una acestor lucrători, îndemănarea, avēntul, emulația, ce sunt atāt de

neapărate. Va merge ast-fel, până se va fi format o nouă generație; iar până atunci de câte primejdii nu va fi amenințată această nație! Vai de poporul acela la care nu concurează toate industriile de odată!

Când un popor își face abia cel d'ântéiū pas pe calea dezvoltării sale industriale, sistemul protector i se impune ca o neapărată trebuință. Cată să ne slujim de sistemul acesta:

1° ca să stabilim și să dezvoltăm la un popor ce se naște, toate industriile de cari are nevoie ca să își asigure o existență economică neatârnată, în cazul ce se va putea întâmpla și care trebuie tot-d'a-una prevăzut, al unei agresiuni sau unui resboiū din partea vecinilor săi;

2° ca să stabilim și să dezvoltăm la un popor toate industriile, a căror coexistență este neapărată ca să deșteptăm și să formăm la acest popor noțiunii economice întinse și sănătose, un gust inspirat de adevăratul simțiment al frumosului, toate îndemânările ce sunt cerute de muncă.

Negreșit că cineva pôte să se desbare mai mult sau mai puțin de protecție, acum pentru a deștepta zelul industriilor cari se lasă lenei, și tind a se ankylosa acum pentru a forma o

alianță strânsă cu un popor amic, acum pentru a se feri de relații prea intime cu un vecin primejdios. Însă sistemul protector se impune pretutindenii unui popor ce se naște.

Dacă guvernul român, înainte de a lăsa viitorul economic al României pradă a superiorității lucrărei Austro-Ungariei s'ar fi găsit în condițiuni politice care i-ar fi îngăduit să se inspire de lecțiile istoriei, ar fi adăpostit la spatele protecției, industriile noastre născându-se, precum făcurea odinioară asemenea Franța, Anglia și Statele-Unite.

VII.

Ar fi nedrept să aruncăm o răspundere prea grea asupra ómenilor cari, la 1875, au trebuit să negocieze tractatul de comerciú cu Austro-Ungaria. Ceea ce a lipsit mai cu sémă acestui tractat, făcut cu o grabă datorită întâmplărilor, este, o vom zice mai la vale, întrunirea la un loc a unor măsuri de ocrotire care treptat ar fi pus industria română în stare să susțină concurența cu industria Austro-Ungară.

Neavând răspunderea a executărei acestui tractat așa cum s'a făcut, negoțiatorii lui pot încă să mai pună spre apărarea lor, și că în momentul acela, circumstanțele politice im-

puneaŭ cu tărie României să facă act de stat neatârnat și suveran.

România care, de drept, nu perduse nici o dată autonomia sa, dar care, în fapt, suferise domnirea Fanarioșilor, se lupta de la 1821 pentru redobândirea neatîrnării sale. Ântêia sa desrobire datéză de la tractatul de la Adrianopol, 1829.

Tractatul de la Paris, 1856, începe a doua fasă a desrobirii României.

Cu tóte acestea Pórta păstra asupra Principatelor Dunărene o suveranitate pe care reamintirile unui trecut próspăt încă nu îngăduiaŭ să o privescă cine-va ca avênd numai o valóre onorifică și nominală. Și conferința de la Londra în 1871, a făcut pe România să simțā prea mult, că neatîrnarea ei încă șubredă și vremelnică.

La 1875 România avea dar mare interes, cel mai mare, să facă, de i era cu putință, un act de suveranitate națională.

Austro-Ungaria, precum în curând și Rusia se oferi să subscrie un tractat de comerciũ. Cum ar fi putut România să lase să-î scape un asemenea prilej d'a se afirma ca neatîrnată și suverană? Ore trei ani mai în urmă, la 1878, la congrésul de la Berlin, n'a rădicat

iarăși, diplomația, obiecțiunii în contra recunoșterii neatîrnării României, și nu se puseseră acestei recunoșterii, condițiuni foarte dăinuitoare ? ¹⁾.

Să nu mai stăruim.

Nu sta în mâna miniștrilor cari aũ scris la 1875 tractatul de comerciũ cu Austro-Ungaria, să pue stavilă la tóte neajunsurile ce puteaũ decurge din el ; aũ fost grăbiți de întâmplări, dar făcênd acest tratat, ei aũ săvîrșit un act de politică patriotică și națională.

Ceea ce cată se deplângem e că această Convențiune a fost lăsată în voia ei de guvernul ce a urmat în loc de a fi însoțită și urmată de niște măsuri menite să înlesnescă industriei române tóte mijlócele, tóte forțele cu putință și de care ea putea dispune pe teritoriul român. Era lucru foarte sigur că industria României intrând fără sprijin în lupta prea de tot nepotrivită în care o arunca Convențiunea Comercială era să fie amenințată să se vadă oprită în desvoltarea sa și să nu în-

¹⁾ Incidentul acesta, care de altmintreli a surprins mult chiar lumea diplomatică, este pus în relief de Prințul George Bibescu în *Istoria unei Fruntari*, a 2-a ediție, mai ales la pag. 24, 25, 30—37, 42—44.

tâlnescă mai în urmă în cale-i de cât neajunsuri, surprinderi și perderi.

Era mai înainte de toate neapărat de a îngriji ca ea să aibă mijloce de transport, căi, un sistem de comunicații, și tot ce-i lipsește încă; vorbind de acesta să ne fie ertat să zicem aci câte-va cuvinte despre un proiect de canalizare a râurilor care a fost propus guvernului român, dar pe care acesta, cu o netălmăcită nepăsare, nu l'a priimit.

Se scie că cursurile de ape jăcă tot-d'a-una, împreună cu căile ferate, un rol din cele mai binefăcătoare în sistemul căilor de comunicație; în nici-o țară nu lasă lumea să trecă cu vederea de a se sluji de acești prețioși agenți de transport, dar încă se îngrijește, și chiar cu prețul a mari jertfe, să le dea o întindere mai mare. România din punctul de vedere al cursurilor de ape, n'are de ce să pismuească pe cele-lalte țări; ea este udată de o mulțime de râuri, cari pot fi puse în stare să slujescă la navigare saŭ la plutire.

Cu toate acestea, afară de Prut și de Siret, ele nu pot, dar nici de cum, să slujescă la înlesnirea de comunicație în țară.

Câte folose de altmintrelea n'ar aduce țării o lucrare de canalizare! Un asemenea canal

ar scădea cu 50 la sută prețul transportului cerealelor în lăuntru țării; — ar da o valoare mai mare domeniilor statului, cari sunt depărtate de schelele Dunării și arendate azi cu prețuri scăzute din pricina greutateii transporturilor; ar îngădui exploatarea a întinse păduri și a numeroase mine, care azi este peste puțină din pricina de lipsă de căi de comunicație; — ar cruța vitele, și astfel le-ar scuti de epizotii; — ar înlesni introducerea irigațiunilor cari ar face mănóse pământuri întinse, nelucrate până acum, și ar lupta cu spor în contra uscățimii care le bântue atât de des și atât de crunt; — ar fi calea care ar duce la constituirea unei societăți de navigație românescă pe Dunăre; — în sfârșit, ar înființa o adevărată flotilă care nu s'ar compune de mai puțin de 500 de șlepurii și vapóre și de 2000 de marinari, și care la un moment dat, ar aduce Statului adevărate serviciiuri ¹⁾.

În zadar s'ar zice că țara n'are mijlóce să preîntîmpine o cheltuială de 60 milioane aprópe, ce ar cere neapărat făptuirea acestei folositoare idei. Administrațiunii actuale i-a fost

¹⁾ *Navigația riurilor române și proiectul Prințului G. Bibescu* de Ed. Hommaire de Hell, Bucuresci, 1881.

propus un proiect care înlesnea siguranța executărei acestei lucrări, fără ca Statul să fie silit să scôță un ban, ci numai prin calea unei simple chiezhășuirii a dobânzei. Proiectul privea numai Jiul, Oltul, Argeșul, Dâmbovița, Ialomița și Siretul, pe care lucrarea era să se facă treptat, iar nu pe tôte de odată. Cu tótă calitatea membrilor cari compuneaŭ grupul franceso-român, ce se însărcina cu această afacere, și cu tótă siguranța absolută ce presintaŭ ei, propoziția nu întâmpină nici de cum favóre.

Inainte de a sfârși, să zicem un cuvânt asupra libertății de port, de care se bucuraŭ Galații și Brăila. Acéstă libertate atrăgea în aceste două porturi mari cătățimi de mărfuri din țările occidentale, și corăbiile cari aduceaŭ acolo aceste produse, găseaŭ ușor cu ce să se umple la întórcere. Acéstă stare de lucruri jicnea póte óreși-care proecte ale Austro-Un-gariei; din comlesență mai mult de cât din nebăgare de sémă, Guvernul român șterse libertatea porturilor din Brăila și Galați; se făgădui, e adevărat, acestor două orașe, o desdaunare: docuri și întreposite, dar Brăila și Galațul așteptă și azi făptuirea acestor făgă-

duinți ¹⁾. Pe de altă parte,— și acésta e vrednic de cea mai mare băgare de sémă,— printr'o alcătuire de tarife de drumuri de fer, menite să favorizeze în special numai transporturile, fie dintre România și Viena, fie dintre piețele române și Hamburg sau Stettin, Austria, mergând în unire cu Germania, a căutat să întórcă spre Nord, curentul comercial care, până atunci, pleca din porturile române și se îndrepta spre Occident prin Mediterana. Astfel, pe când un vagon care circulă între Brăila și Galați, este tarifat cu 74 centime de kilometru, ca să mérgă la Stettin nu plătesce decât 45 de centime. Ce se va întempla dar ? Se va întempla că, produsele occidentale ne mai găsind folos să fie așezate în România din pricina ștergerii porturilor libere, și corăbiile fiind aprópe sigure că nu vor mai găsi cu ce să se încarce la întórcere, mișcarea comercială și maritimă a României cu Franca și Englitera, va scădea din zi în zi, și Austro-Ungaria și Germania sunt cele care vor profita de acésta situație nouă.

¹⁾ Comercianții din Galați adresa deună-zí Senatului o petiție care se termină prin aceste cuvinte: „Destinele acestui oraș sunt în mânele vóstre; puteți să'l ridicați dându-i înapoi calitatea de porto-franco, adică dându-i înapoi dreptul ce are de a trăi“.

După cum se vede, Guvernul român e răspunzător că a lăsat să se înrăească consecințele Convenției Comerciale din 1875. Ce hotărîre va lua el în privința acestei Convenții? O vom sci în curînd.

O simplă observațiune. Balanța comercială, cu puține excepții, este în favoarea României în relațiile ei cu țările cu cari nu este legată prin tractate de comerț; din contra, este aproape în tot-d'a-una în defavoarea ei în relațiile ei cu țările cari au încheiat cu dânsa convențiuni comerciale, adică : cu Germania, Austro-Ungaria, Rusia, Belgia. — Anglia și Franța fac excepțiune la această regulă. Următoarele cifre întăresc această observațiune.

Mișcarea comercială în România de la 1877 până la 1883.

STATELE	Exportați- unea	Importa- țiunea	Balanță favo- rabilă Im- portațiunei	Balanță favo- rabilă Ex- portațiunei
Germania . .	15,492,704	207,817,880	192,325,176	—
Anglia . . .	415,041,097	372,689,666	—	42,351,431
A.-Ungaria .	527,539,717	1,022,432,370	494,892,653	—
Franța . . .	135,780,996	170,786,285	35,005,289	—
Rusia	41,315,474	94,988,508	53,673,029	—
Turcia	173,087,907	84,406,132	—	88,681,775
Belgia	5,533,674	17,418,467	11,884,793	—
Alte țări . .	173,788,945	83,384,692	—	90,402,253

COMERCIUL GENERAL AL ROMANIEI DE LA 1871—1877

1. Intre State, pe periodul de șese ani cu balanțurile particulare și generale.

NUMIREA STATELOR	Anii	Export	Totalul Exportului	Import	Totalul Importului	Balanțul favorisator Exportului	TOTALUL balanțului favorisator Exportului	Balanțul favorisator Importului	TOTALUL balanțului favorisator Importului	Balanțul General + Produsul Exportului - „ Importului
Germania . . .	1871	1.588.598	6.732.473	5.569.767	45.357.717	—	—	3.981.169	13.694.007	— 38.628.244
	1872	3.162.036		7.376.581		—		4.214.545		
	1873	444.566		6.433.739		—		5.989.173		
	1874	234.391		6.171.037		—		5.939.646		
	1875	259.709		4.969.413		—		4.809.704		
	1876	1.143.173		14.837.180		—		13.694.007		
Austro-Ungaria . . .	1871	49.635.217	368.094.912	37.028.629	282.549.284	12.606.588	92.110.374	—	5.094.173	+ 85.545.628
	1872	81.688.383		38.773.290		—		—		
	1873	68.768.568		39.348.143		—		—		
	1874	55.476.370		48.308.102		—		—		
	1875	38.735.496		40.206.069		—		1.470.573		
	1876	73.790.878		78.885.051		—		—		
Englitora . . .	1871	27.395.200	130.086.515	14.390.820	143.187.473	13.004.440	26.538.743	—	—	— 13.100.958
	1872	14.132.375		21.379.422		—		7.247.057		
	1873	16.349.411		22.409.611		—		6.060.200		
	1874	13.080.446		32.849.683		—		19.769.237		
	1875	18.595.010		25.158.227		—		6.563.217		
	1876	40.534.013		26.999.710		—		—		
Francia . . .	1871	31.951.541	126.567.606	9.819.459	99.573.859	22.132.082	34.068.746	—	—	+ 26.993.774
	1872	14.696.603		15.632.645		—		936.042		
	1873	14.056.883		14.534.527		—		477.644		
	1874	10.022.927		15.684.240		—		5.661.313		
	1875	24.046.665		15.560.859		8.485.806		—		
	1876	31.792.987		28.342.129		3.450.858		—		
Italia . . .	1871	2.155.478	18.541.892	1.182.784	3.954.523	972.694	14.587.369	—	—	+ 14.587.369
	1872	2.053.707		478.658		—		1.575.049		
	1873	3.407.146		351.263		—		3.055.883		
	1874	4.095.336		733.535		—		3.361.801		
	1875	1.776.414		374.280		—		1.402.134		
	1876	5.053.811		834.003		4.219.808		—		
Russia . . .	1871	3.415.634	17.217.308	3.267.273	19.843.222	148.361	1.100.399	—	—	— 2.625.914
	1872	2.092.149		3.830.580		—		1.738.431		
	1873	3.870.537		2.918.499		952.038		—		
	1874	1.985.674		2.976.388		—		990.714		
	1875	2.146.869		2.395.906		—		249.037		
	1876	3.706.445		4.454.576		—		748.131		
Turcia . . .	1871	39.586.636	229.088.525	10.476.460	64.239.156	29.110.176	164.847.369	—	—	+ 164.847.369
	1872	27.268.429		17.727.085		—		9.541.344		
	1873	35.782.190		8.570.997		—		27.211.193		
	1874	39.820.455		12.475.676		—		27.344.779		
	1875	37.445.605		7.354.262		—		30.041.343		
	1876	49.183.210		7.634.676		41.548.531		—		
Diferite State . . .	1871	21.954.418	118.865.797	1.192.036	20.978.727	20.762.382	97.887.070	—	—	+ 97.887.070
	1872	21.403.422		4.129.519		—		17.333.903		
	1873	14.891.431		3.300.388		—		11.591.043		
	1874	10.001.219		3.595.453		—		6.405.766		
	1875	20.503.538		4.815.153		—		17.241.158		
	1876	30.051.769		3.946.178		26.105.591		—		
			1.015.195.028		679.683.961		431.140.070		95.634.003	+ 335.506.067

Excedentul Exportațiunii asupra Importațiunii. Excedentul Exportațiunii asupra Importațiunii.

335.506.067 Lei

335.506.067 Lei

2. Pentru fie-care șeșe ani și pentru toate Statele.

NUMIREA STATELOR	1871		1872		1873		1874		1875		1876		
	Export	Import	Export	Import	Export	Import	Export	Import	Export	Import	Export	Import	
Germania . . .	1.588.598	5.569.767	3.162.036	7.376.581	444.566	6.433.739	231.391	6.171.037	159.709	4.969.413	1.143.173	14.837.180	
Austro-Ungaria . . .	49.635.217	37.028.629	81.688.383	38.773.290	68.768.568	39.348.143	55.476.370	48.308.102	38.735.496	40.206.069	73.790.878	78.885.051	
Englitora . . .	27.395.200	14.390.820	14.132.375	21.379.422	16.349.411	22.409.611	13.080.446	32.849.683	18.595.010	25.158.227	40.534.013	26.999.710	
Francia . . .	31.951.541	9.819.459	14.096.603	15.632.645	14.056.883	14.534.527	10.022.927	15.684.240	24.046.665	15.560.859	31.792.987	28.342.129	
Italia . . .	2.155.478	1.182.784	2.053.707	478.658	3.407.146	351.263	4.095.336	733.585	1.776.414	374.280	5.053.811	834.003	
Rusia . . .	3.415.634	3.267.273	2.092.149	3.830.580	3.870.537	2.918.499	1.985.674	2.976.388	2.146.869	2.395.906	3.706.445	4.454.576	
Turcia . . .	39.586.636	10.476.460	27.268.429	17.727.085	35.782.190	8.570.997	39.820.455	12.475.676	37.445.605	7.354.262	49.183.210	7.634.676	
Diferite State . . .	21.954.418	1.162.036	21.463.422	4.129.519	14.891.431	3.300.388	10.001.219	3.595.453	20.503.538	4.815.153	30.051.769	3.946.178	
		176.130.064	82.927.228	166.557.104	109.327.780	157.570.732	97.867.167	134.713.818	122.794.114	144.962.079	100.834.169	235.256.286	165.933.503
		Balanțul favorisator Exportului		Balanțul favorisator Exportului		Balanțul favorisator Exportului		Balanțul favorisator Exportului		Balanțul favorisator Exportului		Balanțul favorisator Exportului	
		94.755.554		57.229.324		59.703.565		11.919.704		42.575.137		69.322.783	

Produsul Balanțului general în favoarea Exportației în acești 6 ani: **335.506.067 Lei.**

COMERCIUL EXTERIOR AL ROMÂNIEI DE LA 1871 — 1884

1°. Intre State, pe periodul de șapte ani cu balanțurile particulare și generale.

NUMIREA STATELOR	Anii		Export	Totalul Exportului	Import	Totalul Importului	Balanțul favorisator Exportului	TOTALUL balanțului favorisator Exportului	Balanțul favorisator Importului	TOTALUL balanțului favorisator Importului	Balanțul General + Pondere Exportului — " Importului
	1877	1883									
Germania	1877	1883	287.601	15.492.704	39.507.396	207.817.881	—	—	39.279.795	192.325.177	— 192.325.177
	1878		1.271.525		19.904.319		—	—	18.632.794		
	1879		1.558.493		18.401.956		—	—	16.903.458		
	1880		722.912		23.930.235		—	—	23.207.323		
	1881		1.584.420		31.775.939		—	—	30.191.516		
Engltera	1877	1883	4.500.811	415.041.097	43.880.724	372.689.666	31.718.805	93.803.263	39.323.913	51.511.832	+ 42.351.431
	1878		11.901.810		37.194.590		—	—	25.292.780		
	1879		40.279.644		52.924.178		—	—	12.644.534		
	1880		37.808.609		50.529.285		—	—	12.630.616		
	1881		56.415.987		57.359.859		—	—	943.902		
Austro-Ungaria	1877	1883	88.648.637	5.533.674	179.782.782	1.022.432.370	52.239.072	—	89.648.544	494.892.053	— 494.892.053
	1878		90.134.238		168.043.027		—	—	100.709.353		
	1879		67.273.074		124.754.800		—	—	3.328.700		
	1880		82.958.681		120.401.405		—	—	3.041.080		
	1881		72.131.702		134.903.201		—	—	2.132.776		
Belgia	1877	1883	1.831.655	5.533.674	5.070.053	17.418.467	—	1.719.150	3.838.398	13.603.943	— 11.884.793
	1878		134.122		103.493		—	—	—		
	1879		2.101.109		472.588		—	—	—		
	1880		2.550.479		3.331.310		—	—	—		
	1881		559.807		3.000.887		—	—	—		
Franța	1877	1883	5.807.636	135.780.996	30.491.244	170.786.285	3.055.294	18.790.658	3.399.969	53.795.947	— 35.005.289
	1878		19.335.545		88.800.816		—	—	—		
	1879		17.775.037		15.903.854		—	—	—		
	1880		27.758.406		15.450.919		—	—	—		
	1881		19.270.948		18.378.851		—	—	—		
Italia	1877	1883	616.649	29.816.866	3.018.477	12.221.594	—	19.052.203	799.500	1.456.091	+ 17.595.272
	1878		7.155.088		1.274.145		—	—	—		
	1879		7.718.417		1.240.902		—	—	—		
	1880		2.918.779		1.474.904		—	—	—		
	1881		4.028.738		1.539.911		—	—	—		
Rusia.	1877	1883	5.115.346	41.315.474	8.909.133	94.988.503	5.914.126	—	—	53.673.029	— 53.673.029
	1878		4.888.391		20.759.883		—	—	—		
	1879		6.030.217		27.931.438		—	—	—		
	1880		4.804.322		10.511.295		—	—	—		
	1881		1.192.071		5.912.300		—	—	—		
Serbia	1877	1883	880.854	9.921.713	927.092	5.021.500	570.557	4.941.843	—	41.690	+ 4.900.153
	1878		525.359		316.297		—	—	—		
	1879		1.590.199		507.049		—	—	—		
	1880		1.610.157		540.154		—	—	—		
	1881		1.192.071		583.130		—	—	—		
Turcia	1877	1883	17.200.176	172.817.820	13.040.157	84.131.670	2.247.546	95.068.887	5.084.855	6.112.050	+ 88.956.237
	1878		51.024.808		4.965.140		—	—	—		
	1879		49.002.349		13.653.711		—	—	—		
	1880		23.090.837		20.630.356		—	—	—		
	1881		11.344.377		8.517.709		—	—	—		
Alte State	1877	1883	8.996.668	79.817.805	10.332.425	24.609.856	2.210.453	55.208.009	—	—	+ 55.208.009
	1878		22.806.879		7.484.078		—	—	—		
	1879		47.954.318		10.339.563		—	—	—		
	1880		12.232.717		4.193.604		—	—	—		
	1881		5.064.528		4.071.847		—	—	—		
Bulgaria.	1877	1883	4.019.786	28.248.502	5.030.281	17.355.611	1.033.015	10.893.341	—	—	+ 10.745.304
	1878		4.619.786		4.033.429		—	—	—		
	1879		6.035.397		5.030.281		—	—	—		
	1880		4.145.198		3.757.852		—	—	—		
	1881		2.416.638		4.525.719		—	—	—		
Grecia	1877	1883	2.009.998	10.485.501	6.316.104	19.321.284	1.554.957	10.893.341	—	—	+ 9.835.033
	1878		2.033.926		3.757.852		—	—	—		
	1879		1.421.482		4.525.719		—	—	—		
	1880		4.918.523		4.721.549		—	—	—		
	1881		4.111.617		6.316.104		—	—	—		
Holanda.	1877	1883	509.277	1.143.431	28.019	32.776	504.520	1.110.055	—	—	+ 12.171.120
	1878		634.154		4.757		—	—	—		
	1879		84.375		468.578		—	—	—		
	1880		176.795		235.247		—	—	—		
	1881		30.275		84.411		—	—	—		
Suedia și Norvegia.	1877	1883	24.870	449.212	—	—	—	—	—	—	+ 449.212
	1878		418.151		1.157.838		—	—	—		
	1879		602.114		1.308.578		—	—	—		
	1880		120.901		2.474.034		—	—	—		
	1881		33.494		286.404		—	—	—		
Statele-Unite	1877	1883	—	240.096	—	413.051	101.707	33.660.423	—	—	+ 172.955
	1878		—		—		—	—	—		
	1879		—		—		—	—	—		
	1880		—		—		—	—	—		
	1881		—		—		—	—	—		

Balanțul favorisator al Exportațiunii: 567.876.396

Balanțul favorisator al Importațiunii: 2.055.543.242

Balanțul favorisator al Importațiunii: 567.876.396

2°. Pentru fiecare șapte ani și pentru toate Statele.

NUMIREA STATELOR	I 877		I 878		I 879		I 880		I 881		I 882		I 883	
	Export	Import	Export	Import	Export	Import	Export	Import	Export	Import	Export	Import	Export	Import
Germania	287.601	39.507.396	1.271.525	19.904.319	1.558.498	18.401.956	722.912	23.930.235	1.584.420	31.775.936	5.506.937	30.291.315	4.560.811	43.886.724
Engltera	11.901.810	40.279.644	40.279.644	52.924.178	37.808.609	50.529.285	50.415.987	57.359.859	82.227.074	50.508.269	97.069.276	45.430.204	88.048.037	78.743.251
Austro-Ungaria	90.134.238	179.782.782	67.273.074	168.043.027	68.556.820	124.754.800	82.958.681	126.401.405	72.131.702	134.903.201	74.706.217	134.514.529	71.478.385	153.972.506
Belgia	1.831.655	5.533.674	2.101.109	472.588	250.479	1.515.408	2.550	3.331.310	559.807	3.000.080	593.952	2.726.728	1.831.655	5.070.053
Italia	5.807.636	38.800.816	19.335.545	15.903.854	18.378.851	15.450.919	27.758.406	18.378.851	19.270.948	22.070.917	20.744.978	23.089.684	19.088.456	30.491.244
Rusia	5.115.346	41.315.474	4.888.391	20.759.883	7.718.417	14.749.904	2.918.779	15.399.911	4.628.738	1.885.254	4.500.218	1.787.946	2.218.977	3.018.477
Serbia	880.854	9.921.713	525.359	31.621.717	507.049	5.030.281	5.912.300	5.012.300	4.485.949	5.688.243	7.744.318	8.909.133	8.180.931	9.216.511
Turcia	17.200.176	172.817.820	51.024.808	490.002.349	49.002.349	209.602.271	10.332.425	13.040.157	11.926.641	11.020.097	12.599.971	10.352.425	2.482.048	927.092
Alte State	8.996.668	79.817.805	22.806.879	10.485.501	6.316.104	19.321.284	2.247.546	84.131.670	11.344.377	12.372.172	12.599.971	6.112.050	8.555.302	13.640.157
Bulgaria	4.019.786	28.248.502	4.619.786	10.485.501	5.030.281	17.355.611	1.033.015	10.893.341	387.346	387.346	—	—	—	—
Grecia	2.009.998	10.485.501	2.033.926	19.321.284	3.757.852	19.321.284	4.525.719	4.721.549	—	—	—	—	—	—
Holanda	509.277	1.143.431	634.154	1.143.431	28.019	32.776	4.757	28.019	—	—	—	—	—	—
Spania	—	240.096	—	240.096	—	413.051	—	413.051	—	—	—	—	—	—
Egiptul	—	1.487.406.846	—	1.487.406.846	—	2.055.543.242	—	2.055.543.242	—	—	—	—	—	—
Elveția	—	240.096	—	240.096	—	413.051	—	413.051	—	—	—	—	—	—
Suedia și Norvegia	—	449.212	—	449.212	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Statele-Unite	—	240.096	—	240.096	—	413.051	—	413.051	—	—	—	—	—	—
Bulgaria	—	1.487.406.846	—	1.487.406.846	—	2.055.543.242	—	2.055.543.242						

A OPTA SCRISÓRE

O SCRISÓRE VECHIE CĂTRE D-NA ADAM

Estrasă din *Nouvelle Revue* de la 1 Aprilie 1886.

Paris 22 martie 1886.

Scumpă Dómnă,

Multor persóne le vine a crede c'așu fi autorul volumului pe care l'a publicat de curând *Nouvelle Revue*, sub titlul de: *Cinci-spre-zece luni de regim liberal în România*.

D-vóstră știți mai bine de cât ori-cine că acéstă fórté bună lucrare nu este de mine ; de aș fi făcut'o, aș fi subsemnat'o. Nu e într'insa nici stilul meú, nici modul meú de a arăta faptele, nici acela de a le cântări.

Autorul, care a păstrat anonimul, și care a avut meritul să scrie acéstă pagină de istorie ciudată, instructivă și chiar revoltătóre prin cinismul regimului, ale căruia *desordine, scandaluri și asasinate*, dintr'un period de cinci-spre-zece luni, le zugrăvește — cu acte la mână,—mai vorbește de Basarabia, de Dunăre și de tractatul de la Londra.

De-mi aduc însă bine aminte, în Maiú

1883, la o grațiosă scrisore ce 'mî-ați adresat, în privința scrierii mele, *Istoria unei frun-tări*, v'am fost răspuns printr'o convorbire lungă, ce atingea tocmai aceste trei grele ces-tiuni. Răspunsul meu, mî-amintesc că vă in-teresase. De l'ați păstrat, m'ați îndatora dându-i o nouă citire. Póte că veți găsi lucru bun să-l puneți în vederea cititorilor d-vóstră, spre a-'i pune în stare să constate, — printr'o simplă lucrare de comparațiune,—că cel ce a sub-semnat răspunsul din 1883, nu este au-torul cărții publicată zilele aceste de către *Nouvelle Revue*.

Veți cântări lucrul, și veți rosti hotărîrea, scumpă dómnă; eü mă închin de acum în-a-ntea judecării d-vóstră.

Amicul d-vóstré
George Bibescu.

Inaintea scrisorii ce urméză, *Nouvelle Re-vue* punea o notă, ast-fel redactată: „Scrisórea de față era prea prețiosă pentru ca d-na Adam să nu o fi păstrat; o dăm cititorilor noștri.“

București, 1 maiü 1883.

Dómnă,

Vă mulțumesc din suflet pentru aprețiarile

d-vóstre. Véd într'insele tot de o dată sinceritate cât și bună voință, și acésta le dá îndoit preț pentru mine.

Cartea mea, *Istoria unei fruntariï*, avea într'adevăr, o greutate de învins, acea de a fi adevărată, fără să lovéscă în nimeni. Deslegat-am problema? D-vóstră mi-afirmați că da, și sunt fericit crezându-vă.

Vin azi să răspund la cele trei întrebări ce-mi faceți: 1° în privința Basarabiei; 2° în privința cestiunei Dunării: cum să tâlmăcim faptul ciudat că Comisiunea europénă din Galați, după ce a respins ante-proiectul austro-ungar, la 4 iunie 1880, — l'a priimit șase luni mai târziu, — în ianuarie 1881, — cu o majoritate de 7 voturi în contra a 3?; 3° ce crezi despre tratatul de la Londra?

Nu vė mai amintesc, Dómnă, că a doua zi după răsboiul dintre Turcia și Rusia, pentru care România fusese un aliat folositor, țara mea eșea din asprele încercări prin care trecuse de curând, mărită chiar în ochii sėi, întărită în simțiméntul voiniciï sale, și reînălțată în stima națiunilor prin botezul sângelui, în zilele falnice de la Plevna.

— Era atunci de ce să se bucure un suflet de Român: națiunea știa d'aci înainte că

scoborîtorii lui Traian nu perduseră nimic din nobleța neamului lor.

Cu toate acestea, aprópe de zece mii de ómeni seceratîi, flórea tinerimii nóstre, jertfe însemnate priimate voios, și perderea Basarabiei de méză-zi, légánul naționalității nóstre, étă cea ce rásboiul costase pe România.

După atâtea încercări, și în fața gloriei întristate a națiunei, ce simțea o îndoită jale,— a scumpilor ei morți, și a Basarabiei, nu era óre dator guvernul să caute să dobândéscă despágubiri menite, de nu a alina, cel puțin a adormi durerea ei cea mare ?

A pune cestiunea, este a o deslega.

— Să vedeți însă cum și-a înțeles guvernul român datoria.

Toți știu că înainte de a declara rásboiú Turciei, spre a câștiga asupra-í „să deé satisfacere reclamărilor creștinilor,” Rusia făcu cunoscut reprezentanților puterilor celor mari în Londra, prin mijlocirea generalului Ignatieff, condițiunile ce socotea dénsa să le impună dușmanului său, de ar fi învingătoare armatele Țarului. Intre aceste condițiuni, figura retrocedarea Basarabiei, pe care tratatul de la Paris o înapoiase României.

Se știe asemenea că *mai toate* puterile cele

mari priimiră condițiunile arătate de către generalul Ignatieff, condițiuni care n'aũ rămas tãinuite, pe care le-a cunoscut de sigur d. Ion Brătianu la Livadia, și la care s'a învoit, de și a căutat, — cu tóte că în zadar, — să'și pue la adăpost răspunderea sa personală în faptele ce s'ar putea întâmpla pe viitor.

Iată însă rësboiul sfirșit; — congresul de la Berlin s'a deschis; — represintanții României sunt primiți într'însul. Ce vine să facă aci d. Ion Brătianu? Să se plângă de Rusia, și să cëră Puterilor să se împotrivescã la retrocedarea Basarabiei. Și în ce condițiuni face el acéstã cerere? După ce prințul de Bismarck își dase ostenéla să'l facă să înțelégã că erau o *nefolosință* și o *primejdie* protestãrile D-sale, și să'l povățuescã să aibã o purtare care nu putea să nu aducã României largi daunãri.

Era însă, pentru președintele consiliului de miniștri, ceva mai puternic de cât mãrirea patriei; era un interes personal, ce se póte coprinde în puține cuvinte: să nu crezã lumea că el ar fi cedat Basarabia, să nu'și compromiță puterea!

Mijlocul?

Să protesteze până la capăt, și să trecă ast-fel drept patriot.

D. Ion Brătianu protestă dar; România nu păstră Basarabia, dar perdu tot ce ar fi câștigat cu un minister într'adevăr românesc.

Iată care fu efectul actului citit înaintea Congresului, și care nu avu altă țintă de cât să pótă fi, mai târziū, o mărturie pentru guvern, în apărarea sa. Prevederi prea cumpănite, care nu pot să ne înșele, precum nu ne înșală nici frazele răsunătore și góle ale organelor guvernamentale, când se încercă să apere purtarea guvernului.

De s'ar fi pătruns D. Brătianu de greutatea situațiunei, d'ar fi avut în inimă și înaintea ochilor numai imaginea patriei, nu s'ar fi îngrijit să facă să fie de mai înainte sancționat, printr'un vot al Camerilor române, planul ce hotărîse să 'l execute la Berlin; ar fi cerut depline puteri, spre a se purta după împrejurări, după cum ar fi cerut mai bine interesele României, și aceste puteri le-ar fi dobândit. Apoi, la Berlin, odată convins că hotărîrea Rusiei era nestrămutată, odată convins de simțimintele Europei, s'ar fi dat înapoi cu demnitate, cu dibăcie, și ar fi făcut să se plătescă, de către cabinetul din Petersburg,

cât prețuia, provincia care ni se răpise. A se lucra ast-fel, ar fi fost a lucra ca un bărbat care nu are nimic a-și imputa, ar fi fost a-și servi bine țara, căci ar fi fost a-și asigura Silistria și Medjidie-Tabia,— Medjdie, acea cetate rămasă nevătămată, care este situată la mai puțin de trei-zeci de minute de arsenalul său și de cazarma sea, adică de Silistria; care predomineste, spre méză-nópte și răsărit, asupra Silistriei, Dunărei și Dobrogii, spre méză-zi, asupra tuturilor drumurilor ce vin din interior; Medjdie, al cărui nume nu se vede nici în desbaterile congresului de la Berlin, nici în tratat, cu tóte că—alții zic, fiind-că—posițiunea și întăririle sale i dau o mare însemnătate. Tot de odată ni s'ar fi asigurat ast-fel o pozițiune strategică, o punte peste Dunăre între Silistria și malul stâng, care numai în aceste condițiuni e cu putință să fie făcută; o Dobrogie care să pótă fi apărată, fórté probabil Vidinul; o mare despăgubire de resboi; prietenia Rusiei; în sfârșit, siguranța, în locul unei situațiuni pline de primejdii, tóte adică pe care era gata Rusia să ni le dee; și pe care D. Brătianu le-a jertfit calculelor sale. Și, dacă acest ministru, întorcându-se de la Berlin, cu fruntea sus, cu consciința împăcată, ar fi ținut

țarei sale limbagiul acesta: „Durere că n'am „putut să scăpăm Basarabia, dar iată com- „pensările ce le-am dobândit. Interesul patriei „a fost singura-ne călăuză, judecați-ne...“ țara i-ar fi aprobat purtarea, după cum Italia aprobă pe marele Cavour, după ce dădu el Franciei Nizza și Savoia, leagănul casei Suverane.

Din parte-i Cavour, când sună ceasul, nu stătu la îndoială să dea țerei sale mărirea și puterea. El își înăbuși durerea, și, cedarea făcută, se coborî de la putere; însă se coborî mărit prin jertfa făcută. Pilda era înaintea ochilor: singur numai Cavour lipsea României!

Iată, dómna, adevărul asupra cestiunei Basarabiei.

Trec la Dunăre.

Ați băgat, de sigur, sémă că la congresul de la Berlin au fost față în față două proiecte: despre reglementarea navigărei pe Dunăre, propunerea austro-ungară, ale căror principii esențiale vi le reamintesc aci: 1° neutralizarea Dunării până la Porțile de fer; 2° permanența comisiunei europene; 3° participarea României la lucrările acestei comisiuni; 4° lăsarea pe séna numai a Austro-Ungariei, a lucrărilor de făcut la Porțile de fer,—și propunerea rusescă.

Cu tóte că, în şedinţa de la 4 iulie 1878, Congresul păru că priveşte proiectul cabinetului din Saint-Petersbug, ca *puţin deosebit de al plenipotenţiarilor austro-ungari*, în fapt el se deosibeşte de acesta în mod vădit. Acésta e atât de adevărat, în cât în art. 1 al textului adoptat de Congres, nu se mai regăseşte *declaraţia de neutralitate* pe care n'o priimea Rusia; în cât a dispărut art. 2, privitor la *permanenţa comisiunei europene*, ce mergea în contra gândurilor Rusiei; în cât art. 3 şi 4 aũ fost singure păstrate. Rusia îşi păstra de sigur libertatea de a primi unele din aceste propunerı, ca schimb a folóse ce se gândea să facă să i se dee, când se vor sfârşi puterile comisiunei europene. Numele Chiliei nu fusese încă rostit.

Lupta diplomatică ce-şi fac Rusia şi Austro-Ungaria, la congresul de la Berlin, în cestiunea Dunării, e plină de învăţăminte. Intr'ensa vezi pe Anglia recindu-se, în ce priveşte acésta cestiune, — pe Austro-Ungaria făcênd să dispară definitiv, în tratatul de la Berlin, articolul 17 privitor la comisiunea puterilor mărginaşe, articol de care avusese dibăcia şi puterea să nu ție sémă, vreme de două-zeci şi două de ani,— pe înalta adunare adăogênd aceste cu-

vinte: *Impărăția rusescă*, în lista puterilor mărginașe, — și pe România dobândind să fie represintată în comisiunea europénă.

Nu e fără interes să observăm că propunerea Austro-Ungariei este óreși-cum largă. Cabinetul din Viena s'a gândit óre că, în aceste condițiuni, un program ar face să se uite mai lesne articolul din tratatul de la Paris pe care îl ștersese cu atâta îndrăsnélă? S'a crezut în destul de asigurat că 'și va înființa înfruirea pe Dunăre, de făcea pe Congres să priiméscă acest paragraf: *un comisar delegat de comisiunea europénă va supraveghia executarea acestor regulamente*, și de dobânda ca acest comisar să fie Austro-Ungar? Saũ a avut el vi'un gând ascuns, pe care nu l'aũ îngăduit să-l lase să fie ghicit proectele sale de anexiune a Bosniei și a Herțegovinei? Totuși rămâne că tractatul de la Berlin nu conține nimic care să facă să pară îndrituită pretențiunea ce a arêtat Austro-Ungaria cu mai puțin de un an mai apoi, de a înființa o Comisiune mixtă, în condițiunile ce vom arêta.

Aci faptele ieau o întorsătură pe atât de ciudată, pe cât și de neașteptată. În luna lui decembre 1879, vedem comisiunea europénă

din Galați, în cea d'ântêi a ei ședință, dând delegaților Germaniei, Austro-Ungariei și Italiei grija de a constitui comisiunea însărcinată cu lucrarea regulamentului prescriș de articolul 55 al tratatului din Berlin.

În luna lui mai 1880, acéstă sub-comisiune presintă un proiect conceput ast-fel :

1) Va fi o Comisiune mixtă care va avea aceleși puteri pe Dunăre, de la Porțile-de-fer până la Galați, ca și acelea pe cari le posedă Comisiunea europénă, de la Galați până la mare.

2) Austria, de și nu mărginașă, va face parte din acéstă comisiune.

3) Austria o va presida.

4) În cas de divergență, Austria va avea votul preponderent.

Cu tóte acestea, majoritatea comisiunii europene, în ședința de la 4 iuniu 1880, respingé ante-proiectul Austro-Ungariei, **ca fiind în contrazicere cu tratatul din 1878.**

Pentru guvernul român, acésta era o isbândă neașteptată, o înlesnire dobândită, și din care ușor se puteau trage folóse mari. Mai nainte de tóte trebuia să se mănțină el pe terâmul circumscris de către puterile cele mari, și să con-

tinuie să merite înalta lor ocrotire. D. Brătianu făcu cu totul din contra.

Austro-Ungaria, bătută în ședința de la 4 iuniu 1880, nu desnădăjdui că 'și va atinge scopul. Avea pentr'acésta cuvinte temeinice. Mai înteiu, acéstă mare putere posedă o virtute rară, „a sci să voiască, și a sci să aștepte ;“ apoi, trebuie să recunoscem că diplomația ei numără bărbați forte capabili, neîncetat îngrijiți de mărirea și de mărima țerei lor, și știind să tragă folose din părțile cele slabe ale adversarilor pe cari îi combat, sau cu cari ei tratéză.

Cabinetului din Viena, nu-i trebui mult ca să găsească partea slabă a d-lui Brătianu ; începu prin a căuta să-l convingă că proiectul său de Comisiune mixtă n'avea nimic amenințător pentru România, că îi era din contră folositor ; apoi, punând în lucrare un fel de amăgire, bună pentru a fura inima ministrului român, făcu să-i clipască înaintea ochilor strălucirea regalității pe care D. Ion Brătianu și prietenii săi ar putea să se laude că au dobândit-o pentru suveranul lor. Austria luă asupra-și să o facă să fie recunoscută de către Europa, și se legă să o recunoască cea d'ânteiu.

Undița se aruncase cu dibăciă : d. Ion Brătianu fu prins cu dânsa. Zădărnicia, folosul ce putea trage din proclamarea regalității, recunoscută de mai înainte de către una din puterile cele mai interesate în cestiune ; speranța de a mai înlănțui și mai mult pe prințul României prin recunoștință, și de a se ancora la putere, orbiră pe D. Brătianu și pe prietenii săi, așa că îi făcură să uite totul. Ei uitară într'adevăr și victoria nesperată din ajun, și înțelepciunea impusă cabinetului român în raporturile sale cu Austro-Ungaria, și respectul datorit hotărîrilor de curând luate de puterile cele mari, cari dedeseră României o mărturie strălucitoare de îngrijire, și... eram să zic, respectul de sine însuși. Li se sui atât de mult fum la cap, în tabăra guvernamentală, în cât nu văzură,— vroî să o crez,— că compromiteau, că predaū Dunărea cea bătrînă, artera vieții nóstre, și nici că Europa, pusă în curentul politicei cu duoë fețe a cabinetului din București, nu se mai interesa de România. Și cu tóte acestea, ministrului român nu-i lipsiseră încunoștințările.

Insă sorțul era aruncat : tîrgul se închiăia. În ianuariū 1881, aceeași Comisiune europénă care, la 4 iuniū 1880, respinsese ante-proiec-

tul Austro-Ungariei, îl adoptă cu aprópe unanimitatea. Comisarul român, care nu fusese pus în curentul speculațiunilor D-lui Ion Brătianu, urmă să apere interesele țerei sale, pe când reprezentantul Austro-Ungariei asigura pe colegii săi că guvernul român era în desăvîrșit acord cu cabinetul din Viena !

În luna lui februarie 1881, ministrul Afacerilor Străine părăsește Bucureștii, ca să se ducă la Viena.

La 14 martie 1881, regalitatea era proclamată în România, și la 24 ale aceleiași luni, Austro-Ungaria o recunoștea, ea cea mai d'ânteu.

Se pare că nu se mai póte adăoga nimic la elocința unei asemenea înlănțuirii de date și de fapte. Iată însă două mărturisiri prețioase de înregistrat : una vine de la D. Rossetti, cea-l'altă de la D. Boerescu, ministru al afacerilor străine. Trei luni în urmă, D. Rossetti scria în „Românul :

„Putem recapitula precum urmază concesiunile făcute condițional de către guvernul român în urma cererilor și după stăruința tuturilor cabinetelor :

1. Formarea unei Comisiuni mixte pentru supraveghierea navigațiunii și a reglementelor de poliție fluvială între Galați și Porțile-de-fer ;

2. Admiterea Austro-Ungariei în Comisiunea mixtă ;

3. Presidența Comisiunii Mixte să aparțină de legatului austro-ungar.“

Apoi fóia partidului adaogă :

Aceia cari sciù să facă concesiuni drepte și la timp pășesc adesea cu mai multă siguranță către scopul lor, de cât aceia cari fac sgomot mare cu o opozițiune cuteqătóre și sgomotósă!

Insinuarea acésta era la adresa opozițiunii.

Iar D. Boerescu, mărturisea mai târziu, înaintea camerelor, „că într'adevăr guvernul român acordase Austro-Ungariei instituirea unei Comisiunii mixte, la care să participe și dânsa și a căreï presedință să o aibă ea“.

Nu sunt óre acestea probe de cele ce am stabilit ? iar când d. Rosetti, vrând să încerce să scape situațiunea cabinetului român, pretinde că concesiunile făcute de dânsul, aũ fost făcute după cererea și stăruința tuturilor cabinetelor, nu suntem óre îndrituiți să răspundem că faptele arët neadevărul unei asemenea afirmațiuni, și nu este óre învederat că Europa nu a trecut, de la interesul arătat României, la nepăsare, de cât numai după ce ea a constatat cât de puțin i păsa d-lui Bră-

tianu de hotărârile sale ? — Cât despre ministrul afacerilor streine, el a ramas mut în ce priveşte folósele fără seamán pentru al căroro preţ țara vedea impunându-i-se niște așa jertfe. Era óre cestiunea ca România să se 'mbogăţescă cu o provincică ? Nu ; — ci cu o corónă care silit cata să'i pice în mână în scurt timp, și pe care o putea aștepta.

Uneltirile guvernului avură drept urmare să facă să se nască în țară o mare agitațiune. Inaintea camerilor, ministerul a fost atacat cu sgomot de către d-nii Kogălnicénu și Lahovari ; el s'a apărat ca un învinuit căruia i s'aũ dovedit calculele sale vinovate și nedes-toinicia sa. Dar apoi, faptul de căpetenie, cu care era să se închiză acéstă aventură politică, era să 'nvederéscă pe deplin adevărul acusa-țiunile opoziției. In adevăr, puterile cele mari se întruneaũ în curênd în conferință la Londra. România, ale cărei interese vitale erau să fie desbătute, ceru să fie admisă într'ênsa : datori însă politiceĩ fără orizont și fără patriotism a cabinetului din București, umilintă să stee la ușa conferinței și să fie osândită fără să fi fost ascultată.

In ceea ce privesce tractatul de la Londra, el trebuie să fie privit pentru noi, ca confir-

marea agravantă a instrumentului de la 13 iuliū 1878. Nu crez să se găsească în istoria diplomației, un altul asemenea cu cel lucrat la Londra, de la 8 februarii la 7 martii 1883, în privința navigării pe Dunăre.

: După scrisórea oficială de convocare¹⁾ Conferința avea să deslege trei cestiuni :

Una, privitoare la prelungirea existenței Comisiunii Europene.

Alta, întinderea puterilor acestei Comisiunii de la Galați la Brăila.

A treia, adoptarea regulamentului de navigare formulat de către Comisia europeană în 1881.

Inșă, din acest nevinovat program al cestiunilor de deslegat,— nevinovat în aparență,— prin ceea ce ascundea în sine, și prin ceea ce aș știut să-i adaoge, s'a făcut o sumă de hotăriri, pe atât de grele pe cât și de neasceptate.

Ceea ce ascundea el era aprobarea Comisiunii mixte, introducându-se Austro-Ungaria în guvernămîntul Dunărei de jos, *de și ea nu era*

¹⁾ Conferința și tratatul de la Londra, de la februarii până la la martii 1883, publicată de către ministerul afacerilor străine al Franței, în documentele sale diplomatice relative la navigarea pe Dunăre.

mărginașă, și dându-se tótă întâietatea în acest guvernămînt.

Ceea ce aș știut să adaoage la programa oficială a singurelor cestiuni puse, a singurelor de resoluat, a singurelor prevăzute în instrucțiunile deschise, date plenipotențiarilor, este :

1) A se sustrage una din gurile și unul din brațele Dunării de sub regimul apelor celor internaționale, edictat de tractatul din Viena din 1815 și aplicat Dunării de către tractatul din Paris 1856, ca și de către cel din Berlin 1878;

2) A se pune cele-lalte guri și brațe ale Dunării sub un regim abătut în esență de la regimul edictat și întins în aplicare de către cele trei tractate arătate mai sus.

3) Cea d'ânteiu din aceste două abateri era să fie stabilită în folosul exclusiv al Rusiei la gura și braciul Chilieii.

A doua, în folosul Austro-Ungariei pe tóte cele-lalte brațe și guri ale Dunării.

Dar și o abateră și cea-laltă nu se puteau pronuncia de cât în dauna drepturilor diferitelor State mărginașe, Serbia, Bulgaria și mai ales România.

Cele două abateri arătate propuneaș în scurt

gonirea Serbiei, Bulgariei și României din drepturile lor de State mărginașe.

Deci, spre a face pe aceste trei State să se lase să fie gcnite din posesiunea și exercițiul acestor drepturi, nu era de cât un singur mijloc, acela de a nu îngădui ca ele să-și dea părerea asupra abaterilor și gonirilor ce erau de hotărît. Și așa se și făcu chiar de la început, după cererea directă a Austro-Ungariei.

Puterile apoi se înțeleseră între ele ca să adopte programul.— Restul se scie.

Guvernul român a protestat; nu putea să facă alt-fel; el va mai protesta iarăși, va declara cât de tare, că nu se va supune nici odată; și punerile în scenă ale D-lui I. Brătianu și ale făptuitorilor săi sunt atât de bine ascunse pentru cea mai mare parte a Europei, — a Europei occidentale mai ales, — în cât acești ómeni, cari au făcut totul pentru ca să asigure isbânda proiectului austriac, naturalizat frances, — am numit proiectul Barrère,— tot vor mai găsi un public nevinovat ca să-ı iee în serios.

In cât despre Austro-Ungaria, bizuindu-se pe hotărîrea dată de către puteri, ea se va servi de dânsa ca de o armă în veci amenin-

țătore, și va face să se înlădie trecătorele dorinți de opunere, — de i ar veni pofta să le aibă,—ale D-lui Ion Brătianu, acel **liberal național** care, în numele libertății și al națiunii, a micșorat, demoralizat, umilit, ruinat România și i-a violat libertățile.

Iată, Dómnă, câte-va adevăruri care,— sub această formă cel puțin,—n'aũ eșit încă pentru tótă lumea, din întunericul ce le învelue.

Nu sciũ daca ele vė vor mulțumi pe deplin lėgitima d-vóstră curiositate, dar vė pot afirma, că în ceea ce mă privesce, simț în mine ca o ușurare că am putut să vė arăt pe larg, fără a tăcea nimic, și cu o tărie de limbagiũ ce nu aș fi întrebuințat'o într'o narațiune destinată publicității, întristările ce le datorăm acestui regim de neputincioși și de bolnavi fără leac.

Plângeți-ne, și bine-voiți, Dómnă a mă crede tot-d'a-una amicul d-vóstră.

A NOUA SCRISÓRE

INAINTE DE LUPTĂ

Români care mai voiati încă să vă îndoiti, iată-vă, mi se pare, luminați? Regele Carol de Hohenzollern își păstrează miniștrii; el nu vorește să nu pôte să se despartă de dinșii. El a declarat'o delegaților opozițiunei, care veniseră să-l roge să 'și schimbe consilierii și să asigure libertatea alegerilor.

Ce e drept, Regele a bine-voit să făgăduescă că va garanta *personal* (?) votul liber al alegătorilor. O făgăduință mai mult de adăogat la tôte acele care, de atâția ani, își așteptă încă îndeplinirea, și sémănă

A ces brouillards légers que l'aurore soulève,
Et qu'avec la rosée on voit s'évanouir.

(Cu ceta cea ușoră ce zorii o ridică,
Și pierie fără veste cum roua a căzut).

(A. de Musset).

A doua zi după făgăduința regală cetățenii din Pitești adresaū Regelui următoreea telegramă :

„In momentul de față primarul, polițaiul, sub-prefectul, comisarii de poliție și perceptorii, înșirați

pe toate stradele, opresc pe cetățeni prin amenințări și făgădueli, d'a veni la întrunirea electorală anunțată. Eri prăvălia cetățenului Necșulescu a fost prădată ziua 'namiază mare de către ómeni fără căpătăiū duși de agenții poliției.

Iată cum se respectă, de pe acum chiar, libertatea alegerilor, asigurată prin cuvântul Majestății Vóstre."

(Urméză iscăliturile)

Câte-va zile după aceia, d. Nicolae Kretzulescu, care nu de mult era ministru al României la St. Petersburg, *persona grata* la cúrte, de veci alesul Câmpu-Lungului, s'a înfățișat în acest județ fiind vacant un scaun de senator. Guvernul regal a făcut să fie numit acolo d. Pherekydes, ministru al afacerilor externe, care nici nu e alegător la Câmpu-Lung. O minoritate de două-zeci și trei de voturi a dat să înțelégă d-lui N. Kretzulescu că guvernul nu 'l ierta că 'și a dat demisia de ministru la St. Petersburg, și că a refuzat d-lui I. Brătianu să intre în minister în ajunul alegerilor.

„*La Câmpu-Lung mă dusesem cu trei zile înainte de alegeri*“ — scrie D. Kretzulescu într'o scrisóre adresată celor ce 'i au dat voturile, — *unii alegători se strecóra pe furiș la mine, zicéndu'mi cu lacrămi în ochi că*

astă dată nu pot să-mi deez voturile lor fiind că adoua zi ar fi prigonită ast-fel că nu ar mai avea cu ce să-și hrănescă copiii.

„Dar votul e secret“ le ziseiă eu. — „Cum să fie secret“ mi se respunse „de vreme ce eșind din sala votului suntem constrinși să arătăm agenților administrației buletinul candidatului combătut de guvern!“ — Și, mai departe, vorbind de motivele puse înainte de guvern ca să combată candidatura D-lui Krețulescu, fostul ministru adaogă: „Singurul motiv pentru care erau siliți să mă combată era că mă învinuiaă c'aș fi ruso-fil și chiar panslavist și că alegerea mea, în circumstanțele de față, ar avea o însemnătate anti-patriotică.“

Așa dar, nu a fost de ajuns surprinderea de la 19 decembre trecut, adică disolvarea Camerei, convocarea alegătorilor pentru un termen atât de apropiat, în cât opoziția se găsește în neputință de a se pregăti de luptă, acastă convocare fiind făcută în mijlocul unei ierni nepomenit de aspre, atunci când mai tôte căile de comunicație sunt tăiate; — nu aă fost de ajuns tôte măsurile luate de mult de guvernul regal pentru a-și asigura isbânda, mai trebuia ca, cu tot strigătul țerei, cu tot

trecutul care protestă în contra menținerii la putere a consilierilor de acum ai Corónei, Regele să-i țină cu orî ce preț, să încredințeze acestor consilierî grijea de a prezida la alegerile de mâine.

Ce reprezintă óre acești ómenî care se impun regelui Carol de Hohenzollern? Aú strălucit ei óre, de douîspre-zece anî de când dețin puterea, prin ceva virtuți neobicinuite, prin respectul lor pentru constituție, pentru dreptate, pentru viața saú punga cetățenilor? S'aú arêtat ei óre mai ales îngrijați de onórea armatei nóstre, de onórea țerei nóstre? Istoria să răspundă.

D. I. BRĂTIANU, *președinte al consiliului de miniștri*. Acesta conspiră în contra vieței împêratului Napoleon al III-lea (atentatul de la Opera comică—1853). Judecat și osândit la trei anî de închisóre, viitorul prim-ministru al regelui Carol de Hohenzollern își vede pedépsa schimbată în trei luni de închisóre... fiind-că dupě cum se zice, s'a făcut denunțatorul complicilor săi ¹⁾.

În 1866, el conspiră în contra lui Vodă

¹⁾ *L'Indépendance* din 10/22 Ianuarie 1887. «Ranc a scris'o; Furet a spus'o la mai mulți Români.»

Cuza. Mai în urmă, când nu este la putere, conspiră în contra lui Carol de Hohenzollern, Domnitor al României, în 1870, când cu răscóla de la Ploești — în 1875, când cu conspirația de la Mazar-Pașa. Il slujește însă slugarnic, îndată ce ajunge ministrul lui.

Dar, o dată ajuns, câte fapte strălucitoare ! tot atâtea candelă de morminte, care vor lumina vecinic, cu focurile lor întunecate, analele istoriei noastre.

Ele se numesc :

Afacerea Strusberg ; — răscumpărarea drumurilor de fer ; — cestiunea Basarabiei ; — schimbul Dunărei pe coróna regală ; — apănagiile.—Păstrez, pentru când va fi momentul priincios să vorbim de ea, convențiunea consulară proiectată cu Germania.

Partidul conservator, prin glasul d-lui Lascar Catargi, respinsese cu tărie, să dea sprijinul său concesiunei Strusberg și rescumpărării, ast-fel precum le impunea guvernul german ; el privea aceste două combinații ca două lovituri de mórte date intereselor țerei. Stăpânii d-lui I. Brătianu le-aũ voit și aũ găsit într'ênsul și în preinșii naționali-liberali, făptuitorii supuși ai poruncilor lor.

Dând lui Strusberg concesiunea a 918

kilometri pe prețul de 270,000 l. n. kilometru, când se putea primi propunerea unei mari companii franceze, ce oferea 140,000 l. n. de kilom., guvernul a făcut o pagubă țerei de 130,000,000 lei. Făcând răscumpărarea pe prețul de 237,500,000, — pe când, fiind dată valoarea acțiunilor la acea epocă, — ar fi putut, s'o încheie pe prețul de 71,000,000 *cel mult* — a impus țerei o nouă pierdere, de 166 *millions*. In total, pierderea din punctul de vedere al capitalului a fost de 130,000,000 plus 166,000,000 adică de 296,000,000 și jumătate. Și am ajunge la o cifră cu mult mai mare de am socoti paguba suferită prin faptul anuităților plătite până în ziua de azi.

In 1878, D. I. Brătianu pierde Basarabia și, prin purtarea-i anti-politică, anti-națională, pierde și buna voință a Rusiei, și, prin acésta toate compensațiile ce marea noastră aliată din ajun era gata să ne dea în schimbul provinciei ce ne lua ¹⁾.

In 1881, dădea Dunărea în schimbul unei Coróne regale ²⁾, fără să bage de sémă, fiind

¹⁾ „Istoria unei Fruntarii,” de Prințul George Bibescu. Discursul D-lor I. Brătianu și Cogălniceanu la Congresul din Berlin.

²⁾ O scrisóre veche, de Prințul George Bibescu. Noua Revistă din 15 aprilie 1886, Paris.

orbit de combinații personale și de partid, că Austro-Ungaria se jucase cu dânsul ca pisica cu șorecile; și când, după recunoșterea regalității, fumurile deșertăciunei împrăștiindu-se, se văzu în fața realității, — era d'atunci în mâinele puternicei noastre vecine și în ale Germaniei. Cât-va timp după aceea, România datora calculelôr D-lui Brătianu umilirea de a nu fi admisă la Conferința din Londra.

În lăuntru, D. I. Brătianu lovește în Constituția de la 1866, opera tuturilor partidelor, pact fundamental, jurat de Rege. Spre a o răsturna, toate mijlocele i sunt bune, toate. Și bizuindu-se pe nepedepsirea ce-î este asigurată, cutezanța'î ajunge la ast-fel de înălțimi că într'o zi, mâniat de fața ce ia cestiunea revizuirii Constituției, strigă de pe tribuna parlamentară : *„Ați văzut însă, Domnilor, că eu, cu toate neorânduile ce s'aî făcut, procesele scandalóse, asasinatele, am tăcut și am luat totă răspunderea, numai cu speranța că se va face revizuirea.“* ¹⁾ După ast-fel de destăinuirî, trebuia să ne așteptăm să vedem pe D. I. Brătianu trecând de pe banca

¹⁾ Sedința Camerit de la 26 martie 1884. „Monitorul oficial“ din 27 martie 1884.

ministerială pe banca făcătorilor de rele. Ce amăgire ! D. I. Brătianu rămase prim ministru al regatului României.

Cât se sili însă să se arate vrednic de această încredere ! Intr'o ședință de noapte, prin surprindere, prin făgădueli, prin amenințări, smulse parlamentului un vot care dedea Regelui, drept apanagiū, două-spre-zece din cele mai frumoase domenii ale țerei !

Un mare strigăt se ridică din toate colțurile României în potriva acestei violări a Constituției, ¹⁾ în potriva acestei surprindere a conștiințelor, în contra acestui act privit ca și o nelegiuire, căci moșiile pe care se pusesese mâna înfățișau daruri făcute bisericelor, școalelor, spitalelor, și porneau din dărnicia și iubirea pentru țara lor a Domnitorilor noștri români. La acest strigăt ministru răspunse că „de nu propusese Camerei mai d'înainte „ceștiunea dotațiunei,— proiect la care se „gândea deja de mai mulți ani—era de „frică de a nu se espune la critică“ și adăogă : „Ce sunt mai la urmă 12 moșii când Statul are 1012 moșii?“ ²⁾

¹⁾ Articolul 96, zice : «Legea hotărăște lista civilă pentru durata fie-cărei Domnii». Acest articol n'a fost însă supus la revisuire.

²⁾ Ședința Camerei de la ⁵/₁₇ iunie 1884.

După despuiare, mărturisirea precugetărei. Ce făcu Regele? „Priimi acest semn de devotament cu recunoștință!“ ¹⁾

În sfârșit spre a pune vârf cutezanțelor sale, primul ministru al Regelui Carol de Hohenzollern a voit să facă armata solidară cu gheșeturile sprijiniților lui! Era a doua zi după demisia generalului Angheloseu, titularul portofoliului de resboi, și a doua zi asemenea după ce presa opoziției destăinuia națiunii „furturile care“ zicea ea, „se făcuse cu prilejul furniturilor armatei“.

Iată D. I. Brătianu la tribună ²⁾; el cumulază în acest moment, funcțiunile de președinte al consiliului de miniștri cu cele de ministru de resboi ad-interim.— Care-i este datoria? Ca prim-ministru, datoria i este să deo repede mulțumire țerei, să pue pe reprezentanții națiunii în stare de a studia dosarele relative la furnituri, și să ceară îndată, o anchetă parlamentară, ast-fel ca să nu-i fie încurcată *răspunderea* lui, Brătianu, fără a cărui voință și participare nimic nu se face în România.— Datoria-i era în sfârșit să deo fără întârziere mijlocele de a-și dovedi nevinovăția, D-lui ge-

¹⁾ Mesagiul de închiderea Camerilor constituante, ¹/₂, iunie 1884.

²⁾ Ședința Camerei din 20 noembrie, 2 decembrie 1887.

neral Anghelescu care rămâne, prin voința urmașului său, sub greutatea celor mai urâte prepusuri. Ca ministru de război, asupra-i cade sarcina să caute să pârască pe vinovați, de sunt; și, înainte de toate, să pue atât de sus armata noastră, — acest palladium al onoarei naționale, — în cât nici o stropitură din toate aceste scârbóse gheșefturi, să nu pótă ajunge până la dênsa.

Ei bine! ast-fel D. președinte al consiliului și-a înțeles datoriile? Nu. El a refuzat dosarele; a făcut ca ancheta să fie respinsă de majoritatea-i supusă; a îndrăsnit se zică de pe tribună că „știa că se furase la ministrul de război în timpul campaniei“, și a dat la ivélă, în cursul discuției, acéstă teorie plină de învățăminte: „După mine e mai bine să lăsăm se scape un vinovat de cât să necinstim întréga armată“.

Pentru a încheia o atât de desăvîrșită alcătuire de fapte și de vorbe, D. Brătianu, după mai multe săptămâni petrecute în curățirea dosarelor, a însărcinat pe unul din credincioșii săi să poftéscă Camera să numéscă o comisiune ca să facă o anchetă în privința afacerii Anghelescu.

Este actul din urmă al acestei tragi-co-

medii asupra căreia cortina rămâne tot ridicată, pentru public care aşteptă intrarea în scenă a două membri, ne numiţi încă, din comisiunea de cinci. Intr'adevăr deputaţii cărorora s'a oferit un rol în această piesă n'au primit. Acesta n'a oprit pe cei trei membri din această comisiune *de pe plac*, D-nii I. Sturdza, Constantin Stoicescu şi C. Disescu, să depună cu faţa serioasă pe biurul Camerei un raport ce declara calomnioase denunţările presei ¹⁾. A doua zi, Camera era disolvată.

Iată cine este capul asociaţiunei care a luat

¹⁾ O lună abea trecuse de la publicarea acestei scrisori, şi hojiile făptuite în armată de ocrotiţii D-lui Brătianu,—hojii tănuite de dinsul cu mare greutate,—isbucneau zioa 'namiaza mare, şi cei trei deputaţi colectivişti erau prinşi asupra faptului că au făcut declaraţi opuse faptelor reale. Hojiile făptuite de fraţii Maican au descoperit pe generalul Anghelescu. Acest din urmă a fost silit să-şi deie demisiunea pe când cei-l'alţi doi au fost trimişi înaintea unui consiliu de război. În ce priveşte pe aceşti doi din urmă, actele privitoare la crimele lor au fost cercetate şi de înainte întrunite de căpitanul Dimancea, şi 14 coloneli din armată, luând lucrul în mână, s'au înţeles pentru a cere dreptate şi se ştie că ei n'au voit să predea actele autentice.—Ei ce încredere are armata în cei care o conduc!—Si cum ar fi altminterlea? Ministrul ei de război este tocmai acel Ion Brătianu care face tăcere asupra hojiilor, care este părtaşul hojiilor, care i înalţă de zece ani până la cele mai de sus grade ale armatei. Capul ei, recunoscut de Constituţie, este regele, care ştie tot, şi care păstrează pe D. Ion Brătianu în capul armatei!

Se poate afirma că fără purtarea plină de virtuşie a celor 14 coloneli, vinovaţii ar fi urmat să se bucure de nepedepsire.

numele de *colectivitate*. — „*D. I. Brătianu este cea mai înaltă expresiune a ei*,” a zis D. Eug. Stătescu, ministru de Justiție într'o memorabilă ședință a Senatului în 1883. Mai puțin respectuos de cât D. Stătescu, ziarul francez „*Le Figaro*“, a botezat pe primul ministru cu numele de „bandit internațional“.

D. DIM. STURZA, *ministru al instrucțiunii publice și al cultelor*.

Prea plecată slugă a D-lui I. Brătianu el conspiră și lucrăză cu dînsul la resturnarea Domnului Carol de Hohenzollern. Colaborator anonim al *Gazetei de Colonia*, se pôte tot-d'auna recunôște într'însa prin fierea și calomnia ce i curge din pană. Părtaș pe jumătate la lucrarea ce are de titlu „*Spionu prusian*,” viū și insultător atac în contra lui Vodă Carol; autor al broșurei: *Germania, România, și Principele Carol de Hohenzollern*„ publicată în 1875 sub pseudonimul de baron de Hahn, el se înălță într'însa cu tărie împotriva năvălirei elementului german ce amenință România, și în potrive „*delapidărilor camarillei princiare*„ ¹⁾

¹⁾ Țăă părerea D-lui Sturdza când nu este ministru. Reproducem epilogul broșurei sale :

«De ar fi principele Carol de Hohenzollern, zice el, inzestrat

Ajuns ministru, D. Dim. Sturza se închină la tot ce a ars baronul de Hahn; el se arată cea mai umilită, cea mai mlădiósă uneltă a voințelor aceluiași principe, făcut Rege. Și de întrec cheltuelile guvernului D-lui I. Brătianu, într'o periódă de 10 ani, cu aprópe *un miliard*, cheltuelile țerei în timpul celor 10 ani de mai nainte, ¹⁾ D. Dim. Sturza n'are de loc de ce să se plângă; el ține un portofoliu și face parte, de și ministru, din societățile financiare

«cu un serios simțimint de dreptate și de datorie; de ar fi disprețuit nelegalitatea și răutatea; de și'ar fi ținut urechile mai deschise către tot ce este conștiincios, serios, moral și cinstit, și mai închise către lingușitori; de nu ar fi depărtat de lângă el toate cele mai mari capacități ale țerei, ca să se înconjóre numai de o *camariilă* nevrednică, de ar fi întrunit în toate afacerile statului considerația cu cumpătarea, de 'i-ar fi trecut în sfișit prin minte că e mai frumos să lucreze la înălțarea unui popor de cât să se oboséscă ca să-i ruineze viitorul în folosul unui interes străin,—fie chiar german,—România ar fi cu totul alta de cât este.

«Principele Carol este vinovat de starea de față pentru că nu trebuia să se înconjóre de elementele cele mai hulite ale țerei. «Nu numai că n'a făcut nimica spre a porunci răului să se opréscă și spre a institui binele; dar el a provocat de sigur starea de *cazi cea mai rea și cea mai de desnădăduit*.

«Așa dar Românii n'au găsit în Principele Carol de Hohenzollern pe omul ce căuta. Imprejurările de altă dată au ajuns și mai rele.»

¹⁾ Cheltuelile de la 1866 la 1876 au fost de 868,108,406 lei noi; cele de la 1876 la 1886 de 1,608,704,789 lei noi; deosebire în mai mult pentru a doua periódă, 740,596,383. Mărire mijlocie pe an: 74 de milioane.

din țară care aduc mai mult folos. Ruinat, sunt acum zece ani, bogat astăzi, D. Dim. Sturza găsește că totul este bun pentru cine știe să se folosască.

Pus în capul ministeriului afacerilor străine, el cere Austro-Ungariei în trei rânduri deosebite ¹⁾ scuzele cele mai înjosite, numai și numai fiind-că este neștiutor de afaceri; el umilește țara prin îngenuchieri fără sémăn. Președinte ad interim al consiliului de ministri, el arată națiunei,—când cu chinurile făptuite asupra țăranilor de la Bordeni, — lipsa de habar cu care miniștrii Maiestății Sale spun tocmai cea ce este contrariul realității; prins pe fapt, când tăgăduia adevărul, de către ancheta presei române, el este silit să desmință azi, în acelaș ziar, cea ce-l pusese să zică în ajun, și să mărturisască că în adevăr fusese chinuiți țăranii de la Bordeni ²⁾.

Inmlădierea acestui ministru în fața celor puternici a trecut în poveste; nimului, mai

¹⁾ În urma a câtor-va cuvinte din discursul tronului din 1881, cuvinte care ațitaseră pornirea lesne spre mânia a Austro-Ungariei; în urma cuvintelor rostite de D. Grădiștenu într'o închinare la Iași, când cu inaugurarea statuei lui Ștefan-cel-mare; în urma afacerii de la Ițcani.

²⁾ Averele este foarte slăvită sub acest regim *liberal-național*. Ar trebui volume ca să se pótă spune tóte grozăviile făptuite.

bine de cât lui, nu i sè potriveşte această deviză :
„Mă plec, nu sunt sdrobit.“

De la ministrul Instrucţiunei publice şi al Cultelor, care aduce turburări în învăţământ, lasă în voia stricăciunei vremei ce trece, bisericile nóstre ce se crapă, şi, ascultînd de lozincă, ne-a înjosit cultul şi clerul, — să trecem la logofătul dreptăţii al Regelui Carol de Hohenzollern.

D. EUG. STĂTESCU, *ministru de justiție.*

Iată în ce termeni ministrul justiției răspundea, la $4/16$ iulie, manifestaţiunilor pacinice şi legale ale opoziției :

„Toți cetățenii din România au dreptul să vorbescă, să scrie, să aprobe sau să desaprobe actele guvernului ; dar spuneți-mi cum putem noi să ne purtăm față cu o minoritate turburătoare, de nu o vom pune la locul ei, *de nu o vom declara afară din lege, și de nu ne vom purta față cu ea în consecință ?*“

Și la $4/16$ decembrie trecut, credincios principiilor sale *naționale-liberale*, D. ministru Stătescu arunca de la tribună, opoziției și reprezentanților presei care făceau pe Rege răspunzător de nepedepsirea asigurată miniștrilor Corónei, această amenințare plină de făgăduinți :

„De urmăză ei să păstreze acéstă atitudine agresivă, *vor da într'o zi Corónei dreptul să nu mai respecte libertatea*“.

Și D. ministru de justiție mai este încă la postul său.

Ar fi de prisos se mai însemnăm aci tóte scandalurile ce s'aũ petrecut în procesele judecate în timpul ministerului D-lui Stătescu; să ne mulțumim să reamintim că în trei procese revoltătóre, intentate în numele guvernului, unor cetățeni vinovați numai că făceau parte din opoziție și că se apėraseră în contra bătăușilor regimului, Curțile cu jurați din București, din Craiova și din Brăila aũ pedepsit pe acest guvern, dându-ı lecțiunea cea mai amară, declarënd nevinovați pe nenorociții aruncați în închisóre, și chinuiți timp de luni întregi. Onóre acestor Curți!

Românii știũ astă-zı, că sub ministrul de justiție D. Stătescu care a mărturisit că „și arată câte-odată judecătorilor interesul ce simte de acusații pe care 'ı găsește vrednici de simpatia sa ¹⁾“ și care se arată că pri-mește „restabilirea închisorei preventive în

¹⁾ Sedința Camerei din 1/11 decembre 1887.

materie de presă ¹⁾“ dreptul de legitimă apărare este o crimă.

D. RADU MIHAI, *ministru de interne*. D. Radu Mihai, ieri prefect de poliție, nu stingherește cabinetul Maiestăței Sale. Judecați :

Ca prefect de poliție el a jucat un rol însemnat în alegerile de la 1883 și 1884 ; lui i se datorește țepăna organizație, în totă țara, a cetelor de bătauși cu 5 lei noi pe zi, — în fapt cu 3 de credem depunerile martorului Costache Teodorescu înaintea Curții cu Jurații din Brăila ²⁾. Nimeni n'a uitat în România nici ațâțările, nici cruzimile făcute de aceste

¹⁾ Sedința Camerei din ⁹/₂₀ decembre 1887.

²⁾ În luna maiu 1887 se întâmplară turburări la Galați cu prilejul alegerilor comunale ; fuseseră ațitate de capii partidului guvernamental : guvernul voi se face răspunzător de ele pe membrii opoziției care fură traduși înaintea Curței cu jurați din Brăila. În decursul desbaterilor a fost probat că administrația recrutase bătauși ca să bată pe membrii opoziției. Iată în această privință depunerea unui membru.

Martorul Costache Teodorescu, știe că fie-care comisar avea câte o cétă de bătauși. Spune numele lor : Gănescu, Brăiloiu, și D. comandant. Vézând cum e gonită lumea martorul, a fugit și n'a votat. Zice că Alecu Țiru și Vlaicu au fost bătuți în fața armatei. Comisarii se înțeleseseră cu ómenii.

— *D. Grădiștenu.* — La ce se invoiseră ómenii ?

— *Martorul.* — Să bată.

— *D. Grădiștenu.* — Ce li se dádea ?

— *Martorul.* — Li se fágăduise cincí franci dar nu li se de-dea de cât tref.

cete în capitală chiar, când cu întrunirea de la sala Bosel la 28 aprilie 1884 și de la sala Orfeu la 1 iulie următor: nici atacarea ziua namiaza mare, la 5 Septembre 1886, a biurourilor ziarelor *l'Indépendance roumaine*, *Epoca* și *România*, lovire pregătită de D-nii I. Brătianu, atunci ministru de interne, Radu Mihaï care trecuse la lucrările publice și Moruzi, prefect de poliție.

Astă-zî, D. Radu Mihaï este ministru de interne. Chiar acuma a cutreerat România și după arătările capului său și după prea cunoscutul mod de a lucra al D-séle, a pregătit alegerile de mâine, aceste alegeri a căror libertate Regele a zis că *o garantéază personal!* — Până atuncea, foile neatîrnate înscriu pe fie-ce zi, noui fapte de sălbătăcie din partea agenților poliției, asupra membrilor opoziției; ele dau chiar numele și adresa nefericiților răniți, sau uciși și numirile agenților provocatori ¹⁾.

¹⁾ DD. Boeru și Dulica din opoziție, au fost doborîți în București marți, 29 decembre, cu o zi înainte ca Regele să dea D-lui C. Grădiștenu asigurarea că alegerile vor fi libere. — D. Boeru a murit la 30 decembre în urma lovirilor priimate; D. Dulica este greu bolnav. Iată în această privință noutățile date de *Epoca*:

«Alaltă-eri marți, cetățenii C. G. Boeru și S. Dulica, alegători

Ciudată pregătire pentru alegeri libere!

Totuși isprăvile generalului,—pentru această zelosă slugă a regimului nu s'au sfiit să dea legei un chițibuș nou, dându'i lui acest grad,— isprăvile lui zic, nu s'ar opri pe o așa de frumoasă cale, de am crede protestărilor lui, când se atacă dinaintea'i tâlharii său încă acuzările al căror obiect este el, și în *potriva cărora nu protesteză.*

La $2/_{14}$ Decembre, în corpul legiutor, D. Voinov, fost ministru al D-lui Brătianu, acelaș care în 1883, la Senat striga; „Ministrii fură! Prefecții fură! tótă lumea fură!”, declara Camerei că „*tótă lumea fură în administrație,*” și adăoga; „*Când ved pe niște indivizi care, acum 10 ani, n'aveau cisme în picióre, bucurându-se astă-zii de zecini de mi de franci venit, zic: voi nu sunteți*

din Verde, au fost crunt bătuți în cărciuma lui Mihăița de către bătaușii poliției, Șerban Năstase și Ionița Sămniceanu.

Boeru a și murit în urma loviturilor ce a primit; iar Dulica este greu bolnav. Cărciumarul a declarat că bătaușii s'au năpustit asupra lui Boeru și Dulica îndată ce'i au văzut, fără să fi fost așțați de aceștia și-i au lovit cu ciomege.

Cetățenul ucis fusese față la întrunirea opoziției din Duminica trecută.

Bătaușii au fost arestați și afacerea este trimisă înaintea judecătorului de instrucțiune.

Dreptate însă suntem încredințați că nu se va face.»

de cât niște tâlhari.” — La aceste vorbe, D. Radu Mihaï strigă; „De mine vrei să vorbești?!“ — In aceeași ședință, D. Voinov întrebând pe D. Radu Mihaï dacă *il autorisază să citeze numiri?* ministrul se turbură, răspunde că „*nu avea nici o autorisație de dat, că abuzază de tribună,*” și cere închiderea discuției. Inimósă naintea primejdiei obștești, majoritatea D-lui Brătianu votază închiderea, și ministrul părăsește repede Camera.

D. Radu Mihaï a și uitat de sigur această întâmplare; s'a înbogățit; e fericit; e fără nici o grijă.

Dar în urma trecutului fostului prefect de Poliție, în urma grelelor învinuiri îndreptate în contra-î de D. P. Grădișteanu, la întrunirea publică de la 27 decembrie trecut, în urma scrisorii Căpitanului Văcărescu ¹⁾ care întâ-

¹⁾ Iată această scrisoare adresată directorului *Epoci*:

Domnule Redactor,

Ceasornicul de care este vorba în onor. d-v. ziar de la 31 decembre era într'adevăr al meu; adevărul stă ast-fel: Am găsit la D. Radu Mihaï, atunci prefect de poliție, acest ceas ce mi se furase; mi'a fost peste putință să mai pui mâna pe el; am martori pe DD. Dănescu, fost director, acum prefect la Râmnicu-Sărat și Alex. Lahovary actualul inspector..... Știu printr'un prieten, că ceasornicul se

rește ce s'a povestit de furtișagul ceasornicului regăsit la prefectul poliției, D. Radu Mihaï, și trecut prin schimb în mâinile D-lui Kogălniceanu, țara se întrébă cum de nu s'a silit ministrul de Interne să-și părăsescă pe loc funcțiunea, până la rezultatul dat de o anchetă ?

Iată dar falanga guvernamentală care se tăvăleşte, care domnește în România de 12 ani, sub eticheta de liberali naționali !

Iată'i pe acești miniștrii care de la tribuna parlamentară, îndrăsnesc să compare foile opozițiunii cu „fetele descheiate „¹⁾,

afă în acest moment în posesiunea D-lui Kogălniceanu ; acest prieten a fost martor ocular al transacțiunei făcută între D. M. Kogălniceanu și D. Radu Mihaï, transacțiune prin care ceasornicul a fost schimbat pe un chronometru de valoare. Acest târg s'a făcut în camera de serviciu al adiutantului Regesc.

Adevărul fiind acesta, vă rog, D-le Redactor, să bine-voiți să primiți aceste câte-va rînduri și să primiți tot-d'odată încredințarea întregii mele considerațiuni.

Căpitan VĂCĂRESCU

Fiind-că a scris acésta scrisóre, căpitanul Văcărescu a fost pus la arest, dar ceasornicul nu i s'a înapoiat !

¹⁾ Ședința din 30 Noembrie 1887. Discursul d-lui E. Stătescu, ministru de justiție.

Care, gustând în crimă o pace liniștită,
Știu să-și facă-o frunte ce nu rosește 'n veci.

Iată'i pe consilierii Corónei, pe ómenii cu care
Puterile străine trebuie să trateze, pe ómenii
cărora Regele încredințază viitórele alegeri.

„Vor fi libere“ zice Regele. Țara răspunde:
„Nu, Sire, ele nu vor fi libere, fiind-că Maies-
tatea Vóstră n'a încuviințat să înlocuiască
printr'un minister neutru ministerul nefast al
cărui trecut ne este destulă chiezășie despre
viitor; ele nu vor fi libere, precum nu au fost
în 1879, în 1883, și în 1884.“ În 1883, cu
tóte siluirile comise, cu tot sângele vărsat, cu
tóte protestările țerei, Regele n'a voit să creză
decât în ministerul său,—*tot cel de astă-zi*,—
și cuvintele eșite din gura'i la deschiderea
sesiunii Camerilor aũ fost o sancțiune pentru
opera guvernamentală: „Urându-vă buna so-
„sire, a zis Maiestatea Sa, trebuie mai întei de
„tóte se mulțumesc țerei pentru ordinea și li-
„niștea ce aũ domnit pretutindenĩ, în timpul
„periódei electorale.“ Oare Regele are astă-zi
mai puțină încredere în acest minister, de cât
în 1883? Nu, de óre-ce cu tóte „procesele
scandalóse și asasinatelor“ mărturisite *de
atunci încóce* de președintele Consiliului, Ma-

iestatea. Să îl ține, de óre-ce nu vrea să nu póte să se desfacă de dânsul.

La ce să mai stăruim? Reiese învederat că libertatea alegerilor este o momélă cu un astfel de cabinet și că legarea platonícă a Corónei nu va putea aduce nicí o piedică d-luí I. Brătianú. Ceia ce era lucru de căpetenie pentru președintele Consiliului era ca opoziția să mérgă la urne, pentru ca, a doua-zi de alegeri, al căror rezultat, afară de câte-va surprinderi, nu este îndoelnic, să pótă afirma el că alegerile aú fost libere. Dar nu se mai póte amăgi țara, și nu se mai póte înșela Europa. Ea veghiază: „A face alegerile în România cu cabinetul „Brătianu, este a arunca țara în răsboiú civil“ a zis *Times*. „De ține D. Brătianu urnele, a zis marele organ *Le Soleil*, suntem fixați, se va vota în întuneric.“—Iată adevêrul.

Aceste câte-va pagini de istorie nu vor mulțumi pe tótă lumea, o știú; dar ele vor fi o mulțumire dată ómenilor cinstiți. După ce le-am scris ca o datorie către țara mea, de așú avea o dorință de exprimat, așú dori ca ele să sune clopotul de jale al unui regim care a dat jaf

țării, și care n'are grijă nici de tradițiunile, nici de mărirea, nici de credințele ei, nici de cinstea neamului românesc.

A ZECEA SCRISÓRE

DESPRE DOMNIA LUÍ VODĂ BIBESCU

RĚSPUNS LA CALOMNIE

București, 12 februarie 1888.

Ca răspuns la scrisoarea mea din 24 ianuarie, care arată starea României în 'năuntru și în afară, fôia ministerului afacerilor streine,— redactată de streini, în limbă streină, cu cheltuiala contribuabilului român, — a răspuns prin calomniî desgropate dintr'un pamflet, și adresate memoriei lui Vodă Bibescu.

În Domnia tatălui meu,— chiar dacă Vodă a căzut în greșeli,—este atât de bine întipărit patriotismul cel mai curat, în cât, în cugetul ómenilor de bine, de mult s'a sfîrșit cu calomnia.

Ziarele timpului, socotelile, actele justificative, lucrările acelei adunări întocmite din ómeni luminați, muncitori gata să ajute pe Domnul lor, și să se opintescă în contra încălcărilor vecinilor lor celor mari, étă tot atâtea dovezi de consultat.

Étă ce ne învață istoria.

Cea d'ântăiū faptă din domnirea *celui d'an-*

tăiū domn ales pe viață de către Națiune,— domnire care a deschis țării o eră nouă,— a prințului urcat pe tron de un popor ce era recunoscător lui Bibescu de serviciile ce-î făcuse până atunci ca ministru, această faptă d'ântêiū fu *desfintarea robii*. Prin legile din 22 martie 1843 și din 13 februarie 1847, Vodă Bibescu dete libertatea robilor Statului și celor mănăstirești :

„*Prin legiuirea din anul 1843 martie 22, toți dajnici de sub administrația Vorniciei Temnițelor (țiganiū Statului) s'aū trecut sub d'a-dreptul administrației a cărmuitorilor de județe, cu care această măsură s'aū desrobit puindu-se în rāndul birnicilor romāni.*“

Asemenea s'aū desrobit și țiganiū mōnăstirescī prin legiuirea din 13 februarie 1847, care în articolul ei 1^a coprinde cele următoare :

„*Se slobod din robie toți țiganiū sfāntei Mitropolii, ai Episcopoiilor și ai tuturilor mănăstirilor și metoșelor de obște, cum și ai orī cărui alt aședēmēt publicū fără deosebire, câte se află în coprinsul țării Romānesci.*“

Aceștia ca și țiganiū Statului supuși la aceiași rānduială, vor fi slobozī și volnici

a se însoți cu Români, parte bărbătească și femeiască ¹⁾“.

Pentru a deslega această grea cestiune, — o mulțime de averi neavînd altă temelie de cât proprietatea robilor. — fără a înfunda visteria în mari încurcături, și societatea în primejdiile ce o amenință când o clasă întregă de ómenî este de o dată scósă din starea sea de mai 'nainte, el începu printr'o aplicare largă a desrobirei, sigur că-și va ajunge scopul, printr'o înțelptă propășire, într'un decurs de timp de vr'o opt-spre-zece, două-zeci de ani, fără sgu- duire, ținînd sémă de tóte interesele și fără a îngreua finanțele. „*In puținî ani, zicea Vodă către adunerea obștăscă, pămîntul românesc nu va mai hrăni de cât ómenî liberi.*“

În 1847, un foc prefăcu în cenușă trei sfer- turî din capitală, împreună cu partea cea mai bogată a orașului. Șezînd necurmat călare în timp de opt-spre-zece ceasuri, domnul nu des- călică de cât pentru ca să dea aurul cu pum- nul, și la milionul ce fu împărțit între cei mai nenorociți, Vodă adaogă din neînsemnata

¹⁾ Vodă Stirbet, fratele lui Vodă Bibescu, săvîrși opera începută prin legile din 22 noembrie 1850 și 8 februarie 1886. Vezi Re- gulamentul organic. Vezi Brăiloiu p. 22 și 222.

sea avere suma de 200,000 de lei vechi (74,000 de lei noi). Eată la ce slujea domnilor noștri români o listă civilă care nu se urca de cât la 1,600,000 lei vechi (529,500 lei noi). Se pôte cu folos citi povestirea ce ne face Anton Pann, unul din poeții cei mai populari ai timpului, despre focul îngrozitor din Paștele de la 1847 ¹⁾.

¹⁾ Eată cum sîrșește Anton Pann, după ce a făcut o îngrozitoare zugrăvire a focului din Bucuresci:

.....
 Prințul călare cruciș tot locul
 Intr'o suflare înconjura,
 Aci dă planuri să stingă focul,
 Apoi îndată într'alt loc era.

Și prin comanda cea înțeleptă,
 Ce o da prințul către Pompieri,
 Feriră stînga și partea dréptă
 D'acele flăcări cu mare puteri.

Acéstă jertfă, acéstă jale
 Privind'o prințul c'ochi umiliți,
 O sumă mare din ale sale
 Slobode pentru nenorociți.

Ș'așea să 'ndemná întréga lume
 Cu îndurare a se porni
 Și ajutóre din țară sume,
 Și din părți alte mit a veni.

Dar nu putea place dușmanilor lui Vodă Bibescu să-î vadă numele trecând la posteritate, înconjurat de o aureolă de glorie. Ei plătiră pentru ca minciuna și calomnia să preschimbe actele domniei sale cele mai de laudat. Vodă povestește însu-și, într'o scrisore trimisă unui prieten,— scrisore în care sunt întipărite întristarea și desgustul,— cum, după abdicare, i căzu sub ochi una din acele murdării revărsate de un condeiu plătit :

Scrisore către D. de C*.*

Paris, 14 octombrie 1855.

„Tocmai acum, scumpul meu prieten, ți-am priimit scrisorea, care-mi tocmai sosește la vreme. Sim

Deci ca un tată pornește, 'nparte
La sărăcimea ce suspina,
Și la streinul a făcut parte,
Ca și pe fiul a'l imbuna.

Si cu acéstă milostivire
Din mit de fețe lacrămi a șters,
A căror rugă de mulțumire
Ca o tămâe în cer a mers.

Trăiască prințul Iorgu Bibescu !
Mit de familii din guri rostea,
Trimiță'I viața de sus cerescu,
Pe tronul țeri mulți ani să stea !

.....

team nevoia să vorbesc cu un intim, și, neavând vr'unul la îndemână, îmi vorbeam mie însu-mi. Mă întrebam dacă printre toate aceste povestiri, fapte și judecări pe care ni le predă din veac în veac istoria, ca să slujescă drept învățatură nămurilor viitoare, era ceva adevărat, în afară de un mic număr de fapte principale, mărite și ele sau micșorate după starea sufletescă, prejudecățile și patimele acelor-a care le istorisesc. Mă 'ntrebam de a ființat vr'o dată un monstru ca Nerone, un Tiberiu care să 'ntrunescă într'un grad așa de mare ipocrizia cu cruzimea, un Mare-Aureliu, înzestrat cu toate virtuțile cu care ne place să-l împodobim, sau de sunt ei numai niște portrete, isvorite din fantezie, zugrăvite, unul frumos, ceî-l'alți în genul urât, după firea talentului său după caprițiul pictorului.

Nu te grăbi, te rog, să mă învinovățești c'aș fi paradoxal, și ascultă-mă cu răbdare până la capăt.

Azi de diminéță, treceam pe bulevarde. Atras prin așezătura din galantarul unui librar, vîd pe una din cărțile lui titlul acesta: *Principatele dunărene*. Cu toate că mă lăsasem și altă dată să fiu prins de asemenea momelă, și, necăpătînd de cât un adînc desgust, jurasem că nu mă mai vor prinde, mă lăsai însă în voia unei mișcări instinctive, și luai cartea.

Pontif al lui Baal, ertă-mi slăbiciunea ¹⁾.

Deschid. Daū de focul care, în 1847, mistui o parte a Bucureștilor.

¹⁾ Vers din Athalia lui Racine.

Iată însă cam cum era povestită această nenorocire.

Cerul, învrăjbit prin crimele mele, ar fi vrut prin această catastrofă, să-și arate mânia ; departe însă de a fi mișcat, și de a mă pocăi, aș fi urinat firul nelegiuirilor mele. Un sfânt stariț a cărui mănăstire perise în mijlocul flacărilor, împreună cu actele moșiilor de care i consta averea, mi s'ar fi înfățișat a doua zi, tremurând pentru averea Domnului, și adresându-se la dreptatea mea, ca să dobândescă să-î înlocuesc documentele arse printr'un hrisov domnesc. Eă însă, de o sută de ori mai nemilos — de cât Atrid în fața preotului lui Apollon, aș fi respins cu cruzime ruga omului sânt, și nu m'aș fi lăsat să fiu înduioșat de cât după ce aș fi hrăpit slăbiciunei lui, ca bacșiș, o moșie mare și frumoasă, din ale mănăstirei, moșie de care tot urmez să mă bucur, înfruntând ast-fel morala pământescă și cea dumnezească.

Câte-va linii mai sus sunt învinovătit c'aș fi sărit de o dată peste capetele ilustrațiunilor și a marelor capacități, la a căror slăvire pare autorul să se fi consacrat, și că dintr'o săritură am ajuns din *staul* pe treptele tronului. Prostul ! nu înțelege câtă tărie și câtă mărime ar învedera o asemenea săritură, de ar fi lucru adevărat ! Și toate cele-l'alte sunt pe acelaș calapod. Iată istoria.

Iată acum umilitul adevăr :

S'a 'ntâmplat în adevăr, la începutul anului 1847, un foc care a preschimbat în cenușă partea cea mai poporată a capitalei. Departe însă de a fi

plesnit atunci prin capul cui-va, afară numai de nu se bucura de întregimea minții, să mă învinu-
escă de această nenorocire, toți mi se închinau mie
a doua zi, dându-mi numirile de mântuitor al
orașului și de a doua providență, expresiuni exa-
gerate, o mărturisesc, și care se dau cu dărnicie
și înlesnire celor ce au puterea în depozit. Dar e
adevărat că am stat călare, fără odihnă nici hrană,
în tot timpul celor opt-spre-zece ore ce a ținut
focul, ducîndu-mă ori unde se iveră cu mai multă
tărie, și îmbărbătînd pe toți prin prezința mea,
cea ce concurse puternic să poprim ca tot orașul
să nu fie prada flăcărilor. A doua zi, m'am întors
unul din cei d'ântêii prin locurile acele de jale,
și împărții aurul cu pumnul. Câte-va ceasuri mai
târziu, o comisiune era numită ca să vază la
cât se suiau perderile, și să 'mpartă, între victimele
cele mai căzute în nenorocire și cele mai sărace,
suma de 3 milioane de lei vechi (1 milion de lei
noi) și suma de 200,000 lei vechi luați din mo-
desta mea casă.

Cu părere de rău n'am putut da mai mult, căci
nu păstram nici o dată nimic, fie-care nenorocire
avînd mai mult sau mai puțin drept la banii mei.

Starițul mănăstirii Sf. Gheorghie mi se înfățișă
a treia zi, ca să mă roge să 'nlocuesc prin ceva, ti-
tlurile de proprietate care e adevărat că arseseră cu
mănăstirea. Dar legea ce-i pusei, ca să mă 'nvoesc,
fu că va începe pe loc să-'și reclădescă biserica
după planul ce 'i voi trimite; căci starețul era
unul din acei egumeni greci care lăsa să cază în

ruină mănăstirile încredințate supraveghierii lor, ca să-și însușescă întregimea veniturilor. Nu adăogaî la această condițiune de cât făgăduela că voi contribui cu banii mei la înălțarea și înfrumusețarea altarului.

Iată ce *bacsiș* am priimit.

Aveam, sau nu, dreptate să 'nvinuesc istoria că îmbracă adevărul tiptil după capriciul său patimile ei momentane ?

Dar asta, în veî zice, nu e istorie ; e o nelegiuire de a-i da acest nume; e un pamflet, și chiar din cele mai uricîose. O recunosc. De câte ori însă istoricul n'a fost ôre, fără chiar să o bănuescă, să-și adune materiile în acest loc puturos, și să consfințescă prin autoritatea numelui și talentului său calomniile cele mai infame ?

Maî ascultă încă. Sunt patru sau cinci luni, deschizînd un ziar, vîd un lung articol ce era subsemnat de unul din scriitorii ceî maî însemnați, pentru care, în afară de stima ce se datorește meritului său cel mare, am eu o slăbiciune isvorită din amintiri de școlă. Dar ce citesc de rîndul ăsta ? O analiză, fôrte serios făcută, a unui-a din acele rușinoase pamflete, grosolană țesătară minciuni uricîose, și îngrozitor amestec de citațiuni fără șir care ar fi cătat să nu amăgescă un ochiî iscusit, și maî puțin să aducă laudă autorului. Și de țî-aș spune cine este acest pretins autor ? Dar subiectul de convorbire n'ar fi plăcut nici pentru D-ta, nici pentru mine. Să vorbim decî nițel de D-ta și de proiectele D tale.....“

În același an, Vodă Bibescu, văzând neajunsurile și primejdia ce ar fi fost pentru România să își destărească copiii pentru a-i trimite să caute în străinătate o educațiune pe care nu o puteau dobândi în țara lor, forma planul să „transplante în București tot ce tinerimea mergea să caute la Paris“, cum zice chiar Vodă însuși într'o însemnată scrisoare, adresată unuia din prietenii săi din Paris. Un liceu organizat în condițiunile liceelor franceze, cu profesori eminenti veniți din Franța și datoriti bune-voinței Regelui Ludovic-Filip, fu creat în București. După 10 ani el era să dea profesori români, în stare d'a predă cu folos cursurile de științe și de litere. Acest timp de 10 ani se credea neapărat pentru dobândirea cărților trebuincioase în limba țerei. De o cam dată el era să ridice nivelul studiilor în scólele secundare.

„Să lăsăm pe cei răi“, scria Prințul, „să și tocască limba pe pilă; nu va trece mult și numele meu va fi bine cuvîntat de părinții și de mumele de familie, și într'o zi această reformă, a cărei întindere nu se pricepe, va

„fi titlul cel mai frumos la recunoștința Patriei mele.“¹⁾

Sub acest regim de „agiotagiū“ (după cum zice Elias Regnault) finanțele care erau, la urcarea pe tron a prințului Bibescu, într'o stare de plîns, presintaū chiar de la 1847, adică după patru ani de domnie, acéști situație ne mai pomenită, că nu numai nici una

1) Scrisórea către D...., profesor la colegiul
Louis-le-Grand.

București, 14 mai 1847.

Scumpul meū tovarăș,

Scolile mele im pricinuesc grijă și necaz. Iată peste puțin două-zeci și cinci de ani, de când funcționéză ele, slujindu-se de limba românescă ca element principal, fără să fi dat vr'un rod precum nici că vor da, cât va urma învățămîntul superior să se târésă în uritul fâgaș în care a fost aruncat printr'o urmare a unui-a din acele excese ce aduc reacțiunile.

Pe când țara era guvernată de Grecii din Fanar, limba elenă era baza educațiunii noastre, spre dauna prea mare, e adevărat, a limbei naționale care era de tot părăsită. Când furăm scăpați de acei guvernori streini, ura noastră în contra lor se resfrânse asupra limbei lui Omer, care fu gonită din școlile noastre, și căzurăm în cusurul opus, adică nu mai vrurăm în școli de cât limba românescă. Înțelege însă bine cât de puțin o limbă atât de săracă încă, care n'are nici literatura sea, nici traduceri de nici un fel, este proprie să fie un instru-

din casele publice nu se afla în deficit, dar că cele mai multe chiar dintre dênsele posedau un excedent, adesea orî considerabil. Socotelile supuse controlului adunărei, administrațiunea, recunoștința exprimată de dênsa principelui prin adresa din 12 decembre 1846 și cea din 4 februarie 1848, sunt tot atâtea probe.

In domeniul justiției .din 18,000 de afaceri

ment de luminare, înainte de a se fi însă-și luminat frecându-se cu limbile popórelor învățate, și de a le fi împrumutat cu încetul avuțiile prin care strălucesc ele. De aci vine că toți tinerii ai căror părinți se bucură de oare care stare, se destăresc pentru a merge aiurea, dar mai ales pe la voi, să caute o instrucțiune pe care n'o găesc aici, și pe care în deobște nu o pot lua nici acolo, în mijlocul aceluï ocean plin de stânci pe care capitala D-vóstră îl oferă acelor ce au nesocotința de a se arunca întrînsul, fără cârmaciù nici busolă, la o vîrstă la care este prea lesne să se dee cineva afund.

Am format dar planul să transplânt aci cea ce mergem să căutăm la voi cu atâtea cheltuele printre atâtea primejdii, și viu să te rog să fii părtaș la acest plan, că să-mi inlesnești îndeplinirea lui în partea cea mai grea.

Nu mă amăgesc despre mărimea greutăților : trebuie să îndeplinim cele patru condițiuni ale lui Lucian! *Και πόνου πολλοῦ, και χρόνου μικροῦ, και δαπάνης οὐ σμίκροῦς, και τυχῆς δεῖσθαι λαμπροῦς.*

Stăruința însă nu-mi va lipsi. Vremea, nădăjduesc că o să mi-o dee Dumnezeu ; orî cum, cei care vor veni după mine își vor face o afacere de conștiință să-mi urmeze opera, o dată ce le voi fi

pendinte la începutul anului 1847, nu mai rămâneaŭ de cât 4000 la începutul anului 1848, mulțumită înțeleptelor dispozițiuni luate de Suveran.

Lui Vodă Bibescu i se datorește rezidirea monastirilor noastre, sub boltele căroră se odihnesc ósele ce ne sunt scumpe; secarea bălților Cismegiului preschimbate în parc,—

deschis calea. Bani am de acum destul pentru a-mi pune mașina în mișcare, și tot d'a una voi găsi pentru nevoile ce se vor ivi mai târziu. Ómenii talentați și geloși, *hic opus, hic labor!* Din fericire asemenea ómeni aveți la D-vóstră mult mai mulți de cât vă cer nevoile, și nu mă îndoesc că voi putea atrage pe acei de care am nevoie, dându-le folóse în destul de mari, pentru ca să se lase să fie ademeniți. Am chiar de gând să rog pe guvernul francez să urmeze a-i privi ca servind în Franța, ca să nu-și pérză drepturile lor universitare, căci n'aș vrea să am de cât ómeni de meserie și practici.

Vroi să încep prin a face în capitala noastră un liceu pus pe acelaș picior ca și cele mai bune colegiuri ale D-vóstre, cu gândul de a înființa mai târziu succursale pe diferite alte puncte. Presupune pentru un moment Louis-le-Grand mutat în București, cu personalul său, cu administrațiunea sea interióră, cu profesorii săi, cu programele sale de studii!

Vezi că :

„Sunt ambițios ; ambițios e de sigur orí ce om.“

Școlarii mei ar eși de aci pentru ca să intre în școli speciale, pe care vroi să le înființez treptat, ast-fel că peste vr'o zece ani, slujbele publice, la

soséua Kisseleff; hambarele cu grâne pentru timpurile de lipsă; fântânele Bucureștilor; șoselele dintre Orșova și skela Cladova, dintre Riul-Vadului, Căineni și Râmnic, dintre Tomoși și Cămpina; podul de peste Olt; lucrările făcute la Ploești, Buzău, Craiova, Slatina, Pitești; în sfîrșit lui se datoresc acele

care azi crede că are drept ori ce om ce cam știe să și iscăléscă numele, să pótă să fie apanajul acelor care vor fi probat în regulă că au cunoștințe în raport cu pretențiunile lor.

Limba românescă va fi în special consacrată studiilor primare și secundare, al căror nivel vroi să-l înalț, și care se vor face în școli particulare; dar ea nu se va 'nfățișea de cât în mod lăturalnic în liceul meu în care va fi înlocuită prin limba franceză, până când vom fi dobândit în cea națională cărțile trebuincioșe, și vom fi format profesori în stare de a se sluji de dînsa cu folos în diferitele cursuri de știință și de istorie.

Iată, scumpul meu tovarăș, planul la care te rog să fii părtaș, slobod fiind să-i faci preschimbările ce vei crede de cuviință, căci vin să-ți propun locul de provizor în liceul meu, de bine voești să-l primești, și să legi ast-fel numele d-tale de operă ce cată să aibă cea mai mare înrîurire asupra regenerării unui popor, pentru care vechiul nostru prieteșug nu-ți pôte însufla de cât interes. Te las stăpên asupra condițiunilor, despre care te vei înțelege cu doctorul C...., pe care-l cunoști, și care în acéstă privință are de la mine depline puteri. Aștept cu nerăbdare și nădejde răspunsul D-tale.

Matri tuæ plurimam salutem.

silinți de a ușura suferințele locuitorilor de la țară, să introducă ordinea și economia în finanțe, să îmbunătățească starea miliției noastre, să nimicescă obiceiurile vițioase, triste rămășițe din vremurile nenorocite; să asigure folose însemnate față cu Curțile suzerane și protectore.

Tratatele încheiate de domn cu Statele cele mari fură una din cele mai grele cestiuni. Cele mai lungi negoțări fură cele cu Austria.

„E lucru foarte firesc, scria Vodă Bibescu în 1846 însărcinatului său de afaceri la Viena, să întâlnim piedici în niște învechite prejudecări. Nu stați însă la îndoială să cred că la urma urmelor aceste prejudecări vor dispărea în fața unor considerațiuni de o ordină mai înaltă de cât cele ce sunt trecute în cea din urmă scrisoare a d-tale. Tot ast-fel nu stați la îndoială să cred că omul eminent care conduce politica austriacă, deprins cum este să vadă lucrurile de sus, și tot ast-fel să le trateze, este în fundul inimii sale foarte drept pentru noi. Este, în adevăr, peste putință să nu simțăm el cu părere de rău că Austria prea mult timp a uitat să lege de sine prin legături de interes cu un popor ce se află „la ușa ei, și a cărui stare bună și civilizare, departe de

a-î putea aduce vr'o supărare, n'ar putea avea de cât urmări tot atât de folositoare pentru două țări care sunt lipite una de alta, și pe care atârnă de la cea mai tare să le apropie și mai mult încă, prin măsurii pline de dreptate. Și tocmai această mai intimă apropiere vin să o propun Alteței Sale.“

„La aceste prințul de Metternich răspunse :

„Recunosc cât de luminată este administrațiunea prințului Bibescu; recunosc că țara lui merge într'adevăr pe calea propășirii, și, în principiu, îmi par juste considerațiunile lui privitoare la raporturile dintre țările noastre amîndouă. Dar nu tótă lumea de aci vede lucrul ca și mine, și este de păstrat cumpătarea, nu numai față cu vechi prejudecări, pe care nu le putem silui fără să ni se întîmple neajunsuri, ci încă față cu interese locale, pe care am avea aerul să le jertfim în mod gratuit, și prin slăbiciune, de le-am delăsa apărarea fără a fi pregătit spiritele la acesta. Invit dar pe prinț să mai aibă încă răbdare, și nădăjduesc că vom sfîrși prin a ne înțelege.“

„Câte va luni dup'acea, agentul Austriei, D. Timoni, priimea ordinul să se înțelégă de-a dreptul cu prințul, ca să reguleze tóte punc-

turile puse în desbatere, și să așeze pe temelii mai largi relațiunile dintre cele două țări. Întîmplările de la 1848, ce sosiră puțin în urmă făcură ca aceste instrucțiuni să n'ajungă la capăt.

„Dar Austria făcuse chiar de atunci o concesiune de căpetenie. În tratatele de comerț cu Pórta, priimind dreptul de vamă de 5 la sută pentru tóte provinciile Impărăției otomane, pusese un articol prin care, pe hotarul moldo-român, dreptul să nu fie de cât de 3 la sută. Prințul Bibescu câștigă ca el să fie urcat la 5. Aceiași cifră fu adoptată pentru comerțul de importățiune și de exportățiune cu Turcia, pe când pân'atunci mărfurile exportate din principate era lăsate în voia arbitrară a vameșilor turcești. Pórta asemui chiar cele două provincii cu Statele cele mai favorisate prin tratatele sale. Rusia subscrise și dînsa condițiuni priincióse. 1)“

Tot prințului Bibescu se datorește că se făcu „primul pas către unirea Principatelor prin nimicirea liniei vamale ce le despărțea și prin apropierea intereselor materiale. 2)“

1) *Câte-va cuvinte despre Valahia*, Paris, 1856.

2) *Răspuns al Obșteței Adunări la mesagiul Domnului*, din Decembrie 1846.

Tot el puse să se începă, în 1844, splaiul Brăilei, care, chiar din 1846, oferi comerciului folose pe care el le cerea cu stăruință de mult.

Tot el puse să fie ridicate la Giurgiū zăgazuri puternice menite să ocrotască orașul de revărsări și de ruine.

Răspunsul la Mesagiul din 12 decembrie 1846, se isprăvea ast-fel :

„Intorcând privirea asupra stării celii din lăuntru, adunarea se socotește datóre a mărturisi, Prea înălțate Dómne, că întru adevăr nici o dată nu s'a aflat mai fericită de cât acum, căci pe lângă îndestularea, siguranța și obstășca liniște, se vede pretutindinea cea mai vie mișcare spre un viitor mai bun.

„Nu putea fi într'alt chip, în urma osteneșilor ce ați jerfit Înălțimea Vóstră pentru ușurarea adusă la starea locuitorilor țaranî, pentru **buna orânduială și economie în finanța nóstră** pentru însemnatele înaintări ce s'aú făcut în miliție, pre cât greutatea prefacerii relelor nărviri aú putut să vie întru ajutoru Înălțimei Vóstre. . . .

„Adunarea privind și la lucrările ce ați întreprins pe tótă întinderea Principatului, s'a încredințat cu desăvêșire că, ele fiind

fórtre grele chiar pentru statele cele mai bogate, urma neapărat să întâmpine aici greutateăți; trebuia . . . o dragoste înfocată pentru binele obștii . . . și o voință statornică de a supune orî-ce împiedicare . . . Niște asemenea binefăcătoare lucrări pregătind un viitor fericit patriei nóstre, vor nemuri prin urmare și Oblăduirea Înălțimei Vóstre.

„Era vreme a se ridica în sfîrșit și Mănăstirile nóstre din jalnica lor stare (prin grija creștinéscă a Înălțimei Vóstre). Se vede că cerésca Provedință, prețuind frumósele cugete ce vë impodobesc, a fost păstrat pentru Înălțimea Vóstră săvîrșirea acestei mărețe fapte plăcută și lui Dumneđeș și omenirei. Priimiți dar, pe lângă recunoștința Adunării, și o lacrămă de bucurie din partea prețiosului depozit ce zace sub ruinatele lor bolți.

„Niște asemenea fapte și urmări, care sunt în priveliștea obștii, nu póte decât să arate deșarte tóte născocirile ce patima a putut sgândari, spre întunecarea adevérului, și să facă ca obștésca adunare să se socotéscă norocită de a putea să unéscă și ale sale bine cuvêntări cu acelea ce după dreptate ați cules în preumblarea ce ați făcut prin județe; și recunoscênd curățenia cugetului ce a pre-

zidat la tóte mișcările Înălțimei Vóstre, să conlucreze din adîncul inimii spre înlesnirea pová-
rósei sarcinî ce purtați cu atáta dragoste și
rîvnă. . . .

Și răspunsul Obșteștei. Adunări la Mesagiul
prințului Bibescu, cu data de 4 februarie
1848,—adică patru luni înainte de abdicarea
lui Vodă,— tálmacea prin aceste cuvinte re-
cunoștința țării :

„ Ne socotim fericiți, Prea Înălțate
Dómnne, pentru încredințarea ce ne dați că
lucrările trecutei nóstre sesiî aũ răspuns la
dorințele M. V., încoronând ale nóstre silinți.

„Intr'adevăr, Prea Înălțate Dómnne, *slobozi-
rea robilor mánăstirești, reformarea învă-
țătúrei publice, însemnătórea împuținare a
No. judecăților, îmbunătățirea sórtei cleru-
lui celui mic...., ridicarea stavilei ce oprea
sloboda comunicație între ambele Princi-
paturî înclinate atát de tare între dênsele,*
sunt din acele fapte ce-și daũ numele epocei
în care s'aũ săvîrșit, și nu pot fi privite de cât
ca rodul acelor înalte inspirații ce provedința
insuflă aleșilor săi, și la a căroră înfățișare ne
socotim și noi fórté norociți de a fi fost pártași.

„Cu asemenea adâncă mulțumire a privit
Adunarea, Prea Înălțate Dómnne, însemnatul

rezultat ce ne făgăduiesc lucrările întreprinse pentru regulata sistemă a exploatații ocnelor noastre; care tot de o dată vor împreuna și neprețuita ispravă a iubirei de omenire, prin îndulcirea sorței aceloră pe care societatea este silită a-i sequestra din sînul său.

„O mare catastrofă a bîntuit Capitala noastră, umplînd de jale inimile tuturilor Românilor; cu cât însă nenorocirea a fost mai grozavă, cu atât Înălțimea Vóstră v'ați arătat părinte milostiv și compătitor, micșorînd rēul prin mîngăierea ce în tot chipul ați revărsat în sufletele celor bîntuiți. Dar și iubirea obștii către persóna M. V. este fótore mare, precum și a ei recunoștință.

„Ajutóarele date la acéstă împrejurare din case publice, fiind cu lacrămî de mulțumire priimate de tótă țara, obștésca adunare nu póte decăt a fi pârtașă aceluî sentiment.

„Compătimirea ce aũ arătat și cu acest prilej Inaltele Curți Suzerană și protectriță, de a contribui cu un chip atît de generos la ușurarea unor chinuri atît de pătrunzátore, nu putea de cāt a mișca în inimile Românilor cea mai vie recunoștință. Frumósă priveliște ce ne înfățișeză puțina parte a orașului, care a apucat a eși din ale ei ruine, prevestește

ceea ce are a fi peste puțin Capitala noastră; săvârșindu-se după planul întocmit prin a M. V. îngrijire și înțelepciune.

„Este adevărat prilej de fală pentru noi purtarea neguțătorilor noștri, cari *prin a lor activitate și cinste, aū scăpat nevătămat creditul obștesc dintr'acea îndoită și de o potrivă primejdiósă criză.*

„Cu nu mai puțină recunoștință a privit adunarea *buna stare a finanții noastre, după îndeplinirea atâtor trebuințe.*

„Falnicul *pod pe Olt, fântânele din Capitală,* deschiderea prin râpele Carpaților a *drumului de la Căineni,* și cele-l-alte îmbunătățiri, și lucrări întreprinse in deosebite ramuri și direcții aū a fi nouă izvóre de fericire pentru țara noastră, și vor sta de față în tótă vremea ca niște puternice mărturii ale înțeleptei stăruințe, a înfocatei rîvne și a nepregetatei M. V. activități.

„Acéstă mărturisire, care viitorul va da-o faptelor și virtuților *Inălțimii Vóstre,* obșteasca adunare este fericită a o putea aduce astăzi în numele țării, împreună cu prinosul recunoștinței ei și cu cele din parte-î încredințări că se va sili pre cât putința, și căderea o va erta, a strânge mântuitoarele legături ale

bunei armonii între oblăduire și obștească adunare, sprijinind ori-ce lucrare ar putea înlesni înaintarea pe frumoasa cale a civilizației ce M. V. vă munciți în tot chipul a ne înlesni“.

Istoria ne mai învață că Revoluțiunea din 1848, făcută sub îndemnul suflării de libertate ce trecea atunci peste lumea întregă, n'a fost săvârșită în contra Prințului Bibescu, dar cu dînsul, și că a doua-zi chiar dupe 9 Iunie Prințul fu rugat cu stăruință de către șefii revoluțiunii să rămăe la putere, ca să scape patria de războiul civil.

Acésta este atât de adevărat în cât Heliade, unul din cei trei capi ai revoluțiunei din 1848, scrie în a sa *Historie a Românilor*:

„*Însă urzitorii conspirațiunei de la Brăila urziră un nou complot sub aceeași influență streină, spre a destrona pe alesul Națiunii, a prăda averile și a da pretext legal de invasiune. Nația întregă protestă în contra anarhieii, proclamă o Constituțiune. Capitala întregă veni la Palat, spre a susține pe Bibescu alesul Națiunei abandonat de oștire. (Ea mai avea încă în frunte-i câți-va ofițeri ruși). Acésta subsemnă Constituțiunea; intimidat însă de șese descărcări de pistole asu-*

pră-i și mai mult de urzitorii conspirațiunii abdică la domnie, lăsând legalemente frânele Guvernului în mâinile miniștrilor constituționali ce numise; trecu apoi în Transilvania. Facțiunea însă a tulburătorilor salariați, amăgi poporul, după deparțul Domnului, și îl făcu a rupe firul legal, și a proclama un guvern provizoriu.

„Acastă abatere din drumul legal, aduse apoi mari catastrofe, și invasia Turcilor și Muscalilor, cum și convenția de la Baltaliman, care aduse după sine iar instalare de beți și de gospodari impuși, în loc de domni aleși.“

Istoria adaogă în sfârșit că Prințul îndemnat de generalul Kisseleff să cêră de la buna voința Țarului trupe care să menție tronul Muntenii pe care 'l vedea în primejdie, răspuse: *„că era foarte recunoscător Escelenței Sale, dar că nu-i părea că liniștea era să fie turburată în patria sa. Din nou îmboldit de generalul Duhamel el iară-și respinse propunerea.*

Iată, în iuțela condeiului, cine a fost omul și cine a fost Domnitorul. Iată faptele împlinite saū începute, în mai puțin de 6 ani. Iată Prințul, care rămase în tot-d'a-una credincios

simțimintelor de echitate, care refuză generalului Duhamel să exileze pe Heliade, zicându-i: „*Il voi pedepsi de-mi veți proba că e vinovat : dar nu voi făptui o denegare de justiție, exilându-l.*“

Iată Suveranul, al căruî cel din urmă mare act, a fost să semneze Constituția din 1848 și să formeze un cabinet compus din capiî revoluțiunei : Heliade, Tell, Magheru.

Calomniei am opus istoria.

A UNSPREZECEA SCRISÓRE

DUPĂ LUPTĂ

Paginile următoare, scrise a doua zi după alegeri, erau să fie date la lumină când a izbucnit scandalul Măican-Anghelescu. Ne voind să fur mințile de la o afacere atât de însemnată, am oprit publicarea lor.

De le dau azi la ivelă, e că alcătuesc ele — prin faptele ce conțin — un capitol însemnat al istoriei noastre contemporane.

O suflare de libertate a trecut peste scumpa noastră țară.

La călduroasa chemare a apărătorilor drepturilor sale, ea a simțit că un fior o străbate până în fundul inimei, și scuturându-și lanțurile printr'o supremă năzuință, a siluit intrarea locașului reprezentațiunei naționale, păzit de cetele înarmate ale guvernului; a făcut să intre într'însul cincî-zeci și trei de ai săi, cincî-zeci și trei de voinci.

Ei se chiamă „bărbăție și inteligență“ adică „tărie.“

Iată începutul sfârșitului; iată cel d'întâiu sunet al clopotului de jale al acestui guvern.

Firește că triumfă guvernul : dar sunt unele victorii mai rău făcătoare de cât însăși pierderea bătălii : de acest soiū este învingerea lui de erī, dobândită numai cu prețul a celor mai vinovate siluirī, cu prețul a sângelui vărsat ! Ce pôte răspunde guvernul românesc la elocința brutală a cifrelor, a faptelor ? a treia parte din scaune n'a rămas ore opozițiunii, cu tôte că avea el 30,000 de funcționari votatori ? Și, în ciuda a tuturilor năzuințelor sprijinite de manoperile cele mai de învinuit, din 37,846 voturi date, opozițiunea n'a întrunit ore 15,288 pe când guvernul și-asigura 22,100 de voturi, 458 fiind date la candidați neatârnați ? Dar cei 21,862 alegători care s'aū abținut, pe care adică nu a putut guvernul să-i hotărască să mērgă la urne, ca să voteze pentru dēnsul, saū pe care a isbutit să-i oprēscă de a merge, de frică că vor vota contra lui, acești 21,862 alegători, întreb de nu înfățișeză ei într'a-devēr un element opus guvernului ?

Fără dor și pôte.

Deci de adăogăm la cele 15,288 voturi ale opozițiunii pe cei 21,862 abținuți, avem tocmai gândul țarei, ce se traduce prin 37,150 glasuri în contra regimului de față.

Ca să ascundă ochilor Europei învingerea

și turburarea sa, guvernul anunță falnic rezultatul luptei; el afirmă că libertatea alegerilor *a fost respectată*, și, drept probă, ia drept mărturie chiar isbânda opozițiunii. Zadarnică încercare! Europa și-a și dat aplaudările silințelor fericite ale opozițiunii-unite; simpatia a tot ce număra ea ca ómenii cinstiți ne și este dobândită; Europa a ghicit că isbânda acésta a opozițiunii a isvorit din obselă, din îngrețoșarea, din mânia pe care acest guvern de jale până 'n sfârșit a însuflat Națiunii; din gloriósa cădere a opozițiunii, și din spărtura ce ea a făcut, trecând peste numerosa armată a funcționarilor, a némului administrativ, și a bandelor de bătăuși a 5 fr. pe zi; Europa a și tras concluziunea că de s'ar fi găsit România în fața unor alegeri liberă, colectivitatea întregă, — cu D. I. Brătianu în cap, — ar medita acum asupra trecerei celei repede a fericirilor de pe pământ, și a neajunsurilor ce pricinuește părerea că puterea merge, în tot-d'auna și oră ce ar fi, înaintea dreptului.

Puterea n'are trecere de cât până la un timp; dreptul este vecinic. Poți să 'nlănțuești acest suprem regulator al faptelor vieții nóstre, nu poți însă să-l nimicești.

Cu ómenii însă care dețin puterea, nimic n'are valóre mai mare de cât probele. La acéstă afirmațiune, îndrăsnéță și de rís, că „*alegerile au fost libere,*“ étă ce răspunde faptele.

FAZA DE PREGĂTIRE

Abea Regele dedese delegaților capitalei și județelor cuvântul său de rege „*garantând personal libertatea alegerilor,—făgăduind că va veghia,—cerând opozițiunii să iee parte la alegeri și să-l încunoștiințeze de toate actele de apăsare*“,— și, pe loc, din tóte colțurile României, plângerile curg în cabinetul Maiestăței Sale, și telegramele în birourile preseii, -- în ale ziarului *L'Indépendance Roumaine*, în ale *Epocii*, *Răsboiului*, *României*, *Luptii*, *Resistenței*, *Răsbunării*, etc. Trebuea să ne așteptăm la una ca asta, de vreme ce regele Carol de Hohenzollern respinsese cererea poporului român, adică fapta, dréptă și de înaltă moralitate, la care avea drept acest popor, a înlocuirei ministerului D-lui I. Brătianu printr'un minister de tranzițiune, care să nu fi fost părtaș al politicii anti-naționale a președintelui consiliului.

Din Pitești, *depeșă către Regele¹⁾*, din 5/17
ianuarie 1888.

În acest moment, primarul, polițaiul, sub-prefectul, comisarii de poliție și perceptorii, răspândiți în toate ulițele opresc pe cetățeni, prin amenințări și făgăduințe, de a veni la întrunirea electorală anunțată. Eri, magazinul d-lui Necbulescu (din opoziție) a fost prădat de indivizi conduși de agenți de poliție.

Iată cum este respectată libertatea alegerilor asigurată de cuvintele Maestății Tale.

Vericeanu, Kirițescu, Rădulescu, Hagiescu, Curăneanu, Căpitan Ionescu, Damian, Niculcea, Ag. Vasiliu, Iliescu

Din Câmpu-Lung, *d. Nic. Crețulescu, care a căzut la alegerile senatoriale în contra unui ministru d. Pherekydes, scrie presei române :*

..... Trei zile înainte de alegeri din alegători s'au furișat la mine, și mi-au spus, cu larimă în ochi, că nu pot, de rândul ăsta, să-mi deez votul, fiind că a doua-zi ar fi prigoniti ast-fel în cât să n'aibă cu ce să-și hrănescă copiii.

La București. (*vezi organele presei*).

„Două membri ai opoziției, D. D. Boeru și Dulica sunt **doborâți** la pământ, zioa 'namiaza mare de bătaușii D-lui Brătianu. D. Boeru móre din rănile primite a doua zi, 29 decembrie.

Primăria liberéză cărți de alegător, fără să si-

¹⁾ Dăm numai un sumar al depeșelor.

léscă pe acești-a să le iscăléscă, făcând ast-fel să dispară singurul mijloc sigur de control pentru a recunóște identitatea alegătorului.

Proprietarii cei mici, comercianții cei mici sunt într'atât ingroziți de poliție, încât numai îndrăsnesc să facă cel mai simplu demers fără învoéla comisarului.

Mai mulți cetățeni ai opozițiunei sunt crunt bătuti fiind-că au împărțit buletine.

Din Bacău, *depeșă către Regele, din 11/23 ianuarie.*

Prefectul amenință cu destituirea pe primarii din comunele Parincea și Miclești, de este ales vr'unul din candidații opozițiunei.

Caton Lecca, Victor Lecca.

Același prefect silește mai mulți funcționari bănuți de neatárnare, să-și deé demisiunea, zicându-le că reintórcerea lor va atârna de votul lor (*Presa română*).

Din Botoșani, *depeșă către Rege, din 14/26 ianuarie*

Alegerile în comunele rurale este un adevărat scandal. La Călinești, alegătorii sunt siliți să-și iee buletinurile numai din mâinile notarului care-i învață să pue în urnă două bilete în loc de unu. Porunca a fost dată să se pue piedică prin orí-ce mijloc alegerii D-lui Miclescu.

Ingerințele, amenințările și abuzurile de orí-ce fel cu prilejul alegerii delegaților din comuna Zlăturóia, au trecut peste orí și ce măsură.

Codrescu, V. Cristea.

Din Brăila, *depeșă către Rege din* ³/₁₄ *ianuarie.*

Directorul Creditului agricol, funcționar capabil și cinstit, este destituit și înlocuit printr'o creatură a guvernului. Crima lui e de a fi rudă cu D. Fleva.

Nic. Fleva.

Depeșă către Rege, din ¹²/₂₄ *ianuarie*

Ajutorul primarului și secretarul comunei *Viziru* scriu cu mâna lor, la primărie, buletinele guvernamentale; primarul respinge buletinele opozițiunii, rupe pe ale alegătorilor din opozițiune, și le înlocuește prin biletele administrației. Prefectul s'a dus prin comune cu un tren special, pe când comunicațiile erau întrerupte pentru public; dă ordine ca să fie aleși numai delegați de care să răspundă primării și să se respingă buletinele acolo unde pot fi numiți delegați îndoelnic.

Nic. Filipescu

Din Buzău, *către organele presei.*

Administrațiunea a adus pe primării comunelor rurale ca să le arate numirile delegaților de ales pentru el 3-ea colegiu. A luat măsuri ca să poprască alegerea delegaților țăranilor de pe moșiile D-lui Marghiloman.—Un croitor este arestat, fiind-că a strigat: „Trăescă opozițiunea!“, și ținut închis două-zeci și patru de césuri.

Fiul primarului din Buzău, declară că a organizat 12 cete de câte 20 de ómení fie care, ca să împrăștie întrunirile opoziției și la nevoie, *să bată pe cei ce nu se vor supune.*

Din Craiova, *depeșă către Rege, din* 18/30 *ianuarie.*

Prefectul Retoridi aduce pe alegători acasă ; unora le făgăduiește slujbă, celor-l'altor le face amenințări.

Extras din Memoriul adresat Regelui de prințul Al. Știrbei.

La o întrunire a opoziției, bătăuși, agenții, de poliție, îmbărbătați de polițaiu și de comisari, năpădesc în sală, și prin vociferări și uido, curmă la fie ce moment cuvântarea oratorilor. Siliți să se retragă, se așază la uși, și, la eșire, se năpustesc pe cetățeni lovindu-i cu bâta ; o luptă sîngerösă se încinge ; mai mulți membri ai opoziției între alții D. Varlam, fost deputat, sunt crunt bătuți și abea scapă de la mörte.

De la Dorohoiu, *depeșă către Rege, din* 15/27 *ian.*

Alegătorii sunt pretutindenă urmăriți, până chiar în casele lor, și amenințați cu mörtea saă cu arestarea. Viața mai multor membri ai consiliului comunal aparținînd opozițiunii este amenințată ; ei nu îndrăsnesc să iasă din casă.

În comunele rurale, s'aă ales ca de'egați slugile prefectului Cortazzi, care slujiră ca bătăuși, la 3 maiu 1887. Consiliul comunal din Dorohoiu este disolvat, fiind-că a destăinuit infamiile făptuite de agenții puterei publice, ca să sperie pe alegători. Cete de bătăuși sunt alcătuite sub conducerea agenților administrativi.

J. Docan, Ep. Callimaki, G. Holban, G. Saint-Georges, C. M. Stroič, Jul. Văsescu, V. Calcantraur, N. Calcantraur Al. Saint-Georges, N. Roșiu, D. Roșiu, C. Lepădatu, Em. Stroič, G. Burghilea, C. Semaca.

Către presa română.

Prefectul Cartazzi își dă demisiunea pentru a se prezenta la colegiul ântâiū, dar nu este înlocuit. De cade, își va relua locul, și-și va putea răsbuna asupra funcționarilor care nu-î ar fi dat glasul.

Din Birlad. *depeșă către Rege, din 26 ianuarie*

Polițaiul, comisarii și alți agenți intru în casele cetățenilor, și le poruncesc, orî să voteze pentru candidații guvernului, orî să se abție. Funcționarii Statului și a diferitelor administrațiuni străbat mahalalele, amenințând pe alegătorii neatîrnați, de iaū parte la vot. Probele ingerinței, presiunii administrative sunt nenumărate.

I. Fētu, N. Sturza, C. Vrabie, G. Petrescu, I. G. Galea, G. Ianoli, Doctor Namice, J. Iepureanu, Em. Vulpe, T. Istrati, G. Paladi.

Din Focșani, *depeșă către Rege, din 6/18 ianuarie*

Poruncă dată să nu se împartă porumb de cât țăranilor susțitori ai guvernului. Incunoscințare e dată datornicilor Creditului agricol să nu aibă apropieri cu opozițiunea, de nu vreaū *să li se vînză averea după alegeri*. Spionii, zi și noapte în picioare, urmăresc pretutindenî pe alegători.

Toți funcționarii administrativi și financiarî grămădiți în sala votului cu prilejul alegerii delegaților colegiului al treilea, *insultă, amenință și dau afară pe alegătorii opoziției*, Alegătorii sunt aduși de comisari și de agenții poliției, și voturile lor sunt controlate.

C. Mărgăritescu, G. Simionescu, G. Mozar, Stan Costian, St. Vasiliu, G. Dinescu, G. Trifoiu, St. Tocu, N. Bene, C. Nuțu, D. Magiaru, G. Florescu, V. Ghiudar, I. Neguțu.

Către presa română.

Toți datornicii Creditului agricol sunt neîncetat amenințați să-și vadă bunurile lor sechestrate și vindute la licitație, de nu votază pentru colectivități.—Gheorghe Mosor, unul din candidații de delegați, a fost adus la poliție de comisar, bătut până la sânge, fiind-că reclamase Regeluî în contra scandalurilor electorale.

Din Galați, *depeșă către Rege, din 12/24 ianuarie*

La alegerea delegaților colegiului al treilea, comisarii administrațiunei și ai Corónei ocupaú sala de alegere, și făceaú cea mai mare apăsare asupra alegătorilor.

Robescu.

Din Giurgiu, *depeșă către Rege, din 16/28 ianuarie*

Agenții administratívi și municipali au ocupat nóptea biroul.— Amenințări alegătorilor.— Intimidări ne mai pomenite. Opoziția nu póte cu nici un preț să găséscă o sală ca să se întrunéscă.— Membrii ei sunt urmăriți pretutindenî de poliție.

Agenții poliției a făcut totul ca să opréscă distribuirea răspunsului opoziției la manifestul deputaților eșiți din Cameră.

H. Racotă, Anghel Ulubeanu, Zaharof, Bădulescu.

Depeșă către Rege, din 16/28 ianuarie.

Fiul protopopului a înrolat o cétă de indivizi pătați în capul căror-a amenință pe alegători. Un

cetățean a avut capul spart de acești sbiri ; un altul n'a scăpat decât mulțumită intervenției a doi ofițeri.

I. Stănculescu, comerciante.

Din Piatra, *depeșă către Rege, din 10/22 ianuarie.*

Sub-semnatul, candidat al opoziției a fost insultat și lovit de polițaiu, de capul sergenților de oraș și de un alt sergent. Cete de agenți intimidază pe alegători.

Căpitan Palladi.

Din Ploestii, *depeșă către Rege, din 3/15 ianuarie.*

Primarul însuși, bătăuși și agenți de poliție deghizați au bătut din cetățenii care asistau la o întrunire publică, și au spart capete ; gróza a cuprins pe cei de față ; mulțimea a scăpat prin ferestre, spărgând geamurile.

C. T. Grigorescu, *președinte al comitetului opoziției.*

Depeșă către Rege, din 17/29 ianuarie.

Cete de bătăuși amenință și bat pe cetățenii în uliță. D. D. Petrescu, ziarist, Popp, spițer, Notara, proprietar, și alții, au fost loviți și au priimit răni grave.

C. T. Grigorescu.

Din Râmnicu-Sărat, *depeșă către Rege din 11/23 ianuarie.*

Sub-prefecții impun primarilor să alegă ca delegați ómenii de nimic ; unde administrația crede că

nu va isbuti, *disolvă consiliile comunale, ca să nu se facă alegerea.*

Cu prilejul alegerii delegaților, poliția s'a așezat la ușa sălii amenințând pe alegători, și impunându-le buletinele candidaților oficiali.

Badiu, A. Coseria, D. Sorescu, Radu Crestezi, I. Vraciu, D. Mavrodin.

Din Rîmnicul-Vîlcii, *depeșă către Rege din 8/20 ian.*

Administrațiunea pune totul în mișcare ca să mă facă să caz ca delegat; sunt urmărit pretutindeni, și țărani ce sunt văzuți cu mine sunt chemați la prefectură și amenințați.

Zugrăvescu.

Către presă.

Rudele prefectului și ale candidaților guvernamentali cutreeră județul, însoțiți de sub-prefecți făcând amenințări și făgăduinți. Două controlori finanțari bănuți sunt destituiți fără motive și înlocuiți prin două credincioși.

Din Neamțu, *depeșă către Rege, din 14/26 ianuarie.*

Sub-semnatul a fost numit delegat, și alegerea s'a făcut în totă regula. Cu toate aste, președintele biuroului electoral a anulat alegerea, bazându-se pe motive închipuite.

colonel Rosnovanu.

Din Romanai, *depeșă către Rege, din 14/26 ianuarie.*

În comuna *Corabia*, ingerința e ne mărginită

la alegerea delegaților. Primarii și consilierii amenință pe alegători și violază secretul votului.

D. Ștefănescu.

Către presă.

Primarul comunei *Piatra*, G. Manolescu rupe *buletinele de vot contrariu*, amenință opoziția, pe ai căror alegători i gonește din sala de vot.

Din Teleorman, către presa română.

D. Panașcu, candidat al opozițiunii, a fost priimit de ómenii înrolați de poliție, care l'au fluerat și înjurat. Tótă ziua o ceată a stat în fața otelului său, înjurându-l în modul cel mai grosolan. Mai mulți cetățeni, care au vrut să se opue acestui scandal au fost arestați.

Mă opresc: ar trebui un volum pentru a istorisi cu tóte amănuntele lor, manoperile, cărora nu se póte găsi un nume, ale guvernului. Să le numim corupere, amenințări, siluirii, terorism, tot una ar fi; ceea ce reese din ele, ceea ce cată să nu uităm, e că, pentru miniștrii Maiestății Sale, cuvântul Regelui lor e ca și nimic, și că excesele din ajun nu erau din partea lor de cât o înștiințare, un preludiu al exceselor de a doa zi. După ce dedese asalt conștiințelor, le rămânea, bandelor d-lui I. Brătianu să dea asalt urnelor.

Intr'adevăr, iată semnalul; a sunat de atac pentru colectivisti; lupta se încinge.

A DOUA FAZĂ

La București. *Presa română*

Bătăușul Ghiță Manolescu, la culórea de galben, insultă pe alegători cu tóte că nu e alegător; stă la ușă și bagă pe cetățeni în sala de vot.

Nu se văd în oraș de cât agenți de poliție ducând în sanie ómenii beți.

Iu locul lui Th. Crețu, alegător în colegiul înteiu, a votat fiul sėu, care, fiind strein, nu se bucură de drepturi politice.

În culórea de galben, un bătăuș a venit cu cartea d-lui Proferescu, bătrîn bolnav și orb.

La ușa odăii secrete a secțiunei III-ea, stau agenți secreți ai poliției care iaú biletele din mâinele alegătorilor, și le dau în loc plicuri conținend buletinele colectivistiilor.

La culórea de Roșiu, unii alegători au imănat o petițiune președintelui pentru a protesta în contra faptului că d. Zamfirescu, candidat al guvernului la colegiul al 2-lea, a intrat în camera secretă, pe când votaú alegătorii.

La poliție stau închiși 83 de alegători, propriți sub diferite prilejuri; adevărata lor crimă e că sunt bănuiti că înclină spre opoziție.

Un alegător, eșind din casa unui membru al opoziției, este atacat de bătăuși și ast-fel de bătut în cât se află greú bolnav.

Din Bacău, depeșă către Rege, din 20 ianuarie

Sub-semnătorul depeșii numit delegat la colegiul al III-lea, arată că i este peste putință să-și capete mandatul său de delegat, fiind-că a declarat că vrea să voteze pentru opoziție ; polițaiul a declarat însu-și mândios că tocmai pentru acesta i refuza mandatul.

Iorgu Zaharescu.

Depeșă către presa română.

Un alegător, C. Ionescu, bănuit că aparține opozițiunii, a fost aruncat jos din sanie și bătut ; mai mulți delegați și alegătorii ai colegiului al treilea, au fost maltratați de agenții d-lui Leon Sachelari. D. Caton Lecca, amenințat și insultat în mijlocul uliței de acest din urmă, care a ridicat chiar mâna asupra-i, a fost silit să-i dăruască câte-va palme, ca să scape de dânsul. Mai mult de trei sute de alegători au redactat o protestație în contra administrației.

Din Brăila, depeșă a d-lui N. Blaremburg către presă, 28 ianuarie.

Ea este respinsă de telegraful din Brăila.

După proclamarea D-lui Nic. Filipescu, alegătorii și publicul care însoțeau pe alesul lor cu aclamațiuni, au fost, fără nici un motiv, și fără prealabilă somațiune, atacați de agenții poliției și de puterea publică. Armata s'a năpustit cu baioneta asupra cetățenilor ; mai mulți au fost loviți cu

patul puștii; printre aceștia. D. *Marghiloman*, D. *Dim. Apostol*, mare proprietar, D. *Bănică Chesaru*, delegat al colegiului III-lea. Gróza a fost așa de mare că numai prin minune n'aú fost striviți femeile și copiii ce se aflău în uliță.

Nicolae Blaremburg.

Altă depeșă către presă.

Toți sub-prefecții și primarii județului Brăila aú fost concentrați ca să facă apăsări în colegiul al treilea.

La *Ianca*, unde proprierarul unei moșii fusese ales ca delegat, s'a pus foc la pătutul vitelor.

Din Caracal, depeșă către presă.

Primarii comunelor rurale, notarii, perceptorii, controlorii finanțiarî, și împiegații creditului urban, protopopii intimidéză pe delegați și pe alegători ca să-i siléscă să voteze pentru candidații guvernului.

Din Botoșani, depeșă către presă.

Toți funcționarii bănuți de simpatie pentru opozițiune aú fost popriți, prin amenințare de pedepsă, să iasă din casă în cele trei zile ce aú fost înaintea alegerilor; împiegații de la grefă, care sunt toți din opoziție, aú fost oprți să mergă la alegeri.

În comuna *Călinești*, primarul a violat domiciliul delegaților și le-a furat mandatele. Ingrozește pe locuitori spunénd că guvernul i-a dat lui

ordinul de a goni pe toți cei care vor vota pentru opoziție.

Din Craiova, *depeșă către Rege, din 26 ianuarie.*

Presiunea administrativă a ajuns la culme. *Delegații care au asistat la întrunirea opoziției sunt arestați în disprețul legii.*

Samonescu, senator, A. Nicolaid, N. Popp, Ciocazan Take Ionescu, deputați; Al. Lahovari, P. Cernătescu, N. Economu, Gr. Cernătescu, Sc. Mateescu, U. Zavaru, N. Murgășianu, U. Boldescu, Al. Varlam, C. Strimbeanu, B. Rioșanu, M. Chintescu, A. Hiescu.

Din Neamțu, *depeșă către presă*

Secretul votului a fost tot atât de puțin respectat cât și cuvântul Regelui. Alegătorii au fost miși, îngrijiți și aduși la urnă sub pază; voturile le au fost controlate; toate mijlocele de corupere și de presiune au fost puse în joc fără nici o rușinare.

Colonel Rosnovanu.

Din Pitești, *depeșă către presă.*

DD. Ion Brătianu și Radu Mihaï *văzând colegiul ânteiu pierdut pentru guvern, au stat totăzua în permanență în sala de vot. Fiind alegători în colegiul ânteiu din Argeș, ei trebuiau să și exercite dreptul și să iasă. Textul legii este formal. La validare, deputații cată să protesteze și să cêră invalidarea aleșilor.*

Din Rîmnic-Sărat, *depeșă către Rege, din 28 ian.*

La alegerea colegiului al II-ea, comisarii de

poliție și funcționarii primăriei, aŭ cutezat până să și bată pe candidatul opoziției, pe frații lui și pe alți alegători. *Fiul meu chiar, care mersese să vază ce se petrecea, a fost aruncat de la catul ântêiŭ până în josul scării, cu primejdia de a fi omorît sub ochii președintelui.*

Bătăușii erau adunați pe piața primăriei. Armata era acolo.

Êtă libertatea alegerilor pe care Maiestatea Vóstră mî-a chiezăsiut-o, mie personal.

Mulțumesc și rămân recunoscător.

Constantin Grădișteanu (fost ministru).

Din Rîmnieu-Vîlcea, depeșă către Rege.

Subsemnătorul, D. Constantinescu, profesor, a fost adus de un comisar la prefect, care i-a cerut demisiunea, zicînd că este împuternicit să facă acêsta de D. Ion Brătianu, în urma poruncii dinadinsul a Regelui dată în contra D-lui Al. Lahovari și a opozițiunei întregi, și că nu este îngăduit profesorilor să se întovărășescă cu inamicii patriei și tronului. Subsemnătorul refuzând, prefectul începu să-l insulte și să-l amenințe. D. Constantinescu atunci a deschis ușa, și a chemat douzeci de martori, în fața cărora și-a reînnoit refuzul demisiunei sale.

Depeșă către presă.

Mai mult de o sută de alegători aŭ fost curat sechestrați; două dintr'ênșii aŭ fost amenințați

cu îndoirea impositului lor funciar, de votaū pentru opoziție.

Alesul colegiū al III-ea, un protegiat al D-lui Radu Mihaī, a fost închis fiind-că prădase diligența statului. Vor urma, prin cel d'ântēiū curier, piesele justificative.

Din Telebrman, din Alexandria, *depeșă către Regele, din 26 ianuarie.*

În România nu mai trăim sub regimul constituțional.

Cetățenul nu mai este liber astă-zī să-și exprime voința; puțin a lipsit de nu am perit din urmările loviturilor ce am priimit la 24 ianuarie de la bătăușii și agenții administrativi asmuțiți în contra alegătorilor ca să-ī îngrozescă și să-ī siléscă să se supue voințelor prefectului Chirițescu, favoritul primului consilier al Maiestăței Vostre, D. Ion Brătianu.

Am fi reclamat la Turnu-Măgurele, chiar în zioa alegerilor, când am fost bătuti, dar ne-a fost frică de cetele ce se aflaū puse din depărtare în depărtare de la Turnul-Măgurele până la Alexandria.

Dacă numai în aceste condițiuni sunt chemați cetățenii să-și exprime voința lor înaintea urnelor, acest sfint altar al libertăților cetățenilor, ar fi mai bine, Sire, ca guvernul vostru să numescă singur pe deputați, făr'a ne mai expune la asemenea încercări.

In starea în care ne aflăm, Sire, nu mai recunoscem România de altă dată.

Gheorghie Teodorescu, Sp. Teodorescu, Anast. Simionescu, Paras Teodorescu.

Altă depeșă către Rege, 29 ianuarie.

Pentru balotagiul de la colegiul înteiu de Sâmbătă, prefectul Chirișescu a sosit erî séră aci și a făcut să fie chiămați toți alegătorii; unora le-a zis să nu mērgă la urne, căci altmintrelea, nu s'ar întorce acasă.

I. Săndulescu-Nenoveanu, T. Grigorescu, Paraschivescu, N. Baran, Băbescu Roșior, St. Popescu, I. V. Teodorescu, G. Teodorescu.

Depeșă către presă

Președintele biuroului a închis scrutinul colegiului al II-lea, fără să fi isprăvit cea d'ânteiu chiamare a alegătorilor. O sută opt-zeci și patru alegători din *Alexandria* nici n'aū fost chiamați cu tôte că se aflaū în sală și cereaū să voteze.

general Manu, Gr. Păucescu

Depeșă lui Nicolae Filipescu către Rege *din 24 ianuarie 1888.*

Toți sub-prefecții și toți primarii județului sunt concentrați la Brăila pentru alegerea de la colegiul al III-lea. *Prefectul însu-și la care am reclamat, a mărturisit că știe că toți primarii sunt în oraș,*

Sub-prefecții fac în uliță propagandă în fa-

favórea candidatului guvernamental Basarabeanu.

Sub-prefectul Cociaş a dus azi de diminetă la D. Basarabeanu *pe delegații și pe țărani care vor arăta faptul, față chiar cu Maiestatea voastră, de le chiezășuești că nu vor fi loviți.*

Acolo prefectii le au zis să voteze pentru guvern.

Delegații sunt amenințați și îngrozii de către administrație.

La Ianca, unde au fost ales delegați D. D. Niculescu, proprietar, aparținând opoziției și candidații opoziției, s'a pus foc la pătutul a mai bine de patru sute de capete de vite. Cred că faptele sunt precise. Cu toate aceste, nu cer dreptate, știind că nu mi se va face, și mă mulțumesc să denunț faptele și să protestez. Urmez a ține la dispozițiunea Maiestății Vóstre buletinele alegerii delegaților de la Viziru, scrise de notar și de ajutor de primar, denunțate într'o depeșă de mai nainte către Maiestatea Vóstră.

Din Iași, *depeșă către presă.*

D. Al. Xenopolu, candidat al guvernului în al II-lea colegiu, a căutat să corupă pe un funcționar de la poștie, G. Cerchez, ca să-i dobândescă votul; i-a oferit 30—35 de lei și cheltuielile de trăsură și aceiași sumă pentru fie-care din prietenii pe care i-ar hotări să facă ca dînsul. D. Cerchez respingînd cererea, și destăinuind'o, d. Xenopolu veni să-l găsescă în biuroul chiar al poștii, i dete

palme și-l trată de mizerabil. (Acest d. Xenopolu a fost ales).

Din Brăila *depeșă către Regele* 1/13 februarie.

Sire,

Cu toate presiunile îngrozitoare, cu toate că localul era baricadat și ușile ținute închise de funcționari, cu toate că înăuntru n'au fost de cât agenții administrațiunei, primarul, perceptorul și locoșitorul de polițaii, cetățenii prin votul și curagiul lor au protestat în contra regimului alegând pe candidatul opozițiunii. Apelăm la Majestatea Voastră pentru o anchetă severă și pedepsirea culpabililor.

I. Suditu, N. Fléva, C. Foti, A. Simu, Stefan Economu
G. Demetrescu, N. Filipescu, Al. Studrza. etc.

Depeșă către presă.

Presiunile au ajuns îngrozitoare la colegiul II, polițaiul judecat prea môle, pornit în concediū și înlocuit de perceptorul, ce sta la Primărie pe când noi nu putem pătrunde, asemenea primarul și ajutoarele staū acolo de fac propagandă; ușa de jos baricadată. Alegătorii terorisați, bande organizate; poliția aduce alegătorii la vot în birje. Blaremburg întrebat birjarul numărul 10 Barbu care aducea alegători cu cine este, răspuns: sunt cu Poliția; armata în curtea casărmii alături de Primărie gata a interveni, bande bătăuși conduse de Manolescu, Bacalbașa și Popescu opresc alegătorii să voteze. Următoarea telegramă trimisă Regelui.

Maiestatei Sale Regelui

Ingerințele ce exercită azi agenții administrațiunei susținute de bande la balotagiul II de aci sfruntéză asigurările date de Majestatea Vóstră. Insu-și președintele biroului descinzând din sală a găsit că agenții baricadase intrarea și nu lasă pe alegători să se introducă la vot.

Pe când membrii opozițiunei sunt opriți d'a intra în localul Primăriei, primarul, ajutórele, perceptorul care ține locul polițaiului, toți aceștia fără a fi alegători sunt în permanentă în local și influentéză votul.

Iată cum se respectă cuvântul Maiestatei Vóstre.

Nicolae Fleva, Nicu Filipescu, Iancu Marghiloman, Iancu Demetriad, Alexandru Djuvara, Ioan Movilă toți deputați aleși.

„Eată libertatea alegerilor.

„Este óre cu putință să-și închipuiască cine-va un act de acuzațiune mai strivitor de cât acel pe care il alcătuește, în întregimea sa, sumariul exceselor făptuite inaintea luptei și în timpul ei? Este óre cu putință să mai înțelégă cine-va cum Regele Carol de Hohenzollern a îngăduit să lase pe niște ómenii cinstiți să-și pună viața în primejdie într'o luptă ce era atât de puțin de o potrivă, în contra unui guvern al cărui președinte de consiliu s'a mărturisit însuși *cofăptuitor al dezordinelor, proceselor scandalóse. și asasinatelor,* 1)“ și al cărui ministru de interne, D. Radu Mihaí care presidă

1) Ședința Camerei de la 8 aprilie 1884 — *Monitorul Oficial* de la 8 aprilie.

la alegeri, este învinuit de hoție ¹⁾? — Și, chiar acum, ar fi oře cu putință să înțelegă cine-va cum Regele, ori care ar fi legăturile tainice de politică străină sau internă care îl strâng la un loc cu D. Brătianu, să impună țării umilința de a păstra în capul ei pe acel om pe care țara *nu'l mai vrea?* și cum, după experiența alegerilor de erī, săvârșite sub auspiciile D-lui Radu Mihaī! nu s'a slujit Regele de drepturile ce'i dă Constituțiunea, ca să

¹⁾ Iată acēstă scrisore adresată directorului *Epoci*:

Domnule Redactor,

Ceasornicul de care este vorba în onor. d-v. ziar de la 31 decembre era într'adevăr al meu; adevărul stă ast-fel: Am găsit la D. Radu Mihaī atunci prefect de poliție, acest ceas ce mi se furase; mi'a fost peste putință să mai puiū mâna pe el; am martori pe DD. Dănescu, fost director, acum prefect la Râmnicu-Sărat și Alex. Lahovary actualul inspector..... Știu printr'un prieten, că ceasornicul să află în acest moment în posesiunea D-lui Kogălniceanu; acest prieten a fost martor ocular al transacțiunei făcute între D. M. Kogălniceanu și D. Radu Mihaī, transacțiune prin care ceasornicul a fost schimbat pe un chronometru de valoare. Acest târg s'a făcut în camera de serviciu al adiutantului Regesc,

Adevărul fiind acesta, vă rog, D-le Redactor, să bine-voiți să primiți aceste câte-va rînduri și să primiți tot-d'odată încredințarea întregii mele considerațiuni.

Căpitan VĂCĂRESCU

Fiind-că a scris acēstă scrisore, căpitanul Văcărescu a fost pus la arest, dar ceasornicul nu i s'a înpoiāt!

disolve Camerile, și să chieame Națiunea să-și rostască în sfârșit, voința, dar, de rândul ăsta, în totă libertatea și cu totă siguranța ?

Cată ca Regele, de mai este încă vreme, să nu rămâie surd,— azi ca în 1884, ¹⁾— la glasul poporului român, și să-și deschiză în sfârșit ochii și să-și ațintască asupra ambițiunei ascunse și nădejdiilor D-lui I. Brătianu primul său ministru.

Crede ore Maiestatea Sa că numai de dorul lelii, și fără o țintă hotărîtă, lucrază de 12 ani, D. Brătianu să sape tot ce este în țara noastră sănătos, moral, cinstit și patriotic ? Să se fi învoit D. Brătianu să închee nepopulară și ruinosa afacere Strusberg, să fi îndrăsnit să dobóre Constituțiunea din 1866, — pactul fundamentul al României jurat de Rege, — în folosul unei Constituțiuni brătienestî, — să fi avut gândul și trista fală să iee Națiunei, spre a le da Corónei, cele 12 mai frumoșe moșii ale Statului,—moștenire lăsată bisericilor, școlilor, spitalelor de Domni noștri ; și de familiile cele mari ale țării,—să fi călcat în picioare libertățile noastre,— căci abia ne mai rămâne aceea de a mai scri, — să fi secat isvórele avuției naționale, să fi ocărât și supărat pe puternici noștri vecini,— îndrăsnit să insulte *nepedepsit* voinica noastră oștire al cărui cap însă recunoscut

¹⁾ Dee Domnul ca Maiestatea Sa să dobândască convingerea cum a dobândit'o la 1857 Leopold I-ŭ cel Mare, că Ministerul de are Camere care-I sunt devotate, n'are însă majoritatea în țară ; și că tot ce se face în aceste camere, de când s'a retras opozițiunea, este o primejdie pentru viitor !

(*Către cei care mint și calomniază*, 7 martie 1884, p. 21.)

de Constituție, este Regele,—să fi tolerat, după propria sa mărturisire, și ascuns tot nepedepsit, hoțiile făptuite la ministerul de război de ocrotiții săi,¹⁾ — hoții urmărite cu multă trudă, descoperite și date pe față de un ofițer, căpitanul Dimancea,²⁾ — hoții despre care tot corpul ofițerilor și-a arătat de curând indignațiunea lor? Să fi făcut toate acestea primul ministru fără o țintă hotărîtă, o crede ore regele? — Nu; de s'a expus D. Brătianu să-și atragă reprobarea și mânia poporului, e că nădăjduia să facă pe Regele solidar în ura grămadită, să-și provoce abdicarea, sau să-și grăbescă căderea, pentru a-și lua locul, rămânându-și apoi să liniștescă mînia poporului, sau să o nabușesca în sânge.

Nici o îndoială în această privință. Gădilitorea nebunie a D-lui I. Brătianu pentru mărirea lipsa lui complectă de scrupule, și înalta idee ce are însuși de dînsul sunt de ajuns pentru a da naștere la asemenea cutezante în sufletul unui om care pretinde că „*n'are nevoie de nimeni, nici de împărați nici de regi, că n'are nevoie nici chiar de favoarea Suveranului său a Țării*“³⁾.

De almintrelea, ce ar opri pe D. Brătianu? Națiunea? Se știe că în calculele D-sale ea nu e de grea cumpănă. — Dinastia? Dar n'a făcut ore totul D. Brătianu pentru ca ea să nu prindă la

¹⁾ Sedința Camerii din 20 noembrie—decembrie 1887.

²⁾ Căpitanul Dimancea a inventat un revolver foarte ingenios care a fost adoptat de mai multe State.

³⁾ Discursul d-lui Brătianu din 24 decembrie 1884.

viață? Moștenitorul de pe lături, prevăzut de Constituțiune, fintează el ore? Și de e în ființă, a săvârșit el ore condițiunile impuse de acea Constituțiune pentru a avea la moștenire un drept oșeșicare? A fost el crescut în țară? Nu. — In religieuna ortodoxă? ¹⁾ Nu. — Și-a luat locul în Senat, după cum 'i era datoriu? Nu. — Senat, Lege, Țară, toți îl aũ în neștiință: ast-fel a vrut să fie lucrul d. I. Brătianu și părtași săi. ²⁾

Și acești omeni mai sunt încă la puterè!

Ei dar voi puternici ai zilei, voi ce vè aflați mai apròpe de stânca Tarpeiană de cât de Capitol, voi cari puneți pe un scriitor plătit să arunce ocară pe cei morți, — fără a vè gândi, nesocotiți ce sunteți, la condeiul ce resbună, nici la spada ce pedepsește^e) voi cari, sub înfățișarea unei preținse neutralități, vreți să puneți pe România să jòce în rèsboiul viitor, un rol opus intereselor sale, fă-

¹⁾ Art. 76, 82, 83 din Constituțiune.

(² D. I. Brătianu constată însuși acèstă violare a Constituțiunei în discursul pronunțat la Cameră în 1871, sunt acuma 17 ani!

«Domniele vòstre ziceți că sunteți dinastici; vè întreb mai ântèiũ ce este dinastic în țara nòstră? Domnitorul nu are încă copil.

«Moștenitorii tronului, până astăzi, sunt în strêmătate; nu-i cundstem.....»

«..... Până când urmașii capului Statului nu se vor arăta în țară până când ei nu se vor face cunoscuți prin neutralitatea lor, prin virtuțile lor, până atunci dinastia nu va exista ca fapt în ochii poporului.....»

Si de 17 ani, n'a făcut nimic d. Ión Brătianu pentru ca moștenitorii aceștia să se supue Constituțiunei!

³⁾ Vezi la p. 145 Rèspuns la calomnie despre domnia lui Vodă Bibescu.

când dintr'ênsa latină de sânge, — o dușmană a Franciei, sora sa mai mare, dintr'ênsa — ortodoxă — o dușmană a Rusiei, sora sa de lege, — veți cădea prin poporul pe care n'ați conținut de a l'înșela, pe care, timp de 12 ani, l'ați făcut să fie ruinat și chinuit de agenți administrației vóstre; — veți cădea prin poporul care are tot atât ură pentru politica vóstră anti-națională, cât și pentru crimele guvernului vostru, crime mărturisite și rămase nepedepsite.

L'ați disprețuit pe acest popor, atunci când suvenirul suferințelor și victoriilor strămoșilor lui ar fi căutat să vă reamintescă că el este de nēm mare, și că are tóte drepturile la o bună îngrijire din parte-vă; căci reamintirea voiniciei, dezinteresărei lui, în zilele glorióse de la Grivița și de la Plevna spun îndestul de tare; că urmașii lui Ștefan-cel-Mare, lui Mihai Viteazul și ai Basarabilor, nu au pătat în nimic noblețea neamului lor.

Și acum, acest popor, care știe să rabde până și cea mai adâncă suferință și pe care încă acum de curând l'ați călcat în picioare, acest popor a ridicat capul: el reintră în stăpânirea de sine însuși. — Feriți-vă deci acum, căci iată deșteptarea.

PARTEA A DOUA

RELIGIUNE

ORTODOXIA ȘI CATOLICISMUL IN ORIENT

Estras din *Nouvelle-Revue* de la 25 Octobre 1885.

București 10 oct., 1885

Póte că nu e națiune a căreia existență să fi fost mai luată în respër de restrîște de cât națiunea română, de la epoca depărtată când Traian aduse în Dacia civilisațiunea care i-a fost punctul de plecare.

În vijelia în care multă vreme s'a sbătut acest popor voinic, susținut de eroismul și înțelepciunea capilor săi, — un Radu Negru, un Mircea I, un Vlad V, un Alexandru cel bun, un Ștefan cel mare, un Mihai-vitezul, un Matei Basarab,—s'a arătat tot-d'a-una gata să înfrunte tóte primejdiile, să rabde tóte nenorocirile în numele legii și al naționalității sale.

Bătut timp de veacuri de valul năvălirilor unguresci, polonese, slave, mongole, turcesci; răsturnat une-orî, nici-odată însă cufundat, îl vedem tot-d'a-una plutind iarăși d'asupra inundațiunilor cari acoperă cu barbarul lor

nomol Rusia, o parte a Poloniei, și Austria până chiar la porțile Vienei.

Cu cât pătrunde cine-va mai mult în amănuntele acelor lupte grozave, tot-d'a-una re-născându-se, cu atât mai mult admiră acest zid inteligent, care la sud-estul continentului nu conținește de a ocroti occidentul Europei.

Un interes puternic ațintește privirile pe acești urmași ai vechilor legiuni romane; se simte mintea fericită văzându-i ajunși la liman, după cea din urmă, dar învingătoare a lor năzuință, și bucuroși de a vedea în sfârșit desăvârșită opera neatârnării lor!

În fața unui orizonte plin de făgăduinți nădejdea iară-și se ivește: „În sfârșit“ e strigătul de bucurie al României a doua-zi de 1878. „Vai“ este suspinul, care iese astăzi din toate pepturile adevărat românesci. Cu toate greșelele de neiertat săvârșite de la 1876 și pierderea pentru tot-d'a-una a unui timp prețios, 1878 se deschidea plin de nădejdi; — 1885 însă se stinge în cele mai crunte desamăgiri. Aureola cu care bărbăția soldaților noștri încincese fruntea României a și pălit sub umilințele repetate, la care a expus-o politica fără orizonte și fără patriotism a guvernului. Marea arteră comercială, bătrâna Dunăre

pentru care România a fost în toți timpii neadormitul păzitor firesc, este compromisă de nu pierdută; granițele noastre sunt deschise din toate părțile, pe când ale vecinilor noștri sunt armate, păzite și puse în legătură cu puternice centruri de apărare; războiul bate la ușă, poate să ne surprinză și să ne pue în primejdie neatârănarea noastră politică prin înstrăinarea neatârănării noastre comerciale.

De ar oferi situațiunea țerei măcar în năuntru o compensare! Dar nu! Anarhia domnesce; dreptatea și onórea aũ fost greu vătămate; religiunea națională este amenințată și nimic nu ne spune de nu va fi mâine în-săși Patria lovită.

Patria și Religia, sunt mănunchiul unirii, adică tãria; și istoria ne învață, că de la umila societate patriarcală primitivă până la națiunile civilisate din zilele noastre, toate popóarele într'adevăr tari și mari și'aũ avut religiunea lor națională, care a dat naștere atât eroului de pe câmpul de bătăia, cât și mucenicilor Credinței.

Ștefan-cel-mre aprópe de ași da sufletul, zise celor ce-l încongiuraũ: „Vě îndemn, în aceste din urmă momente ale vieței mele,

cu t^otă dragostea unui părinte și a unui frate, să vă faceți tocmelile cu Soliman; de veți putea dobândi de la d^ensul păstrarea legilor v^ostre bisericești și civile, ceea ce va fi ori când o pace cinstită, fie chiar și cu numele de supuși, spre mai mare folos vă va fi să-î puneți la încercare milostivirea, de cât sabia. Dar de va voi, din potrivă, să vă poruncască alte sarcini, mai bine să muriți, cu sabia în mână, pentru apărarea Religiei și a neatâr-nărei moșiei v^ostre, de cât să lăsați pe una și pe cea-laltă pradă vrășmașului nostru și să priviți ca niște mișei la isbânda lui. Și să n'aveți îndoială că Dumnezeuul părinților voștri care singur numai face minuni, se va înduioșa într'o zi de lacrimele slugilor sale și că dupe ce vă va fi fost înzestrat cu bunurile sale cele mai îmbelșugate, va face el să se ivască un mântuitor care să vă desrobască, sau cel puțin pe urmașii voștri, de jugul barbarilor și să vă aducă la puterea cea de mai nainte."

Aceste înțelepte sfaturi a^u fost urmate și, de trei veacuri, hotarul de despărțire dintre pământul lui Christos și cel al lui Allah nu a fost rupt nici-odată; — nici-o singura moschea nu s'a zidit pe pământul creștin al României.

Cum am tĂlmăci atunci starea de pĂrăsiire în care guvernul lasă clădirile religiunii naționale, pĂrăsiire care arată îndestul ținta voită a nepăsărei sale. De la antica monastire a Sântului Dumitru, pe zidurile bisericeii căreia se află scrisă istoria țerei nĂstre, pĂnă la umila bisericuță de sat, tĂte ascĂptă de la o mĂnă evlavioasă și patriotică opera reparatĂre. Și cu tĂte acestea, mĂnăstirile aĂ adăpostit șcĂlele, sanctuare ale iubirii de litere și sciințe; de acolo aĂ eșit *revendicatorii* neatĂrnĂrei române!

De aceea, ca spre a întĂri acĂstă voită nepăsare, guvernul a înbĂrbĂtat propagandă activă a Bisericeii latine. A! de ar fi propaganda acĂsta, faptul acelor inimoși apostoli, cari merg prin lume, cercĂnd să convertĂscă sufletele cu riscul și primejdia lor, n' am avea nimic de zis; libertatea consciinței este un bine suprem, vrednic de ocrotirea tuturilor legilor. Căci, în fapt, Bisericile n' aĂ ele aceeași origină, patriarhatul Sfintului Petru? și nu Ăre treptat s' a operat desbinarea lor asupra unor puncte de dogmă, saĂ a practiceii bisericeii? Nu ne spune Ăre istoria că Sântul Petru, dupe mĂrtea lui Isus Christos, întemeiă în Antiohia primul patriarhat: — că, spre a rĂspunde la

trebuițele credincioșilor, Sântul Petre se duse la Alexandria cu scopul de a întemeia acolo un al doilea patriarhat, după modelul celui d'ânteiu și ore nu pentru același cuvânt Sântul Petru întemeiă pe cel d'al-treilea la Roma, unde fu chinuit ? Un al patrulea patriarhat fu stabilit la Constantinopol,

Până atunci aceeași religie, învățată în aceste diferite țeri, nu dăduse loc la nici o protestare. Numai mai târziu se născură deosebirile de vederi, în Antiohia, cea ce făcu ca să emigreze o parte dintre creștini, cari se priveau ca urmași ai legii celei adevărate.

Tóte aceste religii, tóte aceste derivate ale adevăratei religiuni, forméză în realitate două mari despărțiri : 1° *Biserica creștină din Orient*, cu cele două sub-împărțiri ale sale, grécă și arménă : este biserica catolică ortodoxă ; — 2° *Biserica creștină din Occident*, cu cele două sub-împărțiri ale sale ; catolică, apostolică și romană, sau Biserica latină : și protestantă, cu diferitele ei secte.

Ce să conchidem din aceste fapte, de nu că Biserica ortodoxă este netăgăduit mai vechiă, de ore ce ea a fost arborul din care s'aũ desprins rămurile pe cari le arătarăm ?

In principiũ, ori-ce religie e universală ; însă

între bisericile latină și ortodoxă este de stabilit o deosebire în ceea ce privește naționalitatea popórelor pentru care ele sunt menite. Să lăsăm la o parte cestiunile de dogmă, printre care figuréză vestitul **Filioque**,¹⁾ și să vorbim numai de cestiunea care póte interesa naționalitățile; ea a și fost în toți timpii marea temă a desbaterilor dintre cele două Biserici.

Biserica latină învață că episcopul din Roma, fiind cap al Bisericeii din drept divin, coprinde într'însul Biserica întregă și că el este tálmaciul *ce nu póte greși* al doctrinei destăinuite, fie scrise, fie transmise prin tradiție; iată ce este *ultramontanismul* pe care *galicani* nu-l primesc în total.

¹⁾ Simbolul din Nicea sau Crezul coprinde expunerea dogmelor bisericeii chreștine; a fost mărturisit de cele două dintâi sobóre ecumenice din Nicea și din Constantinopole. În veacul al VII-ea Biserica, în Spania, adăogă la cuvintele: *care purcede de la tatal*, cuvintele aceste: *si de la Fiul (Filioque)*. În veacul al VIII-ea s'a încercat să se introducă acest adaos și în Franța. La începutul veacului al IX-ea Carol cel mare propuse lui Leon al III-ea să-l adopteze; după refuzul acestuia, el isbuti să 'l introducă într'un mare număr de Biserici din occident. Numai la începutul veacului al XI-ea, după rugăciunea împératului Henric I-ii, Biserica din Roma se hotărî să adopte acest adaos la dogma primitivă. *Filioque* și împărțășenia prin amîndouă felurile forméză punctele cele mari de desbinare dintre ortodoxie și catolicism.

Biserica din Orient, din potrivă, pretinde că principiul catolic aşeză regula credinţei, nu în persoana episcopului din Roma, ci în mărturia statornică şi universală a Bisericei întregi ce se înveciniceşte de la apostoli până în zilele noastre; acésta este ortodoxia.

Ast-fel, de o parte, ultramontanismul aşeză infalibilitatea într'o putere centrală, în afară de orî-ce naţionalitate, Papa,—în vreme ce, de altă parte, ortodoxia mărturiseşte că numai Biserica întregă nu póte greşi, a cării autoritate centrală nu se află de cât în corpul întreg al episcopatului.

Reiese de aci că Papa are o deadreptul acţiune asupra popórelor prin mijlocirea episcopilor, la a căror numire iea parte dînsul în înţelegere cu guvernul local; în ortodoxie din contra, Biserica fie-cării ţări se cărmuieşte de către episcopii săi, care sunt tot de o dată în neatîrnare atît de guvern cât şi de patriarhul din Constantinopol, care are numai un titlu curat onorific şi nici o jurisdicţie asupra Bisericelor din Orient.

Prin urmare, orî care ţară ortodoxă se póte scuti de propagandă; din contra, centralitatea puterii religioase cosmopolite presupune

silit nevoia pentru Biserica latină să aibă o propagandă stăruitoare și neobosită.

Deci, de privim, din punctul de vedere român, tendințele pangermanice, al căror port-stindard civilisator se spune că s'ar fi făcut Austro-Ungaria, ajungem să arătăm cum guvernul actual al României, care s'a robitu acestei politici, s'a grăbit să favorizeze propaganda Bisericei latine, în marea daună a Bisericei naționale. Nu e de loc vorba aci de politică interioară, de înrîurirea cutărui său cutărui partid; nu, ci însăși ființarea naționalității cată să o apărăm în contra a or-ice absorbire.

Inlesnită de nepăsarea guvernamentală, propaganda catolică s'a destăinuit sub tóte formele în România: înființare, prin orașele cele mari, de școli pentru fete și băeți, unde mare parte din copiii Români primesc o creștere care de sigur că nu este ortodoxă; campaniă întreprinsă în jurnalele catolice în favórea preschimbărei religioase a țarei, pe care o arată gată la acéstă evoluție; mișcare provocată și întreținută printre membrii clerului de mir, ale căroră patimi cele mai nesănătóse se caută a le ațîța făgăduindu-li-se că peste puțin vor intra în Sântul-Sinod; des-

interesare aprópe desăvârșită de instrucția, creșterea morală și teologică a acestuiași cler; titlul de arhiepiscop conferit vicarului Sântului-Scaun la București, pentru ca să se măréscă prestigiul clerului catolic, în vreme ce tot ce póte micșora unitatea religiunii naționale și a Bisericei sale, și respectul de care ea trebuie să fie înconjurată, este tolerat, dacă nu îmbărbătat. De altă parte, prin propaganda ateistă și materialistă printre popor, căruia se caută a-i ațîța poftete, se atacă chiar temelia moralei creștine; pretutindenī se forméză asociațiunii catolice, spre a sta în contra societăților naționale; și alături cu bisericile ortodoxe neîngrijite se vede înălțându-se, în mijlocul chiar al capitalei regatului, măréța catedrală a Bisericei latine.

În mijlocul acestor încercări prin care trece societatea și Biserica română, se póte óre mira cineva vézênd că s'a găsit niște ómenī patrióți în mod sănătos cari, în afară de orī-ce gândire de partid politic și considerând religiunea țarei ca paladium al naționalității sale, aũ crezut de trebuință și de folos *o asociare ortodoxă Română*, la care s'aũ grăbit să se unéscă mitropolitul Moldovei și episcopul Romanului?

Păstrăm cel mai mare respect pentru persoana S. Sale Papa; așteptăm cu toată tăria cuvântului eminentele calități ale marelui lui caracter; chiar și dînsul, capul duhovnicesc a milioane de suflete, suferă cu o maiestuoașă demnitate chinurile unei dureroase situațiuni. Înțelegem și admirăm mărețele concepțiuni ale operei de cucerire duhovnicești urmărită de dînsul cu un zel neobosit; el este și va rămâne tot-d'auna în rolul umanitar al misiunii ce-i este încredințată.

Nu putem uita nici înrîurirea civilizatōre ce cu atîta isbîndă a avut Biserica latină asupra Europei. Dar suntem Români, și fără a părăsi, cu tōte că suntem ortodoxi, amintirea originii nōstre latine, rămănem încredințați că un popor n'ar putea să se lepede de credința sa religioasă, fără să se lepede și de credința în naționalitatea sa. Că să rămănem dar ortodoxi, de voim să rămănem Români.

Diplomaților dibacî ai puternicilor noștri vecini, ale căror mari concepțiuni de politică economică am încercat une ori să le scōtem la ivelă, n'avem a le adresa cea mai mică învinuire; ei sunt servitorii devotați ai țării lor și aū drept la tot respectul. Celor rîvniți,

ațintiți de aceste concepțiuni, le este dat să le paralizeze urmările.

Prea cu drept cuvânt se zice că nu este fum fără foc. De aceea când, în mijlocul complicărilor pe cari le fac să se nască întâmplările din Bulgaria, vedem apărând de o dată o broșură germană: *Restabilirea puterii temporale a Papei de către principele de Bismarck*, ni se descéptă cu viociune băgarea de sémă. Și când găsim într'însa lămurit formulată ideea, că viitorul Austriei se află legat de restabilirea timpurală a Papei și de creșterea strălucirei și a puterii Bisericeii romane, cu îngrijire mare căutăm pe dată mijlócele propuse pentru acéstă nouă stare de lucruri. Aci, cităm: „O eră nouă se deschide dinainte-i: fundarea unei *Impărății a Răsăritului* care va alipi antica împărăție dunăreană pe lângă tradițiunile cele mai strălucitoare ale istoriei sale, cele din vremurile în care armatele imperiale nimiciră puterea militară turcéscă în atâtea glorióse bătălii. Austria, iar nu Rusia, e statul civilisator al peninsulei Balcanice și al Turciei din Europa. Impărăția slavă de la Răsărit pe care o va forma în curênd Austria, în partea ei cea mai mare cu proprii săi Slavi și cu cei din Turcia Europei, cată să

se deosibescă prin temelia sa de împărăția slavă a Rusiei, căci într'alt-fel Austria ar lucra pentru panslavismul rusesc, căruia din contra, ea cată să-i pue zăgaz. *Religia cată să facă acéstă deosebire*: ici, împărăția slavă catolică romană; dincolo, împărăția slavă greco-rusescă. Nu e nevoie să demonstrăm că Biserica romană este superiără Bisericei grecesci din Balcani, care, într'o confederație descentralisată, se va găsi, fără apărare, predată organisării unitare a Bisericei romane. De altmintreli, popóarele latino-slave ale peninsulei Balcanilor aũ multă simpatie pentru Roma, cu tóte că nu se află de cât aprópe un milion de catolici romani, împrăștiati în tótă țara. Inșă ierarhia romană și-a înfipt piciorul în Bosnia și Herzegovina; ea nu va întâmpina de cât o slabă împotrivre în România; în Bulgaria mișcarea, de pe acum face progrese repezi și în acești din urmă timpî, s'aũ constatat aci numeróse convertiri. Guvernul austriac are cel mai mare interes să îmbărbăteze din tóte puterile sale acéstă propagandă catolică. E vorba, nu de simțiminte trecătóre, ci de principii fundamentale, și ceea ce are o însemnătate fundamentală

pentru Austria privesce și pe Germania strâns legată de monarhia austriacă."

Chiar de nu am voi să privim pe autorul anonim al acestei broșuri ca stând în vre-o legătură serioasă cu personalitatea principelui de Bismarck, nu e mai puțin sigur că el a caracterizat foarte limpede preliminările planului ce ni-l destăinuște, preliminări ce sunt astăzi fapte împlinite. Catolicismul și ortodoxia sunt față în față în peninsula Balcanilor. Intre împărăția Slavo-rusescă și cea Slavo-austriacă, „Religia, zice broșura, cată să facă deosebirea.“ Ore nu este a arăta curat nimicirea naționalităților balcanice? Și nu aveam noi cuvânt să spunem, că un popor care își părăsește credința religioasă își părăsește asemenea, prin faptul acesta chiar, naționalitatea sa?

Asociațiunea ortodoxă română își vede astăzi pe deplin îndrituite fundarea și folosul său. Cată să ne luptăm pentru ca să trăim; e legea evoluțiunii firei. Impreune-se dară cu dânsa toți Români, patrioți de inimă și de acțiune, căci este o datorie sfântă să strigăm astăzi vechiul strigăt al strămoșilor noștri: „Inainte! cu ajutorul Dumnezeului Patriei!“

CONTELE RAPETTI

VIATA SI OPERILE LUI

URMAT

DE CUVANTAREA ROSTITA LA MORMENTUL LUI

Rapetti (Petre Nicolae), conte de Trastour, s'a născut la Bergama la 9 noembre 1811, iar nu 1812, după cum arată *Dicționarul contemporanilor* al lui Vapereau; el a murit la Paris, în casa Fraților ospitalieri al Sfințului Ioan al lui Dumnezeu, la 28 iulie 1885.

Era fiu al lui Rapetti (Bartolo) și al Giovanei Piceni. Tatăl său, profesor distins la Universitatea din Turin, apoi hirurg militar în armata franceză, conduse mari stabilimente ospitaliere. Familia lui avea legături de înrudire cu marchiziile de Montferrat și marchiziile del Finale, din care a purces familia del Carreto din Neapole. Prin tatăl său adoptiv, contele de Trastour, Rapetti era înscris cu casa Grimaldi, care a avut, pe țărmurile Mediteranei, o suveranitate din care principatul Monaco este cea din urmă sfărâmitură.

La sfârșitul veacului trecut, familia lui Rapetti, îmbrățișând partidul Franciei, fu

isbită, ca de furtună un vas zdrobit. de cruzimea reacțiunilor politice, a doua zi după căderea partidului francez și plecarea lui Bonaparte: 1768—1799. Omorul, într'o biserică, a unuia din unchișii lui după mămă, este semnalul măcelului susținatorilor Francezilor în provincia Asti;—un alt unchiu tot după mămă, fu asemenea ucis; toate bunurile lor fură prădate, apoi confiscate. Iată din spre partea mamei lui. Aceiași nenorocire, afară de omoruri, în provincia Acqui, — chiar lângă Acqui,—unde era familia tatălui lui. Părinții lui Rapetti n'aũ ajuns nici o dată s'eși reîntocmescă averea. Dealtmîntrelea, ei nici nu se gîndeau de loc la acésta; aveau altă țintă; tatăl se înfunda în știință, muma nu visa de cât gloria pentru fiul ei. Căderea partidului francez, la 1814, dădu acestei familii cea din urmă lovitură; ne putendu-se să i-se mai iee ceva, membrii ei fură supuși la bănuială și ținuți la o parte.

Rapetti fu trimis în Franța la vîrsta de zece ani; fu crescut la colegiul din Toulon prin îngrijirea nașului său, contele de Trastour; își făcu studiile de drept la Paris și la Rennes, și dobîndi în acésta din urmă facultate,—după ce a susținut o teză din cele mai în-

semnate, asupra *condițiunei străinilor în Franța*, — diploma de doctor în drept: 28 septembre 1841.

Chiemat la Collège de France ca suplinitor al D-lui Lherminier, el ocupă de la 1841 până la 1848 catedra de *Legislație comparată*; predă istoria dreptului roman și istoria dreptului canonic, cursuri cari au rămas nepublicate¹⁾, Răgazul trebuincios pentru a 'și publica cursul, Rapetti nu l'a avut nici o dată în timpul celor opt ani de suplinire. „Trebuia să se îngrijescă; — cum o spune el însuși într'o scrisore ce se va vedea mai departe, — de munca specială a predărei. Trebuia mai cu sémă se 'și agonisescă prin câștiguri datorite unor îndeletniciri lăturalnice, streine de predare, mijloce complinitóre, neapărat trebuincioase în pozițiunea, — dătătoare mai numai de ostenelă și de cinste, — pe care o ocupa la Collège de France.“

De sigur că publicarea cursului lui Rapetti ar fi fost prea interesantă, fiind date originalitatea, știința și vederile noii și îndrăsnețe care însemnau cursu'i cu un caracter special. Tocmai acéstă îndrăsnelă atrase, de altmin-

¹⁾ Dobîndi naturalizarea la 16 martie 1843.

trelea, tînărului profesor neîncrederea unora, dușmănia altora. Din pricina distincțiunei și delicateței ce-î erau firești, și care 'l împingeau să se depărteze de tot ce nu era arzătorea, dar tot de o dată curata și senina cercetare a adevărului, Rapetti fu mînat să dea un sbor liber gândirei sale. La începutul anului al treilea de profesorat, el explică înrîurirea dreptului canonic, sau al Bisericeii, asupra formărei societăței moderne. Dar, subiectul acesta îl tîră la niște îndrăsneli, — prea neașteptate de public, — asupra diferitelor principii constitutive ale ordinei sociale, mai cu sémă asupra proprietăței, autorităței, constituțiunei ereditare a putereii;—de aceea fu învinuit de unii c'ar fi socialist, republican cel puțin, — c'ar fi dușman al lui Dumnezeu și al Bisericeii. Acéstă din urmă categorie de oposanți erau supărați în contra lui Rapetti fiind că el mărturisia că era creștin și catolic; nu doară că nu ar fi simțit ei că putea fi el un ajutor, dar acest ajutor era prea neatîrnat și prin acéstă chiar —póte,—primejdios.

Combătut de unii care se temeau de el, —neînțeles de alții, care erau departe de înălțimele la care pluteau învățămintele lui, —

puțin sașu de loc sprijinit de presă,—bănuț de guvern,—căzut de oboselă,—nenorocit că nu se putea arăta în tótă întregimea sa, și ast-fel precum era, nici în lecțiile sale, nici în fôia pe care o redacta,—chinuit de ideia că ziarul făcea rău cursului său și că ziaristul micșora autoritatea morală a profesorului, — el ajunsese la o desnădăjduire adîncă, când isbucni Revoluția de la 1848.

Rapetti concepu la acéstă epocă mari nădejdi, în curînd urmate de crunte desamăgiri; se hotărî să stee, pentru un timp, departe de politică și să mediteze ca să-și dee bine socotelă de ceia ce se petrecea în juru-i. Ceia ce *văzu el*, o tălmăci ast-fel într'o scrisóre adresată prietenului său, prințul George Bibescu :

„Văzui atuncea, scrie el, prea lămurit ceia ce se petrecea, în fapte, — în conștiința franceză,— în Europa: era o reînviere a singurului nume care să pótă cârmui Revoluția. Prin greșala lui....., Revoluția era deslănțuită; nu era vorba să o înăbușescă cine-va, nimeni nu avea acéstă putere; nu era vorba să fie ea împinsă în rătăcirî,— acésta ar fi fost o crimă în contra omenirei, în care Francia ar fi putut să piară; — trebuia să fie readusă în calea-i, la principiile ei constitutive, să fie ast-fel po-

tolită, fiind mulțumită,—și iată ce numesc eu a o *cărmui*.

Era însă un nume care înfățișa singura politică ce putea să însuflească încredere poporul, tot atât pentru a popri reîntorcerea lucrurilor de care se temea, cât și pentru a înființa îmbunătățirile sociale la care năzuia. Acest nume era al lui Napoleon.“

Rapetti avusese prilejul să facă o îndatorire, al cărei preț fusese simțit, prizonierului de la Ham, care era să fie stăpânul situației. De ar fi fost, în acest moment ajutat de tatăl său adoptiv, ar fi putut să se prezinte la alegeri, să fie ales deputat, și să devie unul din omenii însemnați ai regimului ce bătea la ușă, precum ar fi fost, de sigur unul din cei mai liberali dintre ei.— Norocul nu voi să-l aibă de client, — intrarea către onoruri i fu în chisă. Prea multă modestie, și nimic din strălucirea ce-o dă bogăția, acest ajutor atât de puternic, chiar pentru merit, și în strălucirea căruia se învâluie prea adesea mediocritatea!

E adevărat că Rapetti avu mai mult de cât onorurile; el avu onorul să se fi arătat vrednic de dînsele.

Orî cum ar fi, faptele luară în cu-

rînd un mers repede; valul se ridică, și aruncându-se luă cu sine și prăvăli tóte, în voia întîmplărei, dinainte-î. Rapetti era printre *pietrele* lăsate ici, colo, pe mal; dar înviat de suflarea tinereței, puternic prin valórea sa, reîncepu să nădăjduiască și se puse din nou pe lucru.

În 1848 fu numit maiestru de conferințe la școlă de administrație. Acéstă școlă destinată pînă atunci la recrutarea diferitelor ramuri ale administrației lipsite pînă atunci de școli pregătitoare, fu stabilită pe temeliile anologe cu ale școlii politehnice, la 8 martie 1848; în urma propunerii ministrului Carnot (Hippolyte). Ea fu desființată în anul următor.

Câte va luni după aceea, el suferi o desamăgire din cele mai supărăcióse, când văzu că se numește un titular la catedra ce ocupa de opt ani cu atâta strălucire. Ideile sale liberale i atrăsese dușmăniile serioase: în zadar își puse el candidatura; ea fu înlăturată, cu tóte că considerațiunile și titlurile pe care se bizuea dînsul într'o scrisóre adresată D-lui administrator de la Collége de France, aveau o valóre netăgăduită.

Acéstă scrisóre ni se pare că are atâta în-

semnătate, că nu stăm la îndoială să o reproducem în întregul ei.

D-lui administrator de la Collége de France.

26 februarie 1849.

Domnul meu,

Am onoarea de a vă ruga să bine-voiți a mă prezenta d-lor profesori de la Collége de France, ca candidat pentru catedra de *Legislații comparate*.

O întâmplare supărătoare singură, m'a oprit să vă cer mai curând judecata d-vastră; — în lipsa unor lămuriri individuale și verbale, ce sunt cu neputință de acum înainte, sunt silit să'mi sprijin cauza printr'o scrisoare colectivă pe care vă rog cu stăruință să o faceți cunoscută d-lor profesori.

Iată titlurile mele la marea cinste la care năzuiesc: ele sunt anii tinereții mele date cu totul, cu o silire nedesmințită și directă, ca să mă fac vrednic, ca să mă pui în stare de a preda alături cu d-vastră.

Am jertfit toate la acest scop. Tot rodul muncii mele fi-va ôre pierdut pentru mine? Veți judeca despre acésta. Dacă este o dreptate, o providență pentru munca hotărîtă, voinică, stăruitoare, acésta dreptate, acésta providență trebuie să se găsească în adunarea învățaților către care mă adresez.

I.

Am ocupat, ca suplinitor, catedra de legislațiuni comparate de la 1840, coprinzînd și semestrul întâiu.

Când am fost chemat la această onoare primejdiosă nu eram cunoscut de unii de cât printr'un *Precis istoric al dreptului civil* a căruia răspundere a bine-voit a o lua un profesor, printr'o teză de doctor în drept asupra *Condițiunei streinilor*, și apoi printr'un semn de încredere al guvernului; comitetul istoric al documentelor nepublicate ale istoriei Franciei mă însărcinase atunci să public un manuscript din veacul al treisprezecelea : *le livre de justice et de plet*.

După recomandarea d-lui Rossi, la care eram un elev stăruitor, fui admis la onórea de a preda, ca suplinitor, alături cu d-vóstră.

1840—1842.

La început, aveam de învins diferite piedici : prejudecări nedrepte în care mă amesteca lumea, lipsa de autoritate ce 'mă venea mie din cauza tinereței, în sfârșit lipsa'mă de experiență în predare.

Cei dintâi doi ani ai suplinirei mele aũ fost plini de muncă și greutate. Cutez, totuși să zic, că încercarea nu 'mă a fost dăunătoare.

Nu se aștepta din partea unui tânăr de cât imaginație, un ton plin de patimă și declamatoriu: mă siliu să fiu rece și erudit.

Eram bănuir că sufer o înrîurire nelegitimă : fără a căuta să dovedesc într'un mod direct neatîrnarea spiritului meu, mă siliu să mă arăt cu un atare caracter de moralitate aspră încât mă găsiu în mod prea firesc în afară de prepusul nedrepte și injurioase.

Eram fără experiența predărei : luptai și lucrai fără a mă odihni.

După doi ani, îmi câștigasem băgarea de sémă, un auditoriū, și, cutez a zice respectul : încercarea era făcută.

Iată o arătare fôrte sumară a cursului pe care l'am făcut în timpul celor dintâi doi ani ai suplinirei mele :

„Istoria dreptului roman în raporturile sale cu formarea dreptului francez.

„I. — Afirmațiunea personalității omenesci a-
„rată începutul civilizațiunei. — Dovezi trase din
„istoria Iudeii și a Greciei comparate cu societățile
„brahmanice, etc. — Caracterul personalității se
„arată cu o vîrtosă exaltare în cetatea romană,
„unde se desfășură prin drept; — în constituția și
„formele familiei, — ale proprietăței, — ale conven-
„țiunilor, — ale Statului său puterilor publice, —
„ale dogmei egalității omenesci ascunsă și desfă-
„șurată pe încetul în dreptul roman. — Inrîurirea
„secundară a filosofiei și a creștinismului asupra
„dreptului roman, ale cărui principii veniseră
„înainte de învățămintele civilizației moderne.

„II. — Starea dreptului roman la epoca năvăli-
„rilor. — Acest drept este pentru un moment în
„opunere cu creștinismul și cu moravurile germa-
„nice; — El rămâne în stare de obiceiū; — modifi-
„cațiuni ale obiceiului roman.

„III. — Caracterul învățămîntului glosatorilor în
„vécurile al doisprezecelea și următorii; — acest
„învățămînt este o redeșteptare a ideilor constitu-
„tive ale dreptului roman. — Roma, din adîncul

„ruinei sale, cucerește din nou lumea și Europa creștină.— Combaterea D-lui de Savigny și a scó-lei istorice care nu vrea cu îndărătnicire să vază în învățământul glosatorilor o cucerire juridică a obiceiurilor de către idei. — De ce Anglia scapă de dreptul roman.

„IV.— Urmări, în Francia, ale dreptului roman : în sciința juridică, — în formarea monarhieii, — în secularizarea Statului, — în condițiunea persónelor, — în proprietate, — în familie, — în convențiuni.

„V. — Critica dreptului roman din punctul de vedere al civilisației actuale. — In afară de convențiuni și de proprietate, dreptul roman nu mai e îndestulător pentru cerințele noastre de libertate, de egalitate. — El esageréză dreptul acțiunei Statului. — Dreptul roman, al cărui studiú este neapărat trebuincios pentru înțelegerea documentelor noastre juridice, vechi și moderne, nu mai e de cât șcóla nemuritoare a artei juridice.

1842—1845.

Catedra nu mai era pentru mine un loc de gróză. Puteam să-mi urmez cugetarea în public. Mă simțiam îmbărbătat printr'un început de favóre. Intreprinsei o lucrare ce mă atrágea mai presus de oricare, la cei d'ântei pași ai mei în sciință. Sub titlul de *Istoria dreptului canonic* în raporturile sale cu vechia legislație a Francieii, întreprinsei să arát instituțiunile civile și politice întemeiate, ajutate sau însuflate de Biserica catolică și de ideile creștine.

Cursul acestei desfășurări 'mă-a luat trei ani.

Un fel de isbândă ce am dobândit, mulțumită noutății, frumuseții și tăriei subiectului meu, ar fi corăspuns aprópe cu totul ambițiunei mele, de nu se 'ntâmpla o nenorocire.

E greu ca cine-va să 'și îndrepteze spiritul către óreși-care idei, către óreși-care monumente, fără ca să simță pentru ele entusiasmu. Se găsesc în speculațiile creștine tóte problemele sociale de care ómenii au fost, sunt și vor fi îngrijiti. Cercetările mele, lámuririle mele, entusiasmu meu au coincizat cu niște discuții, pe atunci arzătoare, în care începui să-mi amestec glasul fără nici o competență pentru căți-va. De aci o jicnire, diferite neînțelegeri, a căror coincidență de tot întâmplătoare dar supăratore, m'a făcut să sufăr.

Totuși, în timpul cursului arătărilor mele privitoare la dreptul canonic, cred că am dobândit titluri pe lângă acei care stiméză acel soiú de putere născocitoare cu ajutorul căreia se regăsește și se redă chipul, gândirea, înțelesul monumentelor uitate, aprópe distruse.

Iată arătarea fórte sumară a cursului în timpul căruia am arătat instituțiile civile și politice ale creștinătății. Sunt silit să reduc această însemnare la câte-va trăsuri generale.

„*I. Despre principiul dreptului creștin.* 1. Unirea lui D-zeú și a creațiunei. — Unirea ómenilor „între dênșii prin D-zeú.—Solidaritatea ținței din „urmă a tuturilor ființelor, — din care reiese legea „unică, universală a iubirii. — D-zeú este viața, „omul este agentul universal al ordinei în viață.—

„2. Unirea însă a omului și a lui D-zeu a fost tă-
 „iată; legea a fost siluită.—Despre dogma cădereii
 „său despre păcatul din origină.—Urmări: opunerea
 „legei vieții și a păcatului, ale căror urmări forméză
 „obiceiul omenesc. — Lupta legii împotriva obi-
 „ceiului. — 3. Despre întruparea D-zeească. —
 „Unirea este restabilită; în ce chip.—Despre gra-
 „ție. — D-zeu se amestecă în lupta legii împotriva
 „obiceiului.

„II. *Istoria generală a așezemintelor creștine.*—
 „Așezemintele creștine sunt o espresie a chipului
 „cum creștinismul concepe viața omenescă turbu-
 „rată de grozava întâmplare a păcatului.—Pentru
 „așezemintele creștine, sunt două isvóre; *simți-*
 „*mântul și știința.* — Despre simțimântul popular
 „creștin: — desfășurarea neașteptată, sgomotósă a
 „creștinismului. — Despre poporul din Franța; —
 „din toți el face mai cu înlesnire să domnescă
 „legea asupra obiceiului, ideia asupra formei. —
 „Despre *știința* creștină. — De ce Biserica se o-
 „pune desfășurărilor populare.—Despre condițiunea
 „care, după știință, merge silit înaintea acțiunei
 „libertății; trebuința prealabilă a sfințeniei, a gra-
 „ției. — Duelul doctrinei grației împotriva inspira-
 „țiunilor creștine, populare, spontanee. — Doctrina
 „grației se întorce împotriva Bisericei și o supără.
 „(Ion Huss,—Luther,—Jansenius).

„III. *Istoria particulară a așezemintelor creș-*
 „*tine.*—*Despre familie:* Ea este singurul așezemînt
 „pe care Biserica să'l fi întemeiat cu totul după spi-
 „ritul seú.—Singura societate desăvîrșită. — Inrîu-
 „rirea familiei creștine asupra familiei franceze.—

„*Despre proprietate*: Precepte și practică a căror
 „încheiere este negarea, osîndirea proprietății, și
 „care tind la aprobarea întrebuintărei bunurilor
 „sub forma comunității. — Înțelesul pomenei, a
 „dijmei, a interzicerii cămatei, a constituirei bu-
 „nurilor eclesiastice. — Cum s'a clădit din nou pro-
 „prietatea în creștinism prin considerațiile trase
 „din starea de nedesăvârșită societate în care ó-
 „menii se află între ei. — Inrîurirea proprietății
 „creștine asupra proprietății laice și asupra con-
 „vențiunilor.

„*Despre Stat.*— Despre principiul așezămintelor
 „politice;—viața este o luptă; organizarea ordinei
 „este o armată. — Recunoșterea unei singure au-
 „torități, autoritatea spirituală. — Despre autori-
 „tatea mireană.—Cum este ea numai de nevoie.—
 „Sub ce condiții creștinismul o îndrituește. — *Or-
 „ganizarea autorității spirituale*:—Despra papa,
 „— despre cardinali, despre episcopi, — despre pre-
 „oți, — despre sobóre, — despre regimul reprezen-
 „tativ,—despre inchiziție.—*Speculațiuni asupra
 „autorității mirene*: ungerea cu sfintul mir, sfin-
 „tul Imperiu.—Despre prilejurile și pricinile ciocni-
 „rilor regilor cu Sfintul Scaun. — Neisbânda poli-
 „tică a Sfintului Scaun între opintirile regilor și
 „nerăbdările populare ale simțimîntului creștin.

„IV. — Despre marea durere a timpurilor mo-
 „derne; hisma dintre Biserică și Revoluție“.

1845—1848.

In timpul celor din urmă trei ani ai suplinirei

mele m'am îndeletnicit cu arătarea pe rând a principiilor privitoare la *Proprietate*, la *Stat*, la *Obiceiū*.

Despre proprietate.

Acest curs a fost dovedirea prin filosofia morală și prin istorie, a acestei idei, anume: că proprietatea este trecerea în fapte a dreptului individului, că ea este de neapărată trebuință pentru libertatea persoanei omenești, ființarea familiei, dezvoltarea muncii, dar că ea rămâne supusă la obligațiile generale către societate și omenire. — Proprietatea este un drept și un minister.

Starea saū alcătuirea puterilor publice.

Acest curs a fost dovedirea, prin filosofia morală și prin istorie, a acestei idei, anume, că după rațiune, după drept și după fapt, statul nu este și nu poate fi decât alcătuirea unei puteri ocrotitoare și sprijinitoare, pentru fie care în parte și pentru toți în obște, a libertății în diferitele ei destăinuirii intelectuale, morale și industriale. Statul nu este de cât un mijlocitor al libertății.

Despre obiceiū.

Acest curs, a fost dovedirea, prin filosofia morală și prin istorie, a acestei idei anume că obiceiul este condițiunea neapărată a înființării orī cărei legi. Am analizat elementele obiceiului, diferitele sale stări saū moduri, ce era într'ensul priimitor de propășire, și ce era statornic.— Era să tratez despre neamuri, despre naționalități, despre elementele comune obiceiului european, când am fost între-

rupt în predarea mea de un decret care, un moment, desființă catedra de legislațiunii comparate.

II.

Munca de erudiție și de minte ce presupun arătările de mai sus, sunt niște titluri pe care le supun judecăței d-vóstre.

Am fost, prin fapt cel puțin, unul dintre d-vóstră, un profesor, care a susținut timp de opt ani, fără a fi sdrobotit de dânsa, încercarea profesoratului.

Sunt câți-va ani, într'o discuție oficială, întrebuintarea suplinitoilor a fost criticată; s'a răspuns la această critică prin acest argument care 'și-a atras aprobarea tuturor ómenilor speciali: „Suplinirea este încercarea firéscă și cea mai bună, prin care profesoratul să se pótă recruta mai cu siguranță.“

Nu este, în adevér, un alt mod, de a fi și de a se dovedi cineva ca vrednic și în stare de a preda, de cât învățând și arătând, prin fapte, că a ajuns a ști.

Mă adresez către ómenii care cunosc toți, prin experiență, ostenelile, muncile, greutățile, meritul funcțiunei învățământului. Nu voi stărui decii mai mult asupra valorii titlului pe care 'l supun apretiiării d-vóstre.

Dar pentru ce óre vr'unul din cursurile mele nu s'a statornicit el într'o carte?

Trebuie să v'o mărturisesc; mi s'a părut că, acele calități trebuincioase grăirei se deosibesc cu mult de cele cerute pentru cuvîntul scris. Sunt două feluri de compuneri fórte osebite, aprópe opuse; ast-

fel că a aduce niște lecțiuni la starea de carte, când cineva are oareș-care conștiință de condițiile formei, este a se însărcina să facă asupra ideilor și materiilor din care s'aũ compus lecțiunile, o lucrare cu totul nouă.

Deci, timpul liber trebuincios pentru o ast-fel de lucrare, nu l-am avut nici o dată, în timpul celor opt ani ai suplinirei mele. Trebuia să vȃd de munca specială a predărei. Trebuia mai cu sémă să dobândesc prin câștiguri datorate niștor ocupații lă-turalnice, streine de predare, mijlócele complinítóre, neapărat trebuincióse pozițiunei, dátátóre mai nu-mai de muncă și de cinste, ce ocupam alături cu D-vóstră.

Ceia ce știũ să fac, ca scriitor, am răspândit'o ici și colo, mai întâi în câte-va culegeri, ca *Revista legislațiunei*, la care scriam de la 1839, în *Correspondentul*, la care am scris în 1845 și 1846, într'un Dicționar al istoriei Franciei (sub direcția D-lui Philippe Lebas), în *Encyclopedii* și apoi în presa zilnică, judiciară și politică, în care, de și luptând pentru ceia ce găsesc adevărat, drept și folositor, suferiam că împrăștiam o hărnicie pe care o dato-ream întrégă sarcinei învățământului.

În lipsa unei cărți, cine-va trage din óre-cari poziții acéstă cunoștință a vieții aspre, acéstă practică a răbdărei, acéstă îndărătnicie a bărbă-ției, cari nu sunt nefolosítóre învățământului, căci ele sunt maturitatea spiritului, simpatia inimei, demnitatea tăriei morale.

Dar în mijlocul jertfelor și suferințelor de tot soiul ce a trebuit să rabd pentru a fi, timp de opt

anî, un suplinitor pe lângă D-stră, o nădejde m'a mângâiat în veci și m'a făcut în veci să capăt pu-terii noii. Când simțiam că slăbesc, mă ridicam cugetând la ținta către care mă îndreptam: această țintă, nu am nevoie să v'o spun pe larg, era cinstea de a fi al D-stră, de a face într'o zi parte din Col-lege de France.

Bine-voiți a priimi, D-le administrator, o dată cu candidatura mea, omagiul simțimentelor mele res-pectuoase și devotate.

RAPETTI.

Paris, 16 februarie 1849.

Este de prisos să adăogim ceva la acesta pe larg arătare a gândirilor omului și a fap-țelor vieții lui; ea arată cu prisosință ceia ce făcuse deja tînărul suplinitor la Collége de France și tot ce prețuia el în 1849.

Rapetti se apropie atunci de partidul de la Elyseu, scrise articole de polemică în presa napoleoniană și fu însărcinat să întrunescă toate bucățile autentice adresate împăratului Napoleon, — ca aprobare— fie de către parti-culari, fie de corpurile publice.

Culegerea adesiunilor (1852—1853), la care Rapetti nu și-a alipit numele, formeză șase volume in-quarto.

În 1854, guvernul imperial hotărîse să în-treprinză publicarea *Corespondinței lui Na-poleon I-ii*. În capul unei ast-fel de opere

trebuiaŭ ómenŭ însemnați prin capacitatea și cinstea lor; se cuvenea mai cu sémă să se dee comisiunei ce era să fie numită, un secretar avënd, în afară de cele-lalte calități, o cunoștință adâncă a epocii napoleoniane. Alegerea căzu pe Rapetti. Numit secretar al primei comisiuni instituite la 7 septembrie 1854 pentru publicarea *Corespondenței lui Napoleon I-ii*, Rapetti își păstră funcțiunile în noua comisiune care fu chiebată, — la 3 septembrie 1864, — să iee în mână, sub președința A. S. I. principele Napoleon (Jerôme), opera începută.

A întruni documentele, scrisorile, hărțile atingătoare de *Corespondența lui Napoleon I-ii*, a le citi, a le nota, a le clasa, a adeveri exactitatea și autenticitatea lor, și a face să iasă din ele trei-zeci și două de volume in-quarto, adevărat monument ridicat geniului lui Napoleon, ca resboinic, ca legiuitor, ca om politic, iată care este opera măreță căreia Rapetti a dat șapte-spre-zece ani din viața sa.

Deși nu-î nimeni care să nu cunóscă partea covârșitoare ce luă Rapetti în acéstă lucrare monumentală, nu este mai puțin interesant să facem cunoscut omagiul special pe care Comisiunea a crezut de cuviință să-l dee se-

cretarului său, și prin care își sfârșește ea raportul către Impărat.

„După această arătare a lucrărilor noastre, zice acel raport, să ne dea voie Maiestatea Văastră să arătăm recunoștința noastră *ómenilor cu merite deosebite*, care ne au ajutat în această lungă și gingașă publicație, și *care au fost cărmuiți cu dibăcie de D. Rapetti*. Secretarul Comisiunii a arătat un zel neobosit, o inteligență și o știință cărora *datorăm mult*.”

În afară de serviciile arătate pân'aci, al doilea Imperiū a mai priimit și altele de la Rapetti, atât în timpul resboiului din Italia cât și în urmă. Ast-fel, în campania de la 1856, fiind atașat la cabinetul Impăratului, el lămuria pe Maiestatea Sa asupra țării și ómenilor ei politici, cu o cunoștință a țărîmului și o precisiune de amănunte, care mirară de multe ori pe Napoleon al III-lea, și îl făcură să se păzescă de niște ómeni care nu ar fi lipsit să-i surprindă încrederea.

Când cu anecșarea Nicei și Săvoiei, contele Rapetti, ajutor al D-lui Pietri în organizarea noilor provincii, puse în însărcinarea sa, o răbdare, o mlădiere de spirit, o fineță și farmecul unei bune voinți firești care îi căștigară

tóte simpatiele și contribuiră puternic la isbândă.

El fu numit ofițer al Legiunei de onóre în urma însărcinării sale; dară acéstă distincție nu era de cât o dréptă răsplată a unei vieți de muncă de și devotament. De aceea Impēratul voi să ridice pe Rapetti la funcțiunile de consilier de Stat; decretul era supus la iscălitura Maiestăței Sale, când sosi anul 1870.

În timpul lunelor grozave ale sfârșitului lui 1870 și începutului lui 1871, timpuri de lupte, de mizerii și de îngroziri, — atunci când armatele lui Chanzy, lui Faidherbe și lui Bourbaki și-ardeaū cele din urmă cartușe, — când nenorociții reținuți în captivitate, sufereaū grozavul chin de a numēra tresăririle Franciei ce murea, fără să pótă să sbóre în apărarea ei, — când Parisul dădea lumei priveliștea neașteptată, mai mult încă spre gloria femeilor de cât spre a apărătorilor lui, — a unei opunerii numai vitejie și lepădare de sine, — Rapetti, închis în Paris, își slujea țara, împărținduși timpul între serviciu'i de gward național și ocârmuirea ambulanțelor stabilite în palatul Chimay și palatul George Bibescu.

Totuși rămâne, că urmarea luptelor și lipsurilor numeróse rēbdate de Rapetti, fu sdrun-

cinarea sănătăței lui. Atins greu în 1872 de o bôlă ce părea că are să'l și ea, el avu norocirea să se vindece. Dar în 1883 căzu pentru a doua ôră cu aceeași bôlă, urmată de o reîntôrcere spre sănătate care, din nefericire, ținu puțin. Către sfîrșitul lui 1884, el slăbi; — prea împovărat de muncă, zădărit de o mulțime de ômeni pentru care mijlocea fără nici un folos personal, Rapetti fu lovit, la sfîrșitul lui iulie 1885, de un atac de paralisie, început al scurtei bolii care 'l prăpădi. Dus la ospiciul Sf. Ión al lui D-zeu la 15 iulie, el își dădea duhul la 28 din aceeași lună.

Contele Rapetti fusese tot-d'a-una foarte evlavios; — în timpul șederii sale la Frații ospitalierii din strada Oudinot, el le mulțumi sufletul prin cucernicia și supunerea sa creștinească. De altmintrelea acéstă supunere fusese tot-d'a-una tăria sa cea mare, și acésta este atât de adevărat, că de-l întreba cine-va dacă nu suferise mult de nedreptatea sôrței față cu el, răspundea :

„De sigur că am suferit, și pôte că 'mî aș fi blestemat sôrta cea rea, de nu aș fi găsit în adîncul suferinței mele, un rod prea amar, dar de o valóre neprețuită, de o mie de orî mai prețuită de cât slava răvnită, adică pu-

terea de a primi fără șopte de împotrivire decretele neînțelese de noi ale lui D-zeu.“

Tinerii începători găsiau tot-d'a-una la densusul o primire plină de bună voință, îmbărbătări și sfaturi prețioase. Dintre mărturiile de recunoștință venite până la noi, nu putem să ne stavilim dorința de a reproduce bucata următoare dintr'o scrisoare, plină de mișcare, ce ne adresază un tânăr autor, al cărui loc s'a și însemnat în lumea literară: D. Olivier des Armoises.

„
 „Mulțumită sfaturilor contelui Rapetti, am avut bărbăția să intru în cariera literară, și iarăși mulțumită concursului său, primele mele opere au fost găsite vrednice de publicitate, și am putut face ca ele să fie primite, aproape fără greutate.... Conte Rapetti a găsit în multele ocupațiuni ale vieții sale turburate (precum o spunea el însuși), timpul să citească și să îndrepteze tot ce eșea din pana mea tânără și ne experimentată. El a dat celor d'ânteiu ale mele lucrări, cele din urmă raze ale minunatei sale inteligenți. Am, atât într'o necurmată corespondență de mai mulți ani, cât și în criticele și observările ce 'm'a lăsat

asupra scrierilor mele, sfaturi pentru tótă viața mea de scriitor...”

În afară de operile mai sus citate, Rapetti a luat o parte activă la redactarea a diferitor culegeri, ca

Enciclopedia nouă (1836);

Jurnalul general al tribunalelor (1837);

Enciclopedia dreptului (1839).

În 1839, era însărcinat de guvern să publice un manuscript din veacul al trei-sprezecelea : *Le livre de justice et de plet*, apărare virtosă a așezămintelor religioase de învățămînt.

Ceva mai târziu, făcea să apare o serie de articole despre antisemitismul în Franța.

În 1854,— de la 10 Ianuarie,— a publicat, în ziarul *Moniteur universel*, o operă istorică vrednică de a fi luată în sémă : *Frații din Templu. Episod al istoriei veacului al patru-sprezecelea*.

Acéstă întunecată și tăinuită dramă, căta să fermece mintea hotărîtă a lui Rapetti, și el și-a dat de țintă, în acest studiu, să ne de-stăinuască pricinele care aũ împins pe Filip al IV-lea să urmărească cu o îndârjire și o cruzime ne-mai-pomenite, ruina unei instituțiuni, dintre aĩ cărei membri, cea mai mare parte erau din cele mai mari familii ale nobilimei

franceze. Cu o logică neîmpăcată, el ne învederește cum necurmata nevoie de bani care fu rana acestei domnii, gelosia în contra puterii unui Ordin care era destul de tare ca să'l apere pe dânsul, rege al Franței, și în sfârșit, rațiunea politică care căta să impue regalității absolute, oprirea organizării a orî-cărui corp milităresc pe care n'ar fi ea stăpînă cu desăvîrșire, erau motivele care hotărîră pe Filip al IV-lea să dobóre pe Templieri.

Nu se pôte citi ceva mai mișcător de cât grozavele scene ale arestărilor după plac, al chinuirilor, al despuiărilor în mijlocul cărora pîra urăciósă este cerută cu stăruință, poruncită, răsplătită. Nimic mai ciudat de urmărit de cât acea țesătură urzită cu o dibăciă fără sémăn, acea așa zisă cumpătare a Regelui, care, „ca să nu pótă fi învinuit, vrea să aibă conglăsuirea și judecata ómenilor din tóte treptele regatului său.“ În zadar Jacques de Molay, mare magistru al Ordinului, Guy, maestru al Normandiei, au obținut să trăescă de la tribunalul care acum i-a judecat; Filip al IV-ea poruncește să fie scoși din temnițele lor, și aduși pe la amurgul serii în mica insulă ce se află în Sena, între Palatul *de la Cité* și bi-

serica *des Grands-Augustins*, unde 'i aruncă în focul rugului pe amîndouî împreună.

„Sufieră mórtea cu atâta stăruință, în cât lăsară în admirare și uimire pe toți martorii chinului lor.“ Ne pare rău că Rapetti nu s'a gândit nici o dată să facă să éasă în volum aceste interesante articole din *Moniteur universel*. Nădăjduim că într'o zi acésta lipsă va fi împlinită, căci o cere acésta interesul istorii.

Se datorește lui Rapetti și o contrazicere a *Memoriilor mareșalului Marmont*. Când apărură Memoriile mareșalului Marmont, duce de Ragusa, opiniunea publică fu viu mișcată. Se știe că, în zioa de 5 august 1814, aflând la Fontainebleau trecerea la dușman, la Essonne, a corpului al 6-lea, Impăratul exclamase, vorbind de Marmont: „Nerecunoscătorul! va fi mai nenorocit de cât mine.“ O grea învinuire era dar în sarcina mareșalului, și căta firește ca Memoriile lui să încerce să-l spele de trădarea de care era învinuit.

„Insărcinat să daū séma de opera mareșalului Marmont, zice Rapetti, chiar de la pagina ântéia a celui d'ântéiū volum, n'aș putea să-mi tălmăcesc altmintrelea întipărirea ce mi-a făcut, de cât spunând că m'am simțit de-o dată în fața dușmanului.“

Rapetti luă asupra-și să pue lămurit în vedere unul din punctele cele mai grele din viața politică și ostășească a mareșalului Marmont. Și, în această afacere, cita aceste două versuri:

Căci nu este nici șarpe, nici monstru uricîos,
Ce imitat de artă, să nu pară frumos ¹⁾.

Cartea lui, care a apărut în 1851, este intitulată: *Trecerea lui Marmont la dușmani în 1814*.

Intr'un stil strâns, restabilește faptele desfigurată pentru nevoile unei cauze speciale, le caracterisează și le învederește, nu prin afirmări, ci prin ajutorul unor documente autentice.

„De aci înainte, eram, ne zice el, liber să dau lui Marmont pedepsa ce i se cuvenea, și mă folosii de prilej ca să'l judec pe larg, măsurându-i o exactă dreptate.“

Pe toate rătăcirile sau greșelile din trecut, Rapetti le dă lesne uitării; dar într'o singură zi fu dat lui Marmont să aibă înrîurire asupra faptelor, la Essonne, în 1814, și nu se folosi de acest prilej de cât ca să predeze dușmanului corpul al 6-lea, a cărui comandă îi era încredințată, și care forma ante-garda armatei fran-

¹⁾ Arta poetică a lui Boileau.

ceze. Dovezile adunate de Rapetti sunt strivitoare. Ele sunt pentru istoria acelor vremi din 1815 o îndreptare și o complinire de neapărată trebuință, și îndrituiesc proorocia Impăratului: „*Nerecunoscătorul! va fi mai nenorocit de cât mine.*“

Nici un istoric n'a făcut, în îndeplinirea menirei ce-și dădea, o cercetare mai conștiințioasă a întâmplărilor, a faptelor și a persónelor. Numai trecându-le prin ciurul documentelor autentice, numai supunându-le celei mai nepărtinitóre analize, își întemeia el părerea, și o rostea cu neatîrnare, cu lealitate și mai ales fără idee preconcepută. Adânc de erudit, înzestrat cu o memorie minunată. judecarea i era cu atât mai netedă cu cât îi era mai lesne să combine tótă întregimea perioadei ce avea legături cu faptul pe care trebuia să-l cântărescă. Cu această limpezime în aprecieri, una o calitate minunată pentru un scriitor, concisiunea. Stilul îi este lămurit ca și gândul, lipsindu-i orî-ce frazeologie nefolositoare. Fapte, acte, documente, iată metoda de care se slujește Rapetti în operele sale, și mai ales în acesta, a cărei însemnătate istorică este din cele mai mari.

In tomul XXXVII din *Nouvelle Biographie*

a lui Firmin Didot, articolul **Napoleon** este de Rapetti. In 290 de pagini, a știut să cuprindă, într'o repede povestire, toate întâmplările aceștei mari epoci a istoriei Franței, punând înainte-î documente despre familia, nașterea, educațiunea, tinerețea lui Bonaparte, și ducând'o până în ziua de 24 august 1855, în care Victoria, regina Marel-Britaniei, veni să se roge, sub bolta Invalizilor, la mormentul lui Napoleon, „pentru ertarea și pacea națiunilor.“

Acest articol mai cuprinde: o notiță bibliografică a operelor lui Napoleon; paginile dictate la Sânta-Elena, cu arătarea capitulurilor din opera intitulată: *Memorii pentru a sluji la istoria Franței sub domnia lui Napoleon, scrise la Sânta-Elena de generalii care i-au împărtășit captivitatea*, a 2-a ediție, dispusă într'o ordină nouă, și mărită cu capitole nepublicate încă; o notiță despre diferitele culegeri ale operilor lui Napoleon; o notiță despre operele apocrife; o notiță despre diferite opere ale lui Napoleon; istoriile generale, cele particulare, memoriile, pamfletele, teoriile politice; în sfârșit notițe despre Iosefina, Marie-Louise și Napoleon al II-lea.

Cu tot spațiul cel răstrâns, acest articol va rămânea ca unul din documentele cele mai prețioase de consultat. Nepărtinirea apreciațiilor nu șovăește, și-și are locul său și anecdota. Ast-fel el ne face să cunoștem notele date tânărului școlar din școla de la Brienna, de cavalerul de Keralio, inspector general al studiiilor militare „*D. de Bonaparte (Napoleon), născut la 15 august 1769. Talie de patru picioare, zece degete, zece linii. Constituțiune bună. Sănătate foarte bună. Caracter supus. E în a patra. Onest și recunoscător. Purtarea i este foarte regulată. S'a distins tot d'a-una prin aplicarea sea la matematică. Știe îndestul de bine istoria și geografia. E slab în exercițiurile artistice. Va face un bun marinar. Merită să trecă la școla de la Paris.*“

La 19 brumar, Bonaparte, mergând în adunarea les *Anciens*, străbătu galeria lui Marte; acolo întâlnește pe Augereau, care tot mergea și venea, așteptând ce va eși din toate acele, nemulțumit și curios: „*Iată-te în belea mare!* zise Augereau.— *Ba era*, răspunse Bonaparte, *mult mai rău la Arcola!*“

În ce privește ungerea lui de Impărat, citim: „Acest fapt, cel mai neașteptat al isto-

riei moderne, s'a îndeplinit la 2 decembrie 1804. Acéastă ungere, restabilire a dreptului dumnezeesc în suveranitate, fu o preschimbare mai radicală și mai adâncă de cât fusese Concordatul. Fură uimirî nemărginite : mulți fură pe ascuns nemulțumiți, dar, scurt, supunerea fu obștăscă. Mulțimea poporului păru aprópe fericită să abdice în mîinile unui nou ales al Domnului, care era asemenea și al sėu, acea suveranitate cu numele cu care îl măguliseră pân'atunci. Dealtmintrelea, nu pare că, silind să se plece, înaintea ungerii dinastiei sale, pe contimporanii sėi ce urmau dreptul exclusiv al rațiunei omenești, Napoleon să fi trecut peste marginile a ce putea aștepta de la slugărnicia lor. Ceva mai târziu se propuse în Tribunat să fie consacrate la paza săbii ce Napoleon purta la Austerlitz, un templu și un capitol de mari demnitari bisericești. Napoleon nu se 'nvoi la o asemenea idolatrie."

Mai departe, dându-și aprețiarea asupra întregului guvern imperial : „Timpul a lipsit legislatorului Revoluțiunei, timpul și póte și o altă metodă de guvernare: căci este la locul sėu să punem aci, la sfârșitul acestor considerațiuni despre organizarea interióră a Fran-

ței, o observație generală, acésta că Napoleon atât de mare în concepțiunea sa ideală, în care despărțea una de alta autoritatea și libertatea, în practică părea a nu mai avea de cât mâniile unei voințe absolute și neînfrinate.

Cu toate aste, el găsisese acest cuvânt sublim: *Pe cât e mai mare cine-va, pe atâta câtă să aibă mai puțină voință : toți atârnăm de întâmplări și de circumstanțe ; eu unul mă declar cel mai rob al ómenilor ; stăpînul meu n'are inimă, căci acest stăpîn este firea lucrurilor.* Dar Napoleon, în luptele sale în contra faptelor, își uita de acésta lege a puterii omenești și se lăsa, în contra stăpînului său, pradă pornirilor îngrozitoare ale nerăbdării. Cum bănuia, și cu prea multă dreptate, inteligența contimporanilor săi, n'avu conlucrători, n'avu chiar, ca să vorbim drept, de cât agenți : făcu din ascultare și din executare, un fel de mecanism, pe care activitatea sa universală singură știa să o ție în mișcare.“

Fiind-că intrase mai bine de cât oricine în viața lui Napoleon I-iu, în a cărei intimitate se găsisese timp de atâți ani, Rapetti se gîndi să dea publicității o lucrare ale cărei principale elemente le întrunise, și a cărei țintă

era de a învedera geniul Primului Consul în discuțiunile Consiliului de Stat.

În 1883, rugat cu stăruință de prietenii săi să întreprinză această sarcină, se hotărîse în sfârșit să o facă ; — dar mórtea a venit prea de timpuriu și nu i-a dat voie. Rapetti ea în mormînt concepția unei opere pe care numai el o putea face, și care n'ar fi cea mai neînsemnată din producerile lui.

Măi bine ajutat de noroc și de ómeni, contele Rapetti de Trastour ar fi văzut de sigur deschizându-se înaintea sa porțile palatului Mazarin.

CUVÎNTARE

ROSTITĂ DE

PRINȚUL GEORGE BIBESCU

la mormîntul Contelui Rapetti

la 1 August 1885, la cimitirul Mont-parnasse.

Domnilor,

Datoria ce îndeplinesc la marginea acestui mormînt, este din cele mai dureroase : închinarea ce vin să fac aci la calitățile inimei și spiritului, la înaltul caracter, la nesecata erudițiune ale prietenului care se numea contele Rapetti de Trastour, vă spune îndestul că un gol mare s'a făcut în șirurile noastre.

Intr'adevăr, contele Rapetti nu mai este ; mórtea l'a smuls iubirei noastre, și foarte legitimei noastre admirațiuni, nouă care cunoșteam sub toate fețele sale, această înaltă și strălucitoare inteligență.

Pe câți dintre noi, nu ia ținut acest povestitor plăcut și plin de avînt, ceasuri întregi,

sub farmecul cuvântului său! Cu dînsul nici o dată desamăgiri; puteai ori când să deschizi acea carte ce trăia, la pagina ce vrocai să consulți, și cu simțimîntul siguranței absolute că vei găsi lămurirea ce căutași. Te făcea să trăești în intimitatea unui August, unui Ludovic al XIV-lea sau unui Napoleon I-iu, unui Gregoriu al VII-ea sau unui Piu al IX-ea,— îți desvăluia tainele politicii vremurilor antice,— găsind plăcere, prin iscusite apropieri, să o facă să trăească din nou în politica din zilele noastre, vorbea de Pandecte, de dreptul obiceiurilor, de Codicele Civile, sau de dreptul bisericesc cu aceeași înlesnire, aceeași erudițiune, aceeași adâncime de vederi ce-ar fi avut de ar fi trăit în fie-care din acele epoce.

E că, în contele Rapetti nu era nimic neadâncit; firea, purtându-se cu dînsul ca cu un copil ce îi era drag, nu numai că-i dedese acea puternică organizare intelectuală, care făcea dintr'însul un om mai presus de alții, dar găsisse încă o plăcere să desvolte într'însul gustul cercetătorului, patima óreși-cum a săpăturilor în muncă.

Contele Rapetti s'a născut în 1812, la Bergamo, pe când se făcea retragerea de la Moscova, în depozitul unui regiment francez;

tatăl lui, profesor distins la Universitatea din Turin, era în acel moment în ôstea franceză, și muma lui este tocmai acea persónă, atât de cunoscută în Italia, care, de și nu sosise încă nici o știre despre prăpădenia din Rusia, avu acea îngrozitoare vedenie, care îi arată armata cea mare învinsă de climă, înainte de a fi strivită de tun, și pe Napoleon întorcându-se prin ninsori singur cu mareașalii săi.

Totuși este că circumstanțele în care se născuse tânărul Rapetti siliră pe părinții lui să l'închine Franții și să l' trimetă aci chiar de la zece ani. Cum întâmplările ce sosiseră în Italia ruinaseră familia Rapetti, copilul fu încredințat nașului său, contele de Trastour, înrudit cu casa Grimaldi. Acesta, cu tôte că nu prea era bogat, priimi bucuros pe finul său, plăti cheltuelile educațiunei lui până la doctoratul în drept, apoi îl înfiă. Eată cum se face că prietenul nostru se numea Rapetti de Trastour.

Atunci începu pentru tânărul doctor, nesiguranța carierei sale, și ca să mă slujesc chiar de un cuvînt al lui, *a vieței sale enigmatice*, care n'a atins nici odată desvolta-re la care putea pretinde bărbatul. Pricina? a arătat'o însuși nu o dată; *era că'i lipsea starea*. Chiebat de două vocațiuni ne-

egale prin tăria lor, una ce venea din când în când, și care-l împingea spre predare, cea-l-altă stăruitoare, de fie-care moment, care îl mâna spre politica activă, Rapetti căută să mulțumescă amîndouă aceste vocațiuni, cerând predării mijlócele de traiu și tot de o dată notorietatea și relațiunile neapărat trebuincióse ca să se arunce mai apoi în cariera politicii.

Ast-fel fu mînat să se întărescă în studiile sale, timp de mai mulți ani, pînă 'n zioa în care fu chemat la suplinirea unei catedre politice prin esență, acea a *legislațiilor comparate*, în cel d'întăiū așezămînt de învățatură publică, Colegiul Franții. Rapetti nu avea încă trei-zeci de ani; era o fórte strălucitoare intrare în scenă.

Intr'un period de opt ani, de la 1840 la 1847, Rapetti făcu la Colegiul Franții un curs plin de vederi noi, din care din nefericire nu ne-a rămas nimic. Zic din nefericire, căci, de ar fi fost tipărite lecțiunile lui, am avea azi o operă despre filosofia dreptului din cele mai atrăgătoare, chiar prin daturile ce i erau aduse de învățămintele Bisericei, și de experiența căpătată în cursul studiilor sale despre deosebitele civilisațiuni.

E mângâetor lucru să arătăm că această experiență, departe de a arunca pe acest învățat în desamăgire despre ómenii și despre lucruri, avusese din contra, putința să-î dispue inima spre indulgență, acest rod atât de dulce al adevăratei înțelepciunii. Contele Rapetti avea patima binelui, acea mai ales de a-l face, dând adesea la acest scop micile agonisiri ale muncii sale.

Dar ceea ce mărea prețul faptelor sale celor bune, era simplitatea cu care le făcea. Contele se ascundea, când le făcea, par-că îi ar fi fost témă să nu le vază perzându-și, — de ar fi fost cunoscute,— profumul lor de cucernicie.

Să nu se creză însă că tot-d'a-una se ascundea, când făcea binele. Nicî de cum : acest om dulce, cumpătat, împăciuitor, se făcea de temut prin îndrăsnéla și stăruința sa, când se cobora la luptă pentru apărarea unei idei frumoase sau unei cauze mari.

De la acest însă neobosit muncitor care în 1848 fu numit maestru de conferințe la școla de administrație,—scólă desființată în urmă;— care a scris atâtea articole literare și politice de frunte; căruia fu încredințată corectarea *Culegerii de adeziuni* de la 1852 la 1853;

care fu trimis în misiune în Savoia și Nisa, ne rămân, din fericire, câte-va opere : tesa lui, care a fost foarte apretuită, *despre condițiunea străinilor în Franța*, *Trecerea lui Marmont la dușmani în 1814*, *Câte-va cuvinte despre originile Bonapartilor*, o serie de articole despre *Antisemetismul în Franța*, și în sfârșit, *clasarea corespondenței lui Napoleon I-ii*, adevărat monument literar.

Contele Rapetti a dat șapte-spre-zece ani de muncă acestui monument, la care a fost, ca secretar al comisiunei, — presidată de A. S. I. prințul Napoleon, — lucrătorul cel mai sîrguitor, de nu cel mai fruntaș. În urma acestei publicări a fost făcut Ofițer al Legiunii de onoare

În 1870, era să fie numit consilier de stat, — numele lui era pe decretul supus la semnătura Impăratului, — când vijelia străină se lăsă asupra Franței. *Étă, Domnilor*, cine a fost învățatul pe care îl perd literile și științele. pe când se bucura de tótă întregimea facultăților sale intelectuală și morale, omul de bine, prietenul pe care pămîntul are să ni-l iee de vecie.

Nobil prin nașterea sa, contele Rapetti de Trastour era și mai nobil încă prin virtuțile sale. Soldat plin de căldură al ideilor și al

causelor pe care le îmbrățișa cu o rară voi-
nicie, fiind-că le credea drepte, a murit cre-
dincios convingerilor sale, afecțiunilor sale,
Dumnezeului său.

Să te păstreze acest Dumnezeu pe lângă
dînsul, bătrîne și scumpe prietene. — Acésta
este urarea ce fac acei care vin aci să-și îm-
plinescă cele din urmă datorii ale lor către
tine, precum și toți aceia care te-au prețuit
și iubit, — acela mai cu sémă pe care cade în
acest moment durerósa menire să tălmăcescă
tóte aceste simțiminte, și cărui-a arătaseși o
statornicie a inimei și un devotament ce sunt
vrednice de vecinicile lui părerii de rău, de ale
nevetei lui și de ale copiilor lor.

Pe cât timp secerătórea cea stăpănitóre nu
dobórá la pămînt de cât spicurile cele cópte,
omul n'are dreptul să se răsvrătéscă, — o
știu; — dar mahnirea este aceiași când ve-
dem că dispare cea ce nu putem înlocui.

PARTEA A TREIA

D U E L

SCRISOAREA ANTÈIA

CĂTRE BARONUL DE VAUD

care închină prințul Gheorghe Bibescu opera sa despre
Trăgacii cu pistolul.

București, 14 martie 1882.

Scumpul meu Baron,

Sunt foarte măgulit că te-ai gândit să-mi închini cartea-ți despre *Trăgaciî cu pistolul*, când ți-era așa de lesne să-î găsești un naș printre numeroșii trăgaci, ajunși maestri în arta ale cărei taine ai să le desvăleuști publicului. Nu-î nevoe, scumpul meu baron, să adaog că învoirea ce-mi ceri ți-este și dobândită.

Voî citi cu o nemărginită plăcere noua d-tale operă, care va fi, sunt sigur, vrednică de cea-l'altă a d-tale, *Oamenii de spadă*. Ca să vorbim drept, studiul pistolului nu este în sine tot atât de fermecător ca și al speđii, înfățișeză însă părți foarte interesante, care, sub dibaciu-ți condeî, vor lua neapărat relieful lor cuvenit.

În scrimă, putem clasa pe mânuitorii de spadă după săli și după scoli; în arta pistolului, vorbind drept, nu există scoli. Când cu concursurile la care am luat parte, la Gastine-Renette, nu erau nici chiar principiuri bine întemeiate. Atunci fui rugat să scriu unele definițiuni pe care le dedesem în sala de tragere la țintă, și schițaî următórea

teorie. Ea n'are alt merit decât să deschiză calea unei mai complete teorii a tragerii cu pistolul.

Scriam dar, în 1874, rândurile următoare :

„Treî sunt cestiunile de căpetenie de privit în tragerea cu pistolul : pozițiunea armei în mână, — pozițiunea trupului, — tragerea.

„Trăgaciul, pus în fața țintei, își ia pistolul din mâna încărcătorului, și ține țeva sus ; își îndrep-téză arma către țintă și caută să-și țintuască, în mâna dréptă, patul pistolului, dar fără încordarea muschilor. După cum i este conformată mâna, trăgaciul pôte prinde patul cu degetul cel mare și cu cele trei degete din urmă, sau cu degetul cel mare și numai ca cele două din urmă, cel mijlociu sprijinit fiind în acest caz de puntea trăgaciului, dar primul mod e mai bun, căci lasă mai slobod *indexul*, agentul principal al voinții.

„*Indexul*, băgat până la mijlocul falangei celei de a doua, cată să se pue în raport cu trăgaciul, ferindu-se de orî-ce sguduire, și să-l simță mai mult sau mai puțin, după gradul său de simțibilitate.

„O dată arma bine așezată în mână, cată să se așeze persóna par'că ar ținea o spadă, în pozițiunea d'ântâiū a salutărei, brațul să fie aprópe întins, să înainteze piciorul drept cu o lungime de picior, pentru ca trupul să fie în echilibru desăvîrșit ; să-și nșepenască mâna stângă pe șold, cu degetele deslipite și mîna întórsă, ca să deo o contra-greutate brațului drept,—și să întórcă capul spre ținta de atins.

„In acéstă pozițiune, trăgaciul cată să se asigure, înainte de a ridica arma la înălțimea ochiului drept, că ea se află în adevăr în direcțiunea țintei, și,

pentru acésta să-și ducă repede privirea, fără a mișca capul, de la vârful vizei la țintă și să o readucă la vârful vizei.

„Când e de tot gata, să ridice arma, apăsând treptat pe trăgaciū, ast-fel ca detunătura să plece în momentul când raza vizuală, trecând prin sghiabul și vârful vizei, întâlnește ținta.“

Aceste principii se pot aplica și la tragerea după poruncă, cu acéastă deosebire numai, că trebuind să plece detunătura între porunca de *foc* și porunca de *trei*, este lucru de căpetenie ca persóna să ajungă să-și ridice arma până în josul plăcii țintei, printr'o primă mișcare repede, — pe loc după porunca de *foc*, ast-fel în cât să aibă vremea necesară pentru a o ridica apoi până la centru, — treptat și fără sguduire, între porunca de *una* și aceea de *trei*.

Veți fi băgat de sémă, scumpe baróne, că vorbesc de a ridica arma, nu de a o da în jos, vezi dar că povățuese pe trăgaci să adopte tragerea de jos în sus.

Pricina e că acéastă metodă, pe care Gastine-Renette, acest trăgaciū minunat și cu atâta experiență, s'a grăbit să o facă să fie adoptată, înfățișează folóse fórte de căpetenie. Cel mai mare, este că îngădue trăgaciului să nu piarză din vedere un singur minut, ținta, și prin urmare să se așeze și să fie sigur că stă în planul de tragere.

Știi că sunt unii trăgaci care arată un óreși-care dispreț pentru pozițiunea trupului, și care spun că tot una e să pui un picior sau un braț într'un fel sau într'altul. Aceia cad într'o mare rătăcire.

Pozițiunea trupului póte că jócă un mai mare

rol în tragerea cu pistolul de cât în scrimă. Într'adevăr, de la buna așezare a trupului atîrnă fixitatea mâinii, și fără dînsa decî nu póte fi siguranță în tragere.

Bine-voește, scumpe baróne, să primești cu mulțumirile mele pentru gîndul cel bun ce te-a călăuzit spre mine, mărturia simțimintelor mele celor mai simpatice.

A DOUA SCRISÓRE

CĂTRE DOMNUL FÉRY D'ESCLANDS

ÎN PRIVINȚA ÎNSEMNATEI SALE CONSULTAȚIUNI

despre

LECTIUNEA DE DUEL

București, 10 martie 1885.

Scumpul meu Féry d'Esclands,

Ziarul *Figaro* mă-aduce la cunoștință partea a doua a cugetărilor limpeză, precise, pline de vederi noi și instructive pe care ți le-a însuflat nenorocita afacere Chapuis-Dekeirel. Incât despre mine, a căruia cugetare corăspunde în toate privințele cu judecățile D-tale, studiul D-tale, publicat de *Figaro*, este o adevărată fericire.

Te-ai lăsat să fii târit cam departe de prietenia D-tale, când ai crezut neapărat să faci apel la autoritatea cuvântului meu;—al D-tale era de ajuns. Totuși,—și nu mă dau în lături,— amintirile acelor atrăgătoare convorbiri despre spadă, căror le dai o nouă viață, îmi sunt nemărginit de dragi.

Mi-aduc aminte, în adevăr, că am luat de mai multe ori apărarea duelului: aveam atunci în vedere casurile grave în care un om nu poate, și nu trebuie să caute reparația de cât prin luptă. Cuvintele ce le reamintești resfrâng în totul ideile mele; dar pentru ca ele să-mi exprime pe deplin cugetarea, ar trebui să le adăogăm câte-va cuvinte și să

zicem : „Duelul este un reu, fărăndoială, *dar un reu trebuincios*,“ căruia cată să-î păstrăm firea-î înfricoșătoare, mărirea-î, rațiunea-î de a fi în sfârșit, adecă punerea în joc a vieței pentru o cestiune de onóre. Sunt chiar cazuri în care duelul este o reabilitare. Ca magistrat, nu puteai să mărturisești că duelul ar fi necesar; fiind eú însă un vechiú soldat, și fiind vorba între noi doi, nu sunt silit să păstrez aceiași cumpătare și scriú precum gândesc.

Nu dóră că aș avea pentru duel, mai mult gust de cât scriitorul, plin de duh, de la *Figaro* care se iscălește Quidam; și de s'ar găsi vre un mijloc să se înlocuiască cu folos acéstă instituție cavalerescă deși barbară, aș da aplause unei asemenea descoperiri; dar cred că lumea o va căuta în zadar,—cel puțin în Franța, pe cât timp simțiméntul de onóre se va înțelege precum se înțelege astăzi de majoritatea Francezilor și precum cred că și trebuie să fie înțeles.

Totuși, dacă sunt de o părere cu Quidam asupra cauzelor neînsemnate care sunt prea des isvóre de luptă și care duc la *abuzul duelului*, nu pot se împărtașesc tóte teoriile D-sale despre acéstă grea cestiune. De sigur ai băgat de sémă la acéstă frasă : „Nădăjduiesc că cu progresul moravurilor publice vom ajunge a nu ne bate de cât pentru un ce fórte de căpetenie, netălmăcit, nemărturisit, pentru onórea însăși“. Dar așa fiind ce s'ar face cu o palmă? Nu se póte spune că acésta nu e *ceva fórte de căpetenie*, și care atinge, netăgăduit, onórea. Se dá îndărăt, mi se va zice; prea bine, și primesc voios să zic că acésta cată să fie de ajuns între ómenii a

căror educație este óreși-care ; dar pentru ómenii de societate, trebuie să vie zioa de apoi, adecă : duelul.

Ce n'est que dans le sang qu'on lave un tel outrage

(Nu spală de cât sânge vr'o ast-fel de insultă)

zicea Cidului don Diego ; și adăuga, încredințând fiului seú a sa vitéză spadă :

Meurs ou tue !

(Omoară, saú mori însuși)

Așa dar, fără ca, în zilele nóstre, să ducem lucrurile până acolo unde le duce don Diego, nu este óre învederat că o palmă cere : *rěsbunare!*

De cred că duelul trebuie să fie privit ca o adevărată amenințare a vieții luptătorilor, e că vėd în acéstă putință de a muri, o înfrinare a desvoltărei lui. De nu ne am bate de cât pentru lucruri numai de căpetenie, ne am face firește mai cumpetați în chemări la luptă, și martorii n'ar primi de cât cu o chibzuință de ómenii copti greaua raspundere cu care se încarcă înși-și. Da, cu chibzuință de ómenii copti, căci martorii,—care numai cu cea mai mare grijă cată să fie aleși, și la ale căror tact, vırtoșie, dibăcie, agerime de privire, sunt încredințate, înaintea luptei, onórea clientului, și, pe loc ce s'aú încruciașat speziile, viața lui, — sunt în dreptul și aú de datorie să cunóscă pricina chemării la luptă. Nu se póte îngădui să *rěmăe tăinuile cum-va martorilor adevăratele pricinii ale unei întâlneri*. N'aș putea da o mai bună dovadă despre acésta de cât o óreși-care istorióră de care 'mii reamintesc.

Sunt câți-va anii, între două ómenii însemnați, amendoii obicinuiți mosafirii ai salónelor celor mai căutate, se iscă o cėrtă care trebuia să fie de o

oreși-care greutate, căci și unul și altul începură să caute secundanți pentru o întâlnire ce fie-care din ei zicea că este *neapărată, peste puțință de înlăturat*. Inalta stare socială a celor două protivnici nu îngăduia secundanților să se îndoască de sinceritatea lor; nici unul din ei nu puse întrebări despre pricina duelului, și se treziră pe tărîm fără altă tălmăcire de cât această declarație a celor două protivnici: „*Este lucru neapărat, peste puțință de înlăturat*.” Dar acolo, pe tărîm, după oreși-care semne ce dovedeau mai multă supărare de cât mânia, secundanții începură să aibă prepusuri, și, temându-se ca nu cum-va să-și deie sprijinul pentru vr'o afacere nevrednică de o luptă serioasă, puseră în vedere protivnicilor că secundantul este, înainte de toate, un judecător, că are datoria să cunoscă pricina chemării la luptă, și-i poftiră să le spună pentru ce voiau să se bată.

Atunci, cei două protivnici se privesc încurcați. Secundanții stăruesc, nu-i lasă în pace, și cer un răspuns hotărîtor. Scurt, după tălmăcirii neadeverate, reticențe nedibace, desmintiri pe cari protivnicii nu întârziesc să și le arunce în față, secundanții sfîrșesc prin a înțelege că e vorba de una din acele competițiuni fără scuză, de care duelul trebuie să rămăie străin. Ei se retraseră dar pe loc, lăsând pe protivnici să-și urmeze rivalitatea.

Dar mă'ntorc la punctul meu de plecare: duelul, ziceam eu, cată să fie o luptă serioasă, și nu trebuie să supunem jurisdicțiunei lui de cât cestiunii de o însemnătate vitală. Aduug, și susțin că un om din societate trebuie să se silască să devie foarte înde-

mânatec în mânuirea armelor. — Ca să ucidă? Nu; — *ca să nu ucidă*. Și dovadă că acesta nu este un paradox, iată'o :

În 1856, la școla de la Saint-Cyr, în cursul unei discuții fără însemnătate între două școlari, B... și de R..., acest din urmă, cam nervos în acea zi, lăasă să-i scape un cuvânt cam jicnitor pentru tovarășul său, care era unul din cei mai buni ai săi prietenii. În timpul acela, domnea la Saint-Cyr o adevărată bătă lipicioasă de dueluri. De aceea, o întâlnire între cei două prietenii fu privită, printr'o înțelegere comună, ca ceva ce nu se putea înlătura.

De R... însă, insultătorul, nu știa să mânuiască spada, pe când protivnicul său avea deja oareșicare experiență și conștiința tăriei sale. Din însăși această nepotrivire, reeșea că de R..., bărbat voinic, care, fără de condițiile de inferioritate în care 'l puneau neexperiența sea în arme, n'ar fi lipsit să-și arate sus și tare părerea sea de rău de iuțela sa, lăasă să trecă săptămâna fără a deschide gura.

Întemplarea, care, une-orii, întocmește bine lucrurile, veni în ajutorul desnodământului. În ziua de ieșire, care era să fie și a întâlnirei, B... și de R... se găsesc de o dată față 'n față. De R... voia să-și urmeze drumul, dar tovarășul lui, împins de o fericită pornire, îi tae drumul, și, privindul în ochi, îi zice aceste simple cuvinte cu un ton de iubitore dojană: „Ești dar foarte mâniat pe mine?“

Aceste cuvinte atinseră ținta; abia fură rostite, și de R... era în brațele prietenului lui și'l strângea în ale lui. Dar te 'ntreb, dacă B... ar fi fost tot atât de neîndemânat în arme ca și de R... ar fi putut

el să se porțe ast-fel? Ar fi cutezat s'o facă? Nici o dată.

De aceia, prietene, să ne ferim să lăsăm în negrijă această parte a creșterii fiilor noștri, pentru ca onórea lor să găsească într'o zi un adăpost puternic în tăria lor, și să pótă fi iertători fără părere de rău și generoși fără slăbiciune.

Sfirsind, scumpul meu d'Esclands, îți strâng mâna cu iubire, și rămân al D-tale din tótă inima.

A TREIA SCRISÓRE

CĂTRE DOMNUL FÉRY D'ESCLANDS

ONÓREA ȘI DUELUL

București, 15 martie 1888.

Scumpul meu Féry d'Esclands.

E puțină vreme de când ne rosteam în modul cel mai plin de virtușie despre neapărata trebuință de a găsi un frîu pentru duel, și étă că azi vin să te întreb de nu cum-va cunoști... vr'o *lovire tainică* —(une botte secrète)—peutru a sili pe unii să pășescă pe tărîm.

Să nu mă crezi nesocotit în judecare; atunci ne îngrijea acea categorie de luptători și de marturi pentru care o întîlnire este o speculație, un mijloc de a face să se vorbescă de dênșii. Asemenea ómenî,—precum ai zis d-ta fórte bine,—discreditéză duelul făcendu-l de batjocură.

De tot alta este categoria asupra căreia îți cer azi părerea d-tale: se compune de ómenî care *insullă dar nu se bat*, unii sub prilejul că și-aũ făcut proba, cei-l-alti,... sub nici un prilej.

Cred dar cu stăruință că ómenii de omenie, care, — cu tóte că'n maioritate, — se lasă să fie năpădiți și stăpîniți de acești paraziti ai societății, adevêrat flagel pentru siguranța și noblețea ei,—artrebui să se grăbescă să iee óreși-care măsurî de

conservație înainte ca răul să se mărească. Menirea acesta nu le'ntrece puterile, dar cată, înainte de tóte, ca ei să știe să voéscă. Pe fie-ce zi, lumea arată că din ce în ce mai mult se'ngrijește de desvoltarea tăriei fizice și intelectuale a ființei omenéști; — de ce nu s'ar face o puternică manifestare în folosul desvoltării simțului moral și reînălțării simțimintului de onóre? De ce n'ar avea societatea garda sa, neimblinzitul seú tăetor, — de mă pot sluji de acéstă imagină, — a căruí sarcină ar fi de a da la pămînt ramura bolnăviciósă de pe trunchiul sănătos; și de ce acéstă înaltă însărcinare, tot de o dată atât de delicată și atât de folositóre, n'ar fi ea încredințată unui tribunal de onóre?

Acest tribunal s'ar compune de persóne de toți cunoscute prin onorabilitatea, inteligința și educațiunea lor; ele ar fi alese mai cu sémă printre caracterele căror ar fi dat maturitate experiența și primejdiile vieții, căci asemenea ómeni știú mai bine să deosibéscă partea slăbiciunilor omenéști, și pun în judecările lor o nepărtinire cu mult mai luminată.

Sunt departe de a gândi că unei asemenea instituții i s'ar putea pune temelie fără mari greutateți, și fără o opunere puternică; dar ce rău ar face una ca asta? Lumina nu isvorește óre din discuție, și cel învingător nu ese el óre dintr'insa cu mai multă autoritate și mai multă putere?

Eú unul cred că de este putința de a peri în duel un frú pentru înmulțirea luptelor, amenin-

țarea unei judecări fără apel, rostită de un asemenea tribunal, ar avea neprețuite urmări.

Ni se va zice póte că acésta ar fi ceva ne-măi-auzit încă, și că asemenea tribunale n'aũ ființat nici o dată; ne-ar fi lesne să facem să cadă acéstă întîmpinare, reamintind că sub Ludovic al XIV-lea era în ființă tribunalul mareșalilor Franții; dar, apoi, asta n'ar fi un cuvânt. Alte vremuri, alte obiceiuri! Nu măi trăim în acea epocă în care un bărbat străbătea viața, cu mâna pe mânerul săbiei, în care stăruiórea supraveghere a acestuĩ suprem judecător al orĩ-cărei neînțelegeri, impunea fie-căruia cea măi mare cumpétare, urbanitatea cea măi precugetată, și o politetă din care, orice s'ar zice, se răspânda mirosul unei înflorite educațiunii. În cele vremuri, ar fi crezut cine-va c'ar fi supărat pe persóna cu care vorbea, de i-ar fi răspuns scurt printr'un *Nu!* — „Crezi óre?“ ar fi zis. „Ești óre sigur că nu rătăcești?“ — Sau, s'ar fi slujit de alte asemenea formule menite a șterge tot ce putea fi supărăcios, pentru persóna cu care vorbea, în rostirea unei îndoeli. Era timpul în care vorbind de Diderot, care era copilul răsfățat al orĩ-căruĩ salon, și putea pretutindenĩ să vorbescă cu libertatea sa obicínuită, zicea ducele de Choiseul acéstă gingașă vorbă: „Ah! pe acest Diderot, când te gândești că n'am putea să-l primim, de ar fi din lumea nóstră!“

Este însă bine înțeles că nu măi trăim pe vremea unuĩ Choiseul, și că nu măi e vorbă să ne re'nórcem la manierile prețioase ale acelei epoci, precum nu măi putem să ne plimbăm îmbrăcați

Într'o haină de culóre gușă de porumbel, și încinși cu spada. Dar, ânc' odată, nu-î pentru asta un cuvânt ca societatea vécului al XIX-lea, — și peste puțin a vécului al XX-lea, — să nu mai vrea să știe de este saũ nu azi onórea pe povârnișul cel rău, și de e saũ nu vreme de a ne 'ngriji de acéstă avere pentru care atâți eroi și-au jertfit viața.

Scrima este pentru noi amêndoi, scumpul meu prieten, o adevărată patimă, dar ea nu ne place numai fiind-că acéstă nobilă artă dă bărbatului mai multă eleganță, îndemânare și tărie, ci fiind-că, însuflându-i mai multă 'ncredere în sine însu-și, îl face mai bun, mai îngăduitor, și, fără dar și pôte, mai omenos.

Privește la Societatea ómenilor de spadă; ești isbit de urbanitatea ce domnește între membrii ei, de frăția ce-î unește, și pe care scumpul nostru prieten, E. Legouvé, a zugravit'o așa de minunat; ești în sfirșit silit să mărturisești că trăești într'ênsa într'o atmosferă de cavalerism, și că a o respira e lucru sănătos. Êtă de ce e atât de vrednic de a fi desvoltat gustul artei speđii; étă de ce e vrednică ea de 'ngrijirea ce n'ai contenit vr'o dată să ai pentru dênsa, și de progresele ce ai făcut-o să facă, scumpul meu Féry d'Esclands, prin superioritatea d-tale recunoscută de toți și de toți priimită; étă de ce cată să ne bucurăm când vedem că tînăra generație îți urméză opera, și-ți susține creațiunile.

A desvolta în tinerime iubirea scrimei, este a asigura simțimintelor de cavalerism o puternică

sămînță de renaștere, și Tribunalului de onóre un punct de sprijin, un aliat.

Ai băgat de sémă, scumpul meu d'Esclands, că n'am zis nici o vorbă despre Tribunale: -- étă de ce. După părerea mea, menirea justiției nu trebuie să 'ncepă de cât după ce s'a sfîrșit duelul, și atunci numai când vr'o urmare gravă face neapărată intervenirea ei. In acest caz, judecătorul chiémă înaintea lui pe luptători și pe martori, ca să fie în mod lămurit hotărît și judecat de dênsul de aũ fost aceștia din urmă la înălțimea rêsponderei ce aũ luat asupra-le, — de aũ arătat, în negociările duelului, sânge rece, și o cugetare mai presus de orî-ce învinuire, și dacă, în timpul luptei, s'aũ ținut și unii și alții strâns alipiți de regulele lealității.

Ast-fel țermuită numai, înțeleg intervenirea justiției, și a ei menire, a cărei însemnătate de altmintrelea o înțeleg toți.

Este însă peste putință să admitem ca sentința unui judecător să iee, în cestiumile de onóre, locul reparațiunei prin arme. Și de ce? Fiind-că fie-care din noi cată să fie judecătorul și pázitorul onórei sale; fiind-că unui tribunal, de ar pedepsi el chiar cu mii de lei de glóbă saũ cu multe luni de închisóre, o palmă saũ o insultă gravă, tot i-ar fi peste putință să ștérgă urma arzătoare a uneia saũ reamintirea durerósă a celei-l-alte.

Când se ivi edictul din februarie 1626, operă personală a cardinalului de Richelieu, orî-cine înțelese, — cu tótă amnistia care venise înaintea lui, și de care se folosiră toți duelistii atunci împri-ci-

nați, — că o luptă îngrozitoare era să se 'ncingă neapărat în contra abuzului, și chiar în contra uzului luptelor singuratice. Clăditorii cei mari ai monarhiei franceze, ca Richelieu, învinuiau nobilimea că uzurpa „*dreptul săbiei*,” care era numai al regelui, că vroia să păstreze dreptul ei de justiție, și nu să primască justiția Regelui. De altminterlea, duelurile făceau prea multe victime; în timpurile cele mai pacinice, se numărau încă pe an mai mult de cincî sute de nobili secerați în aceste lupte singuratice pentru prilejurile cele mai ușurate.

Probă că lupta în contra duelului nu era, în adevăr, de cât a regalității în contra neatârării nobilimei feudale, e că, supunându-se de veci nobilimea lui Ludovic al XIV-lea, nu mai fu urmată legiuirea lui Richelieu. Acest mare Rege întemeia în locu-i jurisdicțiunea Punctului de onóre, încredințată mareșalilor Franciei.

De la 1791, bărbați, de sigur cu gânduri bune, dar puțin practici, mai cugetară să facă o lege specială în contra duelului; dar ne mai fiind vr'un cuvânt politic pentru o asemenea instituție ei n'au isbutit nici o dată.

Cu toate astea, în lipsa unei legi, s'a născut mai târziu o jurisprudență, și jurisprudența acésta este mai aspră decât ar fi putut fi o lege. Îți amintești de singur, cu ce prilej s'a întemeiat.

Un orator însemnat, fórte de temut pentru spiritul său mușcător, președinte al Camerei deputaților, făcu într'o di, de la înălțimea tribunei, aluziunile cele mai supărăciose pentru unul din colegii săi,

soldat voinic, dar nefericit, mareșalul Clausel, pe care retragerea *dezastrósă* de la Constantina, îl făcuse pe atunci să fie strivit sub nepopularitatea sa. Mareșalul băgase de sémă în trecăt unele priviri ironice întórse spre dânsul; dar nu înțelesese bine fraza latină împrumutată lui Salustiu, și care conținea crunta aluziune. Un prieten i-o tălmăci după ședință. Chiar a doua zi, bătrânul mareșal apăru la tribună, și, cu un ton hotărît, plin de răcélă și de tărie, dete știre că știuse să-și împlinescă datoria, neîngăduind ca armata să fie insultată în persóna sa. D. Dupin priimise într'adevăr în ajun vizita marturilor mareșalului. Dar ilustrul orator nu înțelegea lucrurile tot ast-fel; se puse la adăpostul drepturilor istoriei; nu admise barbara judecare a duelului, etc. etc.... Cătă cu tóte acestea să se supue, și, în lipsă de alt ceva, făcu scuze, nu însă fără o nespusă ciudă.

Putin mai în urmă, găsi prilejul să-și răsbune.

Era procuror general pe lângă Curtea de Casație, și se bucura de un mare credit, precum i se și cuvenea.

O afacere de duel veni să se înfățișeze în casație. D. Dupin se năpusti asupra-î, și prin adevărate minuni de dialectică și de elocință, stórse de la Curte vestita sentință din 22 iunie 1837. Curtea, de la 1809, și prin 14 sentințe în șir, recunóștea că nu era lege în contra duelului; prin sentința sea din 1837, recunoscú că era una, adică Codicele penal, ale cărui articole pedepseau lovirile date, rănile făcute și omuciderea făptuită cu circumstanțele îngreuitoare ale premeditațiunei și ale cursei întinse.

Acéstă jurisprudentă, care asemuește pe dueliști cu niște omoritori de rînd, plătește tot atît cât și o lege specială; este chiar mai aspră decît legile speciale ale vechii regalității, și ea, chiar azi, cărmuește în Franța afacerile de duel.

Este însă lăsat orî-cuî să bage de sémă că acéstă lege face ne-încetat să se nască protestări de grea cumpănă, și putem adăoga că sunt semne că un început de desuetudină vădit s'a alipit de dênsa.

Este óre cazul să ne plângem de opintirea ce întâlnește ea? Cred din contra că acéstă opintire e bine-făcătoare; căci a desființa *răspunderea înaintea speziî* pentru cel care te insultă, te calomniază, sau pentru orî-cine te lovește, ar fi a asigura acestui gen de rău-făcători o primă de îmbărbătare.

Glóba și închisórea nu-î sperie,—pedepsirea printr'o luptă în care póte cineva să se întálnescă cu mórtea, étă singura priveliște,— în lipsa unui stigmat isvorind de la un tribunal de onóre,— care să 'i arunce în spaimă, și să 'i póta paralisa.

Acésta e tot atît de adevērat, scumpul meū Féry d'Esclands, pe cât este de dovedit că amenințarea *baniului* ¹⁾ nu înlătură de la calea sea pe ucigaș, și că singura putere în stare de a-î opri brațul, este temerea de trunchiū.

Dar scurtez, căci vroiu din acéstă lungă digresiune să reésă ideia de căpetenie, dreptul adică al nostru, datoria noastră de a ne apăra înși-ne onórea noastră, neapărata adică trebuință și datorie pentru societate de a 'și apăra pe a sa.

¹⁾ La noi: *ocnei*.

Sîntul Francisc de Sales a zis, într'o frază a cărei simplitate mărește încă frumusețea formei și înălțimea cugetării :

„Onórea este o avere pe care trebuie să o apărăm ca și pe orî-care alta.“

Voî lua nespusa îndrăsnelă să schimb o vorbă în nobila maximă a prietenului Sîntului Vincent de Paule, și voî zice :

„Onórea este o avere pe care trebuie să o apărăm înaintea orî cărei alte.“

Itî strîng mâna cu multă dragoste, amicul meu, și rămân al d-tale din tótă inima.

F I N E

TABLA DE MATERII

PARTEA ANTEIA. — POLITICA.

SCRISOAREA ANTEIA. — Reforma.	5
SCRISOAREA A DOUA. — Către cei care mint și calomniază	15
UN RESPUNS. — Unirea partidelor	25
SCRISOAREA A TREIA. — Un ministru român în anul de grație 1884	31
SCRISOAREA A PATRA. — Încă Arab-Tabia și guvernul român	47
SCRISOAREA A CINCEA. — Răspuns D-lui E. Costinescu	63
SCRISOAREA A ȘESEA. — Despre provocarea adresată de D. E. Mavrocordatu D-lui general Lecca	81
SCRISOAREA A ȘEPTEA. — Convențiunea comercială dintre Austro-Ungaria și România . .	87
Comerțul esterior al României de la 1877 la 1884	117
SCRISOAREA A OPTA — O scrisoare veche către D-na Adam, despre tratatul de la Berlin, cestiunea Dunării și conferința de la Londra	120

SCRISOAREA A NOUA. — Înainte de luptă . . .	143
SCRISOAREA A ZECEA. — Despre domnia lui Vodă Bibescu. — Răspuns la calomnie	169
SCRISOAREA A UNSPREZECEA. — După Luptă . .	197

PARTEA A DOUA. — RELIGIUNE

Ortodoxia și catolicitatea în Orient	229
Contele Rapelli, viața și operele lui, urmat de cuvîntarea rostită pe mormîntul lui. . . .	245

PARTEA A TREIA. — DUEL

SCRISOAREA ANTEIA. — Către baronul de Vaud, care închină prințului Bibescu, opera sa des- pre <i>Trăgacii cu pistolul</i>	289
SCRISOAREA A DOUA. — Către D. Féry d'Esclands, în privința însemnatei sale consultațiuni des- pre <i>Lecțiunea de Duel</i>	295
SCRISOAREA A TREIA. — Către D. Féry d'Es- clands. — Onoarea și Duelul	303

INDREPTĂRI

Pag.	Rind.	In loc de	Citește
6	23	alcătuieze	alcătuescă
17	22	o vină	un păcat
38	19	Statele nu cumpănesc	Statele cumpănesc
41	19	conservatrice	conservatoare
43	5	sale	tale
54	20	că	cu
66	9	și s'a	și ce s'a
68	8	dă	de
68	27	con-	co-
69	16	vin	țin
70	10	povățuitorilor	povățuitorii lor
70	25	pentru că	pentru ca
71	20	imediat	imediată
71	25	dă	de
72	27	casele	răsufăturile
73	10	acest	aceleaș
73	13	sale, ce dă	lui, ce dau
73	19	marî	cei mari
76	nota	însușitorii	sușitorii
77	26	auxilierî	auxiliarî
78	9	falsificare, a	falsificarea
79	3	Roumanie	Roumaine
82	20	îndresnéla	îndrăsnéla
93	6	Cestiunea	Cestiune
93	15	pentru bine	bine pentru

Pag.	Rînd.	In loc de	Citește
93	19	teoricienii	teoricianii
93	26	excendentul	excedentul
95	1	opoca	epoca
96	26	ramurile	rămurile
99	10	8,193,886	8,193,386
100	1	7,642,452	7,645,452
102	11	10,526,455	10,536,455
102	19	9,507,699	9,507,690
103	6	4,679,101	4,677,121
108	10	trebuinciose	trebuincioșe
108	13	că	că-i
109	2	nouă	nouă
110	24	pună	spună
111	17	eî încă	eî era încă
164	2	Știu să-și facă o frunte	O frunte știu să-și [facă
173	14	tocmai sosește	sosește tocmai
177	24	țesătură minciunii	țesătură de min- [ciunii
179	29	Înțelege	Înțelegi
180	22	cheltuește	cheltuești
183	26	cu	pe
191	26	Acésta	Acesta
198	9	funcționari	funcționari
199	7	numera	numără
200	17	Răsbunăreii	Răsturnării
201	18	larimi	lacrimi
203	21	el	al
204	21	amenințați	amenințată
205	10	a	ai
213	15	îngrijii	îngroziți
218	19	sta	stă
221	13	nepopulară	nepopulara
222	17	măririi	măririi,
222	nota 1	decembrie	2 Decembrie
223	27	neutralitatea	moralitatea

VERIFICAT
1987

BIBLIOTECA
CENTRALĂ
UNIVERSITĂȚII "CAROL I"
BUCUREȘTI

VERIFICAT
2017

FUNDAȚIUNEA UNIVERSITĂȚII
"CAROL I"

VERIFICAT
2007